

হুজুৰত ঔমৰ ফাৰুক ।

ৰচক-

মৌলবী হাজি ফাইজ উদ্দিন আহমদ
ভূতপূৰ্ব একষ্ট্ৰা এচিষ্টেণ্ট কমিচনাৰ,
ঘোৰহাট ।

প্ৰকাশক :-

মৌলবী আট, জেদ, আহমদ ।
ঘোৰহাট ।

প্ৰথম ভাৱণ ।

১৯৩০ ।

বেচ খনে ১/০ অনা মাত্ৰ ।

☞ যোবহাট বাড়ুন খেচৰ—
শ্ৰীউষা কান্ত ডেকাব ঘাৰ চ'পা হল।

নিষ'ন্ত ।

বিষয়	...	পিঠি
উচ্চলাম-গ্ৰহণৰ পূৰ্বৰ্ জাঁৱন	...	১
মস্ম' জাঁৱন লাভ	...	২
হ'জবত	...	১০
ছাহাবী জাঁৱন	...	১০
ফাকক উপাধি	...	১২
খলিফা পদত বৰণ	...	১৩
হ'জবত ফাককৰ দায়িত্ব	...	১৪

শ্রাম বিজয় :-—————

হ'জবত খালিদৰ পদচাতি আৰু হ'জবত আবুওবায়দাব প্রধান সেনাপতি পদ লাভ	} ১৬
টমাচ আৰু হাৰ্কিব পতন	... ২০
আব্দন প্ৰদেশ বিজয়—ফছাল্ বণ	... ২০
দায়েব-আবিলকুদ্দুচ বণ	... ২২
হালব অধিকাৰ	... ২৩
মাজাজ-কৌঠ অধিকাৰ	২৭
হ'জ, আল্হাদিদ, কেনেত্ৰিন নগৰৰ লগত সন্ধি	৩০
বা আলবাক অধিকাৰ	... ৩১

হাম্ৰ্ছ নগৰ অনবোধ	...	৩২
আবেস্তান নগৰ অধিকাৰ	...	৩৩
শ্বায়েভাব নগৰ অধিকাৰ	...	৩৫
হাম্ৰ্ছ অধিকাৰ	...	৩৫
মোচ্‌লিম সৈগট হাম্ৰ্ছ এব'	...	৩৬
জাবালাৰ লগত বণ -এঞ্জিদ, বফি আৰু দেবাৰ শৰু তাওত বন্দা হোৱা	} ...	৩৭
এঞ্জিদ, বফি আৰু দেবাৰৰ উদ্ধাৰ	...	৩৭
হাৰমুক বণ	...	৩৮
হাম্ৰ্ছ আদিশ ইচ্‌লাম প্ৰচাৰ	...	৪১
জেকজেলাম অধিকাৰ	...	৪২
আন্তাকিয়। অধিকাৰ	...	৪৮
খলিফাক বধ কৰাৰ ষড়যন্ত্ৰ— ৰাতেকৰ ইচ্‌লাম গ্ৰহণ	} ...	৫৩
দামেচৰ লগত বন্দ, যুদ্ধ আৰু তেওঁৰ মুক্তি		৫৪
বৰ্বা, বলচ্‌ আদি অধিকাৰ	...	৫৬
চিচেৰিয়া অধিকাৰ	...	৫৭
ট্ৰয় অধিকাৰ	...	৫৮
শ্বামত মাউৰ লগা	...	৬০
মহাত্মা খালিদৰ ওফাত	...	৬১
ইবাক-বিজয় :—		
আল্‌জেচিৰ বণ	...	৬২

বোয়ের বণ	...	৬৫
কান্দেজিয়া মহাবণ	...	৬৬
পাবশ্ব দৰবারত মোছলিম কটকী	...	৬৭
মোদায়েন অধিকার	...	৭০
জুলুলা অধিকার	...	৭২

ইবাণ-বিজয় : —————

জাজিবা অধিকার	...	৭৫
গোজেষ্টান অধিকার	..	৭৫
চা-আদব পদচাতি	...	৭৮
নাহরন্দ অধিকার	...	৭৮
হাম্দান অধিকার	...	৮১
বায় অধিকার	...	৮১
শেফহান অধিকার	...	৮২
আজব-বায়জান আদি অধিকার	...	৮২
আব্জান আদি অধিকার	...	৮৩

মিচিব-বিজয় : —————

ফাব্মিয়া, কায়বো অধিকার	...	৮৪
কাব্‌মালখোবায়ক অধিকার আক	} ...	৮৫
আলেকজান্দ্রিয়া অক্রমণ		
শত্রু হাতত মোছলিম সেনাপতি বন্দী	} ...	৮৫
হোরা আক তেওঁৰ মুক্তি লাভ		
আলেকজান্দ্রিয়া অধিকার	...	৮৭

গ্ৰীক আৰু মোছলিম সৈন্যৰ মাজত চুনাট বণ ৮৭	
আলেকজান্দ্রিয়াত টঙ্লাম গ্ৰহণ	} ... ৮৮
আৰু শাস্তি স্থাপন	
সম্ৰাট হিৰাকলৰ মৃত্যু	... ৮৯
আববত ব্ৰহ্ম আকাল	... ৮৯
খলিফাৰ স্বাহাদৎ	... ৯০
আদৰ্শ খলিফা	... ৯৩
কোৰ্'আন খৰিফ	... ১০৪
পৰিয়াল	... ১০৪
আকৃতি	... ১০৫
হজৰত ওমৰৰ কেট আৰাৰমান উক্তি	... ১০৫

হিজৰত ওমৰ ফাৰুক !

৩৩৬

ইছলাম-গ্ৰহণৰ পূৰ্ণ জীৱন ।

বিছ'মিলাছিব্ বহ'গানিব বহাম ।

হিজৰত ওমৰ ইছলাম-গ্ৰহণৰ পূৰ্ণ জীৱন সম্বন্ধে বুৰঞ্জীত বিশেষ একো পোৱা নাযায় । তাত মগ'োন পোৱা গৈছে 'হিজৰত'ৰ ঞ চল্লিশ্ বছৰৰ আগেয়ে কোবেচ-বংশত তেওঁৰ জন্ম হয় । তেওঁৰ পূৰ্ণপুৰুষ সকলে বাজদৃত আৰু বিচাৰকৰ কাম কৰিছিল । তেওঁৰ মাকৰ নাম 'হাস্তমা' আৰু পিতাকৰ নাম 'খাস্তাব' আছিল । হাস্তমাৰ জন্মও কোবেচ বংশতে । মক্কাৰ ওচৰৰ 'জজ্'নাল' পৰাৰত ল'ৰা-ওমৰে উট চৰাইছিল । ডেকা-কালত তেওঁ আবব দেশৰ প্ৰথা অনুসৰি নিজৰ শাস্ত্ৰ, মল্লযুদ্ধ, বক্তৃতাৰ্দি শিক্ষা কৰিছিল । তেওঁ এজন অতি বিচক্ষণ বক্তা আছিল । লিখা-পঢ়া ভালকৈ জানিছিল । মল্লযুদ্ধত আৰু ঘোঁৰা উঠাত বৰ পাকৈত আছিল । ওকাজ-মেলাত মল্লযুদ্ধ কৰি বৰ যশস্বী লাভ কৰিছিল । বেহা-বেপাবেই তেওঁৰ পেট-প্ৰবস্তুনি আছিল । গতিকে, দেশ-বিদেশত ফুৰি নানা প্ৰকাৰ জ্ঞান আৰ্জি আৰববিলাকৰ সমাজত তেওঁ এজন বৰ গণ্য-মান্য মানুহ হুৈ জিলিকি উঠিছিল আৰু পাচত বাজ-দৃতৰ পদ লাভ কৰিছিল ।

* কোবেচবিলাকৰ পাৰ্থক্য অত্যাচাৰ উপভাৱত ধৰ্মবন্দা কৰা অসভ্য হৈ পৰাত, বহুল-মক্কাৰ (ম:) মদিনালৈ যাবলৈ বাধ্য হয় । এই প্ৰহাৰকে 'হিজৰত' বোলে ।

ধৰ্ম্ম-ভীৰৱ লীলা ।

হজৰত ওমৰ বেতিয়া ২৭ বছৰীয়া, তেতিয়া আবব-আকাশত ইছলাম-বনিব উদয় -নবীয়ে-মাক্ৰমে সনাতন ইছলাম প্ৰচাৰ কৰিবলৈ ব্ৰতী হ'ল। আববৰ কেন্দ্ৰে কেন্দ্ৰে ইছলামৰ জেউতিয়ে পোহৰ পেলবলৈ ধৰিলে, কিন্তু হজৰত ওমৰ ইছলামৰ দোৰ নিৰোধী হৈ পৰিল। ন-মুচলম ন-বিলাকক ভয়ানক অত্যাচাৰ উপহাস কৰিবলৈ ধৰিলে। তেওঁলোকৰ পৰিয়ালৰ মাজত এগৰাকী লাৰিনা নামেৰে বান্ধী আছিল। তেওঁ ইছলামত দীক্ষিত হোৱাত, হজৰত ওমৰে অধীৰ হৈ পিঠিত বাবৰি ফুল বাচি, তেওঁক নব হেৰাশাস্তি কৰিলে। চলে-বলে কোনোপধ্যে লাৰিনাক ঘৰাং নোৱাৰি, বহুল কৰিমক (দঃ) কেনেকৈ বধিব, তাৰ উপায় পান্নিবলৈ ধৰিলে।

হজৰত ওমৰ-বেন্ খাত্তাব আববৰ এজন প্ৰতাপী বীৰ আৰু বহুল কৰিমক (দঃ) দোৰ শত্ৰু। তাতে আবুজেহেলে এখন মেল চপাই ঘোষণা কৰি দিলে “গেয়ে মোহম্মদৰ মূৰটো কাটি আনিব পাবিব, তাক মই এশটা উট আৰু ৫০০ সোণৰ মোহৰ বঁটা দিম।” হজৰত ওমৰে তৰোৱাল

জোকাৰি জাপ মাৰি উঠি ক'লে—“মই

হজৰত ওমৰৰ ইছলাম আনিম, মট আনিম”। তেতিয়াৰে পৰা এজন। নবুৰতব যট বছৰ। কেনেকৈ বোপা-ককাৰ ধৰ্ম্মদ্রোহীক বধ কৰি বশস্তা লব, সদায় তেওঁ তাৰ চিন্তাতে

পাকে । তেওঁ নিজেই কৈছে “এদিন পহোন নিশা বহুল-
কবিতাক (দঃ) বিচাৰি বিচাৰি মই কা'বালৈ গৈ দেখোঁ যে,
তেখেতে নামাজত গিয় হৈ ‘আলগাকা’ চুৰা পঢ়িছে । কাণ
পাতি শুনি মনে মনে ভাবিলোঁ, কোবেচবিলাকে যি কয়
সেইটো তেনেই সঁচা - এওঁ এজন ওখ খাপৰ কবি । আহা,
ভাষা কেনে সললিত ! গৰ পাচতে মই শুনিলোঁ । তেখেতে
পঢ়িছে

‘ফলা উচ্চিম্ব বিমা
তুব্চিকণ র মা লা তুব্
চিকণ ।’

‘ইল্লল ল কাউলু
বছলিন্ কবিম র-মা তরা
বিকাউলে ঝায়েব
কলিলম্মা তু মেম্বুন’ ।

। তোমাৰলোকে যিহকে
দেখিছা আক যি তোমা-
লোকে দেখিবলৈ পোৱা
এই সকলোৰে শপত,

নিশ্চয় ট (কোৰ্আন)
মোৰ শ্ৰেষ্ঠ বহুলব (প্ৰচা-
ৰিত) বাণী ই কবিৰ
কল্পনা নহয়, কিন্তু তোমা-
লোকে ইয়াক অলপহে
বিশ্বাস কৰি পাৰা ।

এইটো দেখোন মোৰ মনৰ কথা ; কেনেকৈনো এইটোৰ
উবাদিহ পালে ! এওঁ নিশ্চয় এজন মন্ত-কনা গণক ।
মোৰ মনত এই ভাব খেলাওঁতেই, মই শুনিলোঁ । তেখেতে
তাৰ পাচত মাতিছে—

'হু-লা বিকাউলে
কাহেন্ কলি-লশ্ব তজাক-
কণ--তন্-স্তি-লশ্ব বসিল্
আলেমীন"

আক ই গণকব কণ নহয়
তোমালে... অলপাহে চিশ্ব
ক'ব বুক্তি পাকা, ই জগত
পালকক'ব'ব পবা অরঠঃ
হেঁচে ।

মনত উগুলাগুলা ল'গিল - . ত্রি...বেপব মোব মনটে
ইছলামব কালে অলপ ঢাল খ'বলৈ ধবিলে ।

হজবত ওমবে চবাটি কাশে পহক'বে শুনিলপালে যে,
নাইম-বেন্-আকুলাহ নামেবে তেওঁব এজন অ'ফ'য়ট তলে
তলে ইছলাম গ্রহণ কবিলে । এদিন তেওঁ তবোৱাল হাতত
লৈ বচুল-কবিমক (দঃ) বখিম বুলি তেখেওব দবব কালে
তবা-নবাভিঙ্গি গৈচে । যাওঁতে বাটত এজন জোহাব-বংশব
মানুহে তেওঁব তেনে মতলোয়া অরস্তা দেখি তেওঁক
স্বথিলে—“ওমব ! তুমি কলে যোৱা ?” হজবত ওমবে
ক'লে, “আমাৰ বোপা-ককাৰ ধৰ্ম-নিব্দুক মোহম্মদব আজি
টেঁটু ছিঙ্গিবা।” জোহাবীয়ে ক'লে, “ভাল কপা। বাক,
তুমি এই ছাগলী পোৱালীটি ধবাচোন।” হজবত ওমবে সেই
পোৱালীটি ধবিলে গৈ নখে হানাতখি খালে, কিন্তু তেও
ধবিল নোৱাবিলে । জোহাবীয়ে ক'লে, “তুমি দেখোন এই এখান
মান ছাগলী-পোৱালীটিকে ধবিল নোৱাবিলা, কেনেকেনো আল্লাই
পঠোৱা সিংহব টেঁটু ছিঙ্গিবা ?” হজবত ওমবে লাজ পাই খন্দ

উঠি, তেয়েঁ; মুছলমান হৈছে বুলি সন্দেহ কৰি, তেওঁক কোব মাৰিবলৈ তৰোৱালখন দাঙি পোজে তেই, “মই মোৰ বোপা-ককাৰ কোটীকলায়া ধৰ্ম্ম কেতিয়াও এৰা নাই” এই বুলি জোহৰায়ে আঠৈ মাটি টুপাই বুৰ মাৰিলে। এনে উত্তৰ পোৱাত হজৰত ওমবে নিজৰ হাতখন কোঁচ খুৱাই আনিলে আৰু তেওঁক এৰি গুচি গ'ল। তাৰ পাচত নাইমক পাই স্মৃধিলে — “বোপা-ককাৰ ধৰ্ম্ম এৰি মোহম্মদৰ ধৰ্ম্ম লৈছানে কি ?” নাইমে ক'লে — “মোৰ যে কথা কৈছা, তোমাৰ কাতিমা ভনীয়েৰা আৰু তেওঁৰ স্বামী ছইদৰ কথা নোসোধা কিয় ?” হজৰত ওমবে খন্তত অগ্নিসূক্তি হৈ ততালিকে ভনীয়েকৰ ঘৰলৈ গৈ বাজৰ পৰা শুনিলে ভিতৰত এটা ভূন্-ভূনকৈ শব্দ হৈছে আৰু ভিতৰলৈ সোমাই গৈ ভনীয়েকক স্মৃধিলে — “কিহৰ শব্দ হৈছিল ?” কাতিমাই ক'লে “একো নহয়।” দুইবোৰ মুখ চূপতি হ'ল। হজৰত ওমবে খন্তত কাতিমাক চুলিত ধৰি উধানুখাকৈ দগৰিলে। কাতিমাই তেতিয়া উত্তেজিত হৈ সৈ কাটি কৈ পেলালে— “হয়, আমি মুছলমান হৈছোঁ। মোহম্মদ (দঃ) সঠা পন্নগাম্ব।” ওমবে তেওঁলোকৰ এনে অচলা ভক্তি দেখি বিচুৰ্ত্তি খালে। কাতিমাৰ গাৰপৰা ভেজ ববলৈ ধৰা দেখি, তেওঁ দুখ আৰু লাজ পাই ক'লে — “বাক, তোমালোকে যি পঢ়িছিল, তাক মোক এবেলি চাবলৈ দিয়া।” কাতিমাই ক'লে — “আপোনা-লোক ‘মোশ্বিক’ (অংশীবাদী) আপুনি ‘নাপাক’ (অশুচি) আছে, সেইটো ছুৰ নোৱাৰে।”

হজবত ওমবে তেতিয়াই গা-পা ধুই 'পাক-চাক' (শুচি) হৈ ভনীয়েকব পৰা নিকা কপোৰ লৈ পিন্ধি চাম্বাব খাতাটো হাতত ল'লে । 'তা - তা' আৰু 'হাদিদ' এই দুই কোব্'আনব 'চুবা' চাম্বা এডোখৰত লেখা আছিল । পঢ়িবলৈ ধৰিলে - 'চাক্বাহা লিল্লাহে ন' ফিচ্ছাম্বাতে বল আবেদে বলবল অজ্জুল হাকিম * অৰ্থঃ ভূগোল খগোলও বিমান চেতন প্ৰাণী আৰু অচেতন বস্তু আছে সকলোবোৰে আল্লাব গুণবাদ বা পৱিত্ৰ কৰ্তৃক কৰে । আৰু তেওঁ মহান আৰু মহাতত্ত্বজ্ঞান । .. . পঢ়োঁতে পঢ়োঁতে ভাষা আৰু ভাবৰ ফালে গন কৰি, তেওঁ একেবাৰে মুগ্ধ আৰু বাকুল হৈ গ'ল । আল্লাব কি অপৰ মতিমা ! অৱশেষত তেওঁৰ চকু যেতিয়াই "আমেশু বিল্লাহে ব বহুলেছি" † (আল্লাহ আৰু আল্লাব বহুলব ওপৰত বিশ্বাস কৰা,) এই 'আয়তব' (শ্লোকব) ওপৰত পৰিল, তেতিয়াই পঢ়িবলৈ ধৰিলে— "আশ্'হাতুআল্লা লাটলাহা ইল্লল্ লাহ রহমত লা শবিকালহ রাশ্ হা ছুন্নমা মোহম্মদন আকুল ব বহুলত" (মই সাক্ষা দিছোঁ— এজন আল্লাত বাজে আন কোনো উপাস্ত নাই, তেওঁ এক, তেওঁৰ কোনো অংশী নাই, আৰু মই সাক্ষা দিছোঁ—মোহম্মদ (দঃ) তেওঁৰ দাস আৰু প্ৰেৰিত) ।

খাবাব নামেবে এজন ছালাবীয়ে ফাতিমাক কোব্'আন পঢ়াই আছিল । হজবত ওমবক অহা দেখি ভয়ত তেওঁ লুকাই

* কোব্'আন— চুবা 'হাদিদ', ১ আয়ত ।

† কোব্'আন চুবা 'হাদিদ', ৭ আয়ত ।

আছিল। এতিয়া বাহুবলৈ আহি ক'লে “মোৰাবক বাপ, ওমৰ! আন্নাটৈ তোমাক নাচি লৈছে। মোৱা বাতি বহুল-কৰিমে (দঃ) আন্নাৰ ওচৰত এই বুলি ‘দোৱা’ (প্ৰাৰ্থনা) কৰা মঠ শুনিছিলোঁ।-- “হে বন্ধিল আলেমান (বিশ্ব জগতৰ খোদা)! ওমৰ-এবনে-গাত্ৰ'ব. ওমৰ-এবনে-হেশ্বাম বা আবুজ্জোহেল এওঁলোকৰ গাফ্ৰ এজনৰ দ্বাৰা ইচ্ছামৰ নল বঢ়োৱা।”

হজৰত ওমৰে সেই বাতি ভনীয়েকৰ গৰতে পাৰিল। পুৱাই খান্কাৰক লৈ বহুল-কৰিমে (দঃ) ওচৰলৈ গ'ল। সেই সময়ত শত্ৰুৰ ভয়ত বেচালৎ-পানাছে কেইজনমান ভক্ত লৈ চাফা পৰ্কাতত আব্‌কম ভক্তৰ গৰত বহি মনে মনে ধৰ্ম্ম শিক্ষা দিছিল। হজৰত ওমৰে উদঃ তবোৱাল হাতত লৈ আব্‌কম দুৱাৰ মুখত পিয় হ'ল। শিষ্যবিলাকে তেওঁক ভিতৰৰ পৰা দেখি তেওঁলোকৰ মনে চিৰিঃ কৰি উঠিল। হজৰত হামজাট উদ্বেজিত হৈ ক'লে— “আহিবলৈ দে. যদি ভাল ভাবেবে আহিছে, ভাল, নহলে তাৰ তবোৱালেবেই তাৰ মূৰ ছিঙ্গিম।” কিন্তু বহুল-কৰিমে (দঃ) মিচিকিয়াই হাঁহি ক'লে — “ভয় নাই, দুৱাৰ মেলি দিয়া, আহক।”

হজৰত ওমৰ ভিতৰত সোমালতে, বহুল-কৰিমে (দঃ) তেওঁৰ কাপোৰৰ আঁচল আজোৰ মাৰি ক'লে—“আক কিমান দিন, ওমৰ ?” ওমৰৰ বল বিক্ৰম উৰিল, তেওঁৰ হিয়া ধব্‌কবাবলৈ ধৰিলে, তেওঁ ভেড়িয়া তবোৱাল খন বহুল-

কবিমব (দঃ) পাক কদম'ব (পবিত্র ভবিব) ওচরত পৈ
পঢ়িবলৈ ধবিলে--“লা ইলাহ ইলাল্লাহো ,ম'হম্মদব বচ্ছুন্নু মাঝ ।”
এনে অজাত কটা-মবা শরু'ব মুখত 'কল্ম' পত শুনি
বছুল কবিমে (দঃ) উলাহতে “আল্লাহে আক্বব” (অ ল্লাহ
গহান) বুলি জয়ধ্বনি কবি উঠিল । লগে লগে উপস্থিত
চাহাবাসকলেও “আল্লাহো আক্বব” ধ্বনি কবিলে । ঝাফা
পর্বত আক ক'বাব দে'লক রূপ ই'সই প'ন'ব প্রতিধ্বনি
বাঁজ উঠিল 'আল্লাহে আক্বব ।' এবে ত'ল'ন'ব প্রথম
জয়ধ্বনি ।

হজরত ওমর মুচলমান হ'ল -এও ক'থা নকাত প্রচাব
হ'ল আক তেওঁ নিজেই পিচ'দিনা পুবা'ত নবমু'ব'য়া কোবেচ
কেইজন'ব ঘবেপতি গৈ কৈ আছিল -“মই মুচলমান হলে' ।
আবব'ব ডাঙ্গ'ব ডাঙ্গ'ব নামজলা সকলো ন'ব দেখোন এজন
এজনকৈ সিকল'য়' হবলৈ ধবিছে, তাকে ডা'নি কোবেচবিলাক'ব
মন ধ'ব'বাবলৈ ধবিলে চবু'ত টোপনি নহা হ'ল ।

ওমরক এপেকেচা ভালকৈ নিদিলে নহ'ব, এই ডা'নি
কোবেচবিলাকে গোটপিত খাই এদিন কা'নাব ওচরত তেওঁক
অকলে লগ পাই আধামবাকৈ দগবিলে । তেওঁ ঠ'ব'ম'ব খাই
পবি গল, কিন্তু তেনে অরস্বাতো তেওঁক মুখত এই কথা
মাথোন ফুটিছিল “সত্য কেতিয়াও নেবো' ।”

ভাল হোরা'ব কেইদিন মান'ব পাচতে, হজরত ওমবে
আ'ব'ক'ম'ব গবলৈ গৈ নবী কবিমব (দঃ) খেদমতত আবজ

কাবলে--“য়া! বছলুমা! কোবেচবিলাকে মিছা ধৰ্ম্ম আক
 মিছা খোদাক ক’বাত দেখাদেখিক উপাসনা কবিব, আক
 আমি সঁচা ধৰ্ম্ম আক সঁচা আল্লাব সেৱা কবিও এইদৰে
 সতাক লুকুৱাই থম নে?” বছল-কবিমে (দঃ) অতি উলাহেবে
 এই প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰিলে। তেতিয়াই চাফা পৰিত্ৰপৰা
 ওলাই, ৫০ জন চাহাবা দুভাগহৈ, হজ্জবত হাম্ভা আক
 হজ্জবত ওমবব আগত লৈ আক বছল-কবিমক (দঃ) তাৰ
 মাজত লৈ, ওমবব মাজেদি ক’বাত সোমালগৈ। তাত
 আল্লাব নাম লৈ দুট ‘বাকাত’ নামাজ পঢ়ি নিজ নিজ ঘৰলৈ
 দিহাদিহি আহিল। কোবেচবিলাকে, জনাব বছল-মকবুলব
 (দঃ) কটা মূব হজ্জবত ওমবব হাতত দেখিম বুলি আশা
 কৰি অতি বং মনেবে ক’বালৈ গৈ অৱস্থা দেখি, বিচুৰ্ত্তি খালে।
 আহা ইছলামব কি মোহনী শক্তি! যি উদং তবোৱাল
 হাততলৈ বছল-কবিমব (দঃ) টেটু ছিঙ্গিবলৈ গৈছিল, তেবেঁই
 আকৌ মূব দোৱাট ইছলামত আত্মসমৰ্পণ কৰিলে!

তেতিয়াবে পৰা ইছলামব বুৰঞ্জীত ন-যুগব সৃষ্টি হ’ল—
 মুছলমানবিলাকব মাজত ন-জীৱনব সকাব হ’ল। তেওঁলোকব
 সাহ-পিত বহুত বাঢ়ি গ’ল। হজ্জবত ওমবব সাহতে তেওঁলোকে
 লগে-লগে ক’বাত গৈ প্ৰকাশ্যে নামাজ পঢ়িবলৈ
 আৰম্ভ কৰিলে।

ହିଜ୍ରତ ।

ସେତିକି ସୁଦ୍ଧା ଭବିକତା କୋବେଚବିଲାକବ ପାଞ୍ଚବିକ ଡୁପଡ଼ର ଆକ ଅତପାଲି ଲୋପତ୍ତଦୋପେ ଡିମାନଟିକେ ଚରି ଗଲ ଯେ. ମକ୍କାଃ ଧର୍ମ-ବକ୍ତା କବା ଅସମ୍ଭବ ହେ ପବିଲ, ସେତିକି ବହୁଲ-ଆକବର (ନଃ) ମୁହଲମାନବିଲାକକ ହେଗ ଚାଟି ମଦିନାଟିଲେ "ହିଜ୍ରତ କବିବଟିଲେ ଆଦେଶ ଦିଲେ । ସେଟି ଆଦେଶ ମତେ ହଜ୍ରତ: ଓମର ମତ୍ରା ଆକ ଧର୍ମ ବକ୍ତା, ଡନନୀ ଜଗ୍ଠାଠିମିବ ମା'ବା ଏବି ଦ୍ଵିବିଜନ ମାନ୍ତୁହର ଲଗତ୍ତ ମଦିନା ଟିଲେ ଶୁଚି ଗଲ । ଅତ୍ରତ୍ତ ବହୁଲ କବିବର (ନଃ) ନିଜେ ୬୨୩ ହୁଃ ଅକତ୍ତ ମଦିନାଟିଲେ "ହିଜ୍ରତ" । ପ୍ରାମ୍ତାନ । କରେ । ଆକ୍ତ୍ରାବେ ବେଚାଲତ୍ତ ମଦିନାବ ଆକାଶଃ ଡ଼ହ ଚଲଟାଏ ।

ଛାହାବୀ ଜୌଲଧ ।

ହିଜ୍ରତବ ଦିନଧବି ବହୁଲ-କବିବର (ନଃ) 'ଓମାଟ' (ସୁତ୍ରା) ଲିକେ ଶିଷା ଆକ 'ଛାହାବୀ' (ଲଗବାୟା) କପେ ଓମର-କାଳକେ ପ୍ରାୟ ସକଲୋ କାମତେ ନବାୟେ-ଅବବାବ (ନଃ) ସହାୟତ୍ରା କବିଚିଲ ଆକ ଲଗତ୍ତ ଆଚିଲ । କୋବେଚବିଲାକବ ଅତାଚାବ ଆକ ଉପଡ଼ରତ୍ତ ମୁହଲମାନବିଲାକେ ତ଼ନେପାହି ମକ୍କାବପବା ମଦିନାତ୍ତ ଗୈ ଆଶ୍ରୟ ଲବଟିଲେ ବାଧ୍ୟ ହୈଚିଲ । କିନ୍ତୁ ତାତେ ଅକ୍ରାବିଲାକେ ତେଠିଲୋକକ ଶାନ୍ତିବେ ପାକିବଟିଲେ ନିଦିଲେ । ସିହତ୍ତେ ବହୁଲ-କବିବ (ନଃ) ଆକ ହିଜ୍ରାମର ସମୁଲି କଣ-କଠୀୟା ମାବିବଟିଲେ ଦୃଢ଼ସକ୍ତ କବି, ଓପବା-ଉପବିଟିକେ ମଦିନା ଆକ୍ରମଣ କବିବଟିଲେ ଧବିଲେ । ଆଜ୍ଞ-ବକ୍ତା, ଧର୍ମ-ବକ୍ତା, ଦେଶ-ବକ୍ତା ଆକ ଉତ୍ତମାଦିତକ ଅତାଚାବୀବ

হাতৰপৰা বন্ধা কবিতা নিমিত্তে, মুছলমানবিলাকে সিহঁতক অগচিবলৈ যাওঁতে ভালমান বণ কবিতালৈ বাধা হৈছিল। এই আটাইবোৰ বণ কবিতা হজৰত ওমবে অসাম বাবৰ পৰিচয় দিছে।

পাহাৰ-বণত মুছলমানবিলাকে জয় লাভ কৰাত, পাহাৰীয়া ডাঙা গোচ্ছলিম সৈয়দৰ মাজত ভাগ হ'ল। 'ছমগ' অঞ্চল হজৰত ওমবৰ ভাগত পৰিল। কিন্তু তেওঁ এই সম্পত্তি নাজে ভাগ কৰি পাহাৰ নিমিত্তে 'বাক্ফ' (উৎসগ) কৰি দিলে। উচ্ছলিমৰ বুৰঞ্জীত এয়ে প্ৰথম 'ব'ক্ফ'। বহুল-মকবুল (দঃ) গোটেই জীৱনীয়ে জুলন্ত উদাহৰণেৰে ফটফটীয়াকৈ দেখুৱাইছে যে এনে ভাগ ধৰ্ম্মতহে শুখ, শাস্তি আৰু মুক্তি লাভৰ উপায়

৮ হিজৰাব বম্ভান মাহৰ ১৮ তাৰিখে দহ হাজাৰ শিষ্য লগত লৈ হজৰত বহুল-কবিতা (দঃ) মক্কালৈ যাত্ৰা কৰে। * বাটত বাওঁ মক্কাৰ ওচৰৰ 'মবজ-জুহবাণ (ৱাদিয়ে ফাতিমা) নামেৰে ভৈয়ামত ব'লগৈ। তাত হজৰত ওমবে এদল সৈয়দ লৈ সেই ঠাইৰ চাৰিউফালে পহৰা দি ফুৰোঁতে ঘোৰ আন্ধাৰৰ মাজেদি বিগিকি বিগিকিকৈ দেখিবলৈ পালে যে জনাদিয়েক মানুহ তেওঁলোকৰ তখুব কালে আহিবলৈ ধৰিছে। তেওঁ তেওঁলোকক শৰু বুলি ঠাৱৰ কৰিব পাৰি মনে মনে তেওঁলোকৰ ওচৰ চাপিল। এই ঘোৰ আন্ধাৰৰ মাজত হঠাৎ বজ্জগন্তীৰ

* মক্কাৰ লিখা হজৰত মোহাম্মদ ২১৮-২১৯ পিঠি ৩৩০।

মাত্ৰেৰে শত্ৰু দলে শুনিবলৈ পালে—“ভোমালোক বন্ধী।” আবুছুক্ৰিয়ান, হাকিম-বেন্-হেজাম আৰু বোদায়েল-বেন্-আব্কা নামেৰে কোবেচ-চৰ্দাৰ কেইজনমান বাহিনী পহৰা দিবলৈ বাহিৰলৈ গৈ, তাত জুইৰ পোহৰ দেখি, ভুলবলৈ তখুব ফালে আগবাঢ়ি বাওঁতেই তেওঁলোক এনে চাক-নৈয়াত পৰিল। কাকক-আজমৰ কবাল মূৰ্ত্তি দেখিয়েই কোবেচৰ প্ৰধান নেতা মুবেভবি-কটা মদ-গৰ্বী কাল-শত্ৰু আবুছুক্ৰিয়ানৰ চূৰ্ত্তি হেৰাল, তেওঁৰ মুখৰ মাত হবিল। গাত ধাতু নাইকিয়া হ’ল। হজৰত ওমৰে আবুছুক্ৰিয়ানৰ টেঁটু তবোৱালেৰে চিন্তে। এনে সময়ত হজৰত আৰ্বাচে মাস্কত সোমাই ক’লে, “বহুল-কবিমৰ (দঃ) তকুম নোপোৱাকৈ একো নকৰিবা।” হজৰত ওমৰে তেতিয়া হাত কোঁচ ধুৱাই নিলে। অবশেষত তেওঁ ইচ্ছামত দীক্ষিত হ’ল। তেতিয়া হজৰত ওমৰে উলাহতে কৈছিল “সি আনন্দ আবুছুক্ৰিয়ানৰ ইচ্ছাম-গ্ৰহণ কৰাত আজি মই পাইছোঁ। মোৰ বাবা খাস্তাবে ইচ্ছাম কবুল কৰাহেঁতেনো মই সিমান আনন্দ নেপালোহেঁতেন।”

কাকক উপাধি ।

এদিন এজন বৃহলমানে এজন ইহুদীৰ ওপৰত বহুল-কবিমৰ (দঃ) ওচৰত এটা গোচৰ কৰে। বিচাৰিত বাদীয়েই দোষী বুলি সাব্যস্ত হ’ল। ইয়াতে সি মনত খুৰুৰি বাধি হজৰত ওমৰক বিচাৰ কৰিবলৈ ক’লে। হজৰত ওমৰে

সকলো কণা শুনি, দবৰ ভিতৰবপৰা এখন তৰোৱাল আনি
 “বিবিলাকে আল্লাই পঠোৱা; বিচাৰকৰ বিচাৰ অমান্য কৰি,
 জানৰ বিচাৰ প্ৰাৰ্থী হয়, সেই বিলাকৰ ন্যায় বিচাৰ এনে。” এই
 বুলি তৰোৱালৰ একে কোবে তাৰ মূৰ হিচি পেলালে । এই
 ঘটনাৰ পাচত বহুল-কৰিমে (দঃ) তেওঁক ‘ফাকক’ * উপাধি
 দিলে ।

খলিকা পদত বৰণ ।

দুবচৰ তিনিমাহ কাল খিলাকতৰ কাম কৰি হিজৰী
 ১৩ চনৰ জামাদিয়চ্ছানী মাহত প্ৰথম খলিকা হজৰত আবুবকৰ-
 চিক্কিকৰ ওফাত (মৃত্যু) হয় । তেওঁ হজৰত ওমৰ-কাককৰ
 স্ত্ৰণ আৰু যোগাতাত মুগ্ধ হৈছিল । এতেকে অন্তিম কালত
 তেওঁ হজৰত ওচ্মান-বেন-আফ্ফান আৰু আন আন ছাহাবক
 ওচৰলৈ মাতি আনি হজৰত ওমৰ-কাককক খলিকা পদত এই
 বুলি মনোনীত কৰিলে --“যিজন শক্তি আৰু সংঘমত তোমা-
 লোক সকলোতকৈ শ্ৰেষ্ঠ, কঠোৰতাত যিজন তোমালোক
 সকলোতকৈ কঠোৰ, অথচ বিনেত যিজন তোমালোকৰ মাজত
 বিনয়ী, যিজন তোমালোকৰ মাজত সকলোতকৈ পাৰ্গত,
 দূৰদৰ্শী আৰু কৰ্মকুশল আৰু বিপদত দাব চাকল্য নাই,
 জ্ঞান-লাভত দাব সঙ্কোচ নাই, সেই ওমৰ-বেন-খাত্তাবত বাজে
 আন কাবো পৰা মোৰ কাঙ্ক্ষৰ ওপৰত থকা খিলাকতৰ গুৰু

* সঠিক মিচা দাক জয়ক অভায়ু পৰা পৃথককাৰী ।

আক দায়িত্বপূৰ্ণ হাব ব'লিয়াও নিয়াবিতক নিৰ্দ্ধাৰিত
নতলহেঁতেন;—বোদ ৩৩. অ'লৈও নিৰ্দ্ধাৰিত নহল " এখে
সকলোৱে হৰিভব দি হজৰত ওমৰক খলিফা পদত বৰণ কৰিলে ।
তেওঁৰ বয়স তেতিয়া ৫৩ হৈছিল ।

হজৰত ফাৰুকক দাখিল ।

চেহদলু মোৰছেলান হজৰত মোহাম্মদ (দ) শাহ নবী
আক বিশ্বপয়গাম্বৰ স্বৰূপে জগতত অনিভূত হৈছিল । এখেতে
জগতৰ ভিন্ন ভিন্ন বজাৰলাকক উচ্ছলামৰ ফালতৈ 'দাৱাত'
(আহ্বান) কৰিছিল । এখেতৰ 'ওদাওব' (যত্ন) পাচত
প্রথম খলিফা আবু বকৰ চিদ্দিক এখেতৰ সঠিক ভাব লৈছিল ।
দিয়ে তেওঁ কাম কৰিবহেঁত, এই 'ফানা' (খলিফা)
দুনিয়া এৰিলে । সতাব প্রতিষ্ঠা উচ্ছলাম প্রচাৰৰ শুক দাবিহ
ভাব লৈ আজি হজৰত ওমৰ-ফাকক মোচ্ছলিম মণ্ডলীৰ
খলিফাকপে কৰ্ম্ম ক্ষেত্ৰত পিয় হৈছে ।

প্রথম খলিফা চিদ্দিক আক্বেবে, উচ্ছলাম-প্রচাৰ কৰি-
বলৈ শাম (Syria) আক উবাকলৈ মানুহ পঠোৱাৰ পাচতে
ইহ-সংসাৰ এবে । তেওঁৰ পাচত মোৰ্গোৰ বণ আবুল
ওবলৈ ধৰিলে ।

হজৰত ওমৰৰ শত্ৰুবিলাকৰ মাজত ইবাণী (Persian)
আক ৰোমান (Greek) বিলাকেই ঘাই । সেই কালত

ইবাণ সাম্ৰাজ্য যেনে সকলে, তাকে ডাঙৰ, তেনে তাৰ সৈন্ত-
সংগাও অলেখ--মন-বিতৰ ভঁৰালো অভগন। আকৌ
ৰোমানবিলাক বণত এনে পাকৈত যে, তেওঁলোক জগতত
অতুলনীয়। জানফালে মকবাসী আবববিলাক সংখ্যাত নিচেই
তাকৰ আৰু বিতৰ্হীণ। এনে আবববিলাকে এই সাম্ৰাজ্য-
বিলাক গুৰু কৰি কেনেকৈ এট বিশাল গণতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা
কৰিব পাৰিছিল সেই কথাটো জগতৰ বুৰঞ্জীত এটা নতুন বহুস্ত।
ইয়াৰ উজ্জ্ব আৰু একমাত্ৰ উদ্ভব এই--হুজুৰত চৰ্বে কায়ে-
নাত মোহাম্মদ মোস্তফাৰ (৮ঃ) সংসৰ্গত খকাত, সতাই
আছিল তেওঁলোকৰ জীৱনৰ এক মাপোন ব্ৰত। আৰু আছিল
আল্লাহ আৰু আল্লাব-বাৰ্গীত অগাধ বিশ্বাস আৰু অচলা ভক্তি।
সেইহে, মোছলিম শক্তিয়ে ইবাণৰ জন-শক্তিক আৰু ৰোমৰ
সামৰিক-শক্তিক অতি সোনকালে ধ্বংস কৰিব পাৰিছিল।
'কায়ছাৰ' আৰু 'কেছ'ৰা' (Chosroes) ৰ বাজ-পাট ওকবাই
আবব-মোছলিমবিলাকে আধা-পৃথিবীজোৰা শ্ৰায়তন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা,
সাম্য, স্বাধীনতা আৰু সত্য ধৰ্ম-জ্ঞান বিস্তাৰ কৰিব পাৰিছিল।
তেওঁলোকৰ নিজৰ ভেজ দি জগতত সুখ-শান্তি আৰু সমৃদ্ধি
বিবাজিত কৰাইছিল।

স্বাস্থ্য-বিজ্ঞান ।

হজ্জবত আবুকবৰ খিলাফতৰ সময়ত, স্বাস্থ্যনাশন বণত

জয় লাভ কৰি, বাবৰ খালিদে নামেকলে

হজ্জবত গুৱৰ পদত
আৰু হজ্জবত আবুকবৰ
স্বাস্থ্য সেনাপ ত পদ লাভ ।

যায় । তাত গ্ৰীক সম্ৰাটৰ জোঁৱায়েক

টমাচৰ লগত মোছলিম সৈন্যৰ দোষোৰ বণ

আবস্ত হ'ল । ৬ এদিন দুপৰি কিলি হঠাৎ

গ্ৰীক সৈন্যই অতর্কিত ভাৱে মোছলিম সৈন্যৰ ওপৰত পৰিল ।

মোছলিম সৈন্যৰ “আল্লাহে আকবৰ খনি শ্বনি খালিদে বিপদ

সম্মুখত বুলি ঠাৱৰ কৰি গিবিসটক শাৱা-পাটিৰ পৰা উঠি “হে

সৰ্বশক্তিমান আল্লাহ ! তোমাৰ বান্দ্য (দাস) সকলৰ ওপৰত

বহম নজৰ (কৃপা দৃষ্টি) কৰা, সিহঁতক শত্ৰুৰ হাতত পেলাই

নিদিবা” বুলি আটাই পাৰি শত্ৰু সৈন্যৰ ওপৰত মৰো-জিও সৌ-

আধিকৈ উৰ্বিথাই পৰিল । খালিদৰ ভয়ঙ্কৰ গৰ্গৰণ, নগৰবাসীৰ

কোঁৱাল, ঘুনীয়া মানুহবিলাকৰ কৰুণ বৰ, ধোঁৱাৰ হিঁহিয়নি,

বণত মতলীয়া বাঁবসকলৰ গগনভেদী গজ্জণ আৰু ধনু-তবোৱালৰ

ধ্বনিয়ে এটা অপাৰ্থিৰ ভয়ানক স্তবৰ সৃষ্টি কৰি তুলিলে । এই

নিশাৰ আন্ধাৰত এই এমুঠি মোছলিম সৈন্যই ধৰ্ম-বলত মতলীয়া

হৈ অটল বিশ্বাস, উদাৰতা আৰু সাধুতাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি

জীৱন উছৰ্গি যেনেহে ধুমুহাৰ সৃষ্টি কৰিলে, পৃথিবীৰ সমবেত

সম্ৰাটেও তেনে ধুমুহাৰ গতি বোধ কৰিবলৈ সমৰ্থ হোৱা টান ।

টমাচ আৰু হাৰ্কিবৰ খাতু উৰিল । তেওঁলোক দুখীয়া, কড়ালৰ

দৰে নগৰ এৰি আন্ত্যাকিয়া (Antioch) মূৱাহৈ পলাবলৈ ধৰিলে । ৬৩৮ খৃঃ অক ২৩ আগষ্ট শুক্ৰবাৰে দামেস্কৰ ওখ গিচ্ছাঁৰ ওপৰত মে'ছলিম গোঁববসূচক নিচান উৰিবলৈ ধৰিলে । সেই তাৰিখেই হজ্জবত চিদ্দিক-আক্বেব এই খণ্ডুকায়ী নস্ৰব দনিয়া এৰি অমৰ ৰাজ্যলৈ প্ৰস্থান কৰিছিল ।

হজ্জবত ওমৰে খালিফা হৈয়ে, জয় জয়ন্তে নাম (S'vain)লৈ পঠোৱা সৈন্য বিভাগৰ ওপৰত হাত দিলে । খালিদৰ অতপা নব সাহ আৰু বণত পাৰ্গতালি দেখিও, খালিফাই তেওঁক আবেবেচক, অমিতবাৰ্য়ী আৰু খজাল বুলি ভাবি, তেওঁক প্ৰধান সেনাপতি পদৰ পৰা গুচাই, আবুওবায়দাক সেই পদত নিযুক্ত কৰি 'ফৰমান' (আদেশ) পঠালে আৰু তাত হজ্জবত আবুবকবৰ ওফাতৰ বিষয়ে লিখি পঠালে ।

যি সময়ত খালিদে টমাচ আৰু হাৰ্কিবৰ পাচত পহু-খেদা দিছিল, সেই সময়তে এই 'ফৰমান' আবুওবায়দাৰ হাতত পৰিছিল । আবুওবায়দাই এই হুকুম পাই বৰ আচৰিত আৰু মৰ্ম্মাহত হ'ল—কাৰণ, তেওঁ জানিছিল যে, খালিদ তেওঁতকৈ বেচি সাহিয়াল আৰু বণ-বিদ্যাত পাৰ্গত আৰু তেতিয়ালৈকে সকলো বণতে তেওঁৰ স্বাৰাই দুঃসাধ্য কামবোৰ সাধিত হৈছিল । সেই বাবে, আবুওবায়দাই এই 'ফৰমান' খালিদক নজনাই লুকুৱাই ধলে । জানোচা, দামেস্কৰ বিজয়-বাতৰি আৰু খালিদৰ বীৰত্ব-কাহিনী শুনি নতুন খালিফাই তেওঁক আকৌ আগৰ পদত বাহাল ৰাখে, এই ভাবি খালিদৰ হতুৱাই এই বিজয়ৰ

বিষয়ে এখন চিঠি খলিকা হজ্জৰত আবুবকৰৰ নামত ততাতৈয়াই* লিখাই তপতে তপতে পঠাই দিলে ।

দামেস্ক আক্রমণৰ বিষয় বিখন প্ৰথম চিঠি খালিদে পঠাইছিল। সেইখন পাই, মদিনাৰ মাসুহ বিলাকে উলাহত তিনি টিলিকি মাৰি উঠিছিল। খালিদৰ বীৰত কাহিনী সকলোৱে মুখে মুখে গাওঁলৈ ধৰিছিল। এতিয়া তেনে বীৰক অপদৃশ কৰা 'কৰ্মান ব (তকুমব) কণা শুনি, সকলোৱে জয় পবিল আৰু আচৰিত হৈ হজ্জৰত ওমৰক খালিদৰ পক্ষ লৈ খাটিবলৈ ধৰিলে। হজ্জৰত ওমৰে ক'লে “আবুওবায়দা নজ্ৰ, মৰমিয়াল আৰু সাহিয়াল, তেওঁ অবিবেচকৰ দৰে কাম কৰি সৈন্যবিলাকক কেতিয়াও চৰখৰীয়াত নেপেলায় আৰু জয়ী হলে কেতিয়াও লুটে-পাটত লাগি নিজৰ আত্মাক অপবিত্ৰ নকৰে।”

এনে সময়ত, হজ্জৰত আবুবকৰৰ নামত পঠোৱা খালিদৰ দ্বিতীয় চিঠি খন মদিনা পালেহি। সেই চিঠিত দামেস্ক-বিজয় বাতৰিৰ লগত আবুওবায়দা আৰু খালিদৰ মন্তভেদৰ মীমাংসাৰ নিমিত্তে প্ৰাৰ্থনা কৰা হৈছিল। † হজ্জৰত ওমৰে চিঠি পঢ়ি

* দামেস্ক আক্রমণ কৰোঁতে মোছলিম সেনাৰ পৰাক্ৰম দেখি তাৰ মাসুহবিলাকে খালিদৰ ওচৰলৈ মাসুহ পঠাই সন্ধিৰ প্ৰস্তাৱ কৰে, কিন্তু খালিদে তৰোৱালৰ কৰ্মেৰে কোঁচ অধিকাৰ কৰিবলৈ দৃঢ় প্ৰতিজ্ঞ হয়। পাচত নগৰবাসীকে উপায় নাপাই এজন মাসুহ আবুওবায়দাৰ ওচৰলৈ পঠাই দিয়ে। আবুওবাইদাই খালিদক ইয়াৰ একো গুণ নিদি এখল সন্ধি কাকত লিখোৱাই এম মাসুহ লগত লৈ নগৰ অধিকাৰ কৰিবলৈ তাৰ ভিতৰত সোমাল। ইপিনে খালিদে বলিয়া হাতীৰ দৰে বন কৰি নগৰৰ ভিতৰত সোমাই পক্ষ তেজোৰে বাজ-বাট বুৰাই গৈ থাকোঁতে, আবুওবায়দাক তাত পাহৰীবিলাকৰ লগত কিয়দী মেল পতা দেখি আচৰিত হৈ উভক মাৰি ব'ল। আবুওবাইদাই তেওঁৰ মনৰ তাৰ বুজি ক'লে, “আমাই সন্ধি সূত্ৰেৰে মোৰ হাতত নগৰ সমৰ্পণ কৰি, বিধাসী বিলাকৰ বৃদ্ধ-কষ্টৰ পৰা বক্ষা কৰিহে।” খালিদৰ ষং মনৰ চুলিৰ আগ পাগোঁদে, তেওঁ ক'লে

বুজিব পাবিলে যে, আবুওবায়দাটো প্ৰধান সেনাপতিৰ পদ এতিয়া-
লৈকে লোৱা নাই। সেই দেখি, তেওঁ দুনাই আবুওবায়দালৈ
লিখি পঠালে -“তবোৱালৰ বলেবে নগৰ লাভ হোৱা নাই,
নবং সন্ধিসূত্ৰতহে ই হাতলৈ আহিছে। শত্ৰুবিলাকক পহ-
খেশ দিয়াটো অনিবেচকৰ কাম হৈছে। কেৱল এক মাথোন
আল্লাহ-তা’লাৰ ‘বহম’ৰ (কুপাৰ) বলত মান বন্ধা হৈছে,
নাইবা এনে দুঃসাধা কাম কৰা অসম্ভৱ। এটো চিঠি পোৱা
মাত্ৰকে ইয়াৰ সাৰমন্ত্ৰ সৈন্যৰ মাজত প্ৰচাৰ কৰি দিব আৰু
হেঁহকা পিছলা নকৰি আপুনি প্ৰধান সেনাপতিৰ পদ ল’ব।
কেৱল পাপপূৰ্ণ পৃথিবীৰ চকু তৃপ্তিকৰ জকমকীয়া বহুমূলীয়া
মণিমুক্তা আৰু সোণ-ৰূপৰ লোভত পৰি, মুছলমান সকলৰ
জীৱন অথন্তৰত পেলোৱা কেতিয়াও বাঞ্ছনীয় নহয়।”

শ্বাদ্দাদ-এবনে-আ’ছক খলিফাৰ প্ৰতিনিধি কৰি দামেস্কলৈ
পঠোৱা হ’ল। শ্বাদ্দাদে গৈ পোনতে হজৰত আবুবকৰ
‘ওফাত’ৰ বাতৰি, তাৰ পাচত আবুওবায়দাৰ প্ৰধান সেনাপতি
পদত নিযুক্ত হোৱাৰ আদেশ ঘোষণা কৰিলে। এনে হুকুম
শুনি সকলো কাঁহ-পৰি জিন গ’ল—সকলো জঁয় পৰিল;

“বহমানুব্ বহিমব কুপাত মই তবোৱালৰ বলেবে নগৰ অধিকাৰ কৰিছোঁ; সেই বাবে
ইহঁতক এৰি দিয়া অসম্ভৱ।” দুটোৱো পাচে উৰমা-উৰনি লাগিল। শেহত হিব হল
যে, ইয়াৰ মীমাংসাৰ নিমিত্তে মহানাত খলিফালৈ লিখা হাওক, তেওঁৰ আদেশ-উপদেশ
যতে কাৰ কৰা যাব। এই খবেই দ্বিতীয় চিঠী। এইদৰে লিখা হজৰত আবুবকৰ
চিঠিকৰ ৩৫—৪২ পিঠি চাওক।

কিন্তু এই সময়ত মহাৰাজা খালিদৰ মহান জয়ৰ পৰিচয় পোৱা গ'ল। তেওঁ ক'লে, "তেতিয়া হজ্জৰত আশ্বিনকৰে অশ্বিন কালত ওমৰক তেওঁৰ ঠাইত বচৱাট কৈছে, তেতিয়া মই তেওঁৰ আদেশ শিবোধাগী কৰি আবুওবায়দাক প্ৰধান সেনাপতি বুলি স্বীকাৰ কৰোঁ।" এই বুলি, তেওঁ নিচৰ কামৰ ভাৰ অতি উলাহেৰে আবুওবায়দাক শোধাই দিলে উপস্থিত থকা মানুহবিলাকক তেওঁৰ এনে মহত্ব দেখি নতুন প্ৰশংসা কৰিলে। সেই দিনাট ৬৩১ খৃঃ অক্ষৰ ১লা অক্টোবৰত খাদ্দাদে খলিফাৰ প্ৰতিনিধি হৈ দামেস্কৰ শাসন-ভাৰ ল'লে।

টমাচ আৰু হাৰ্নি দামেস্কৰ পৰা আন্ত্যকিয়া যুৱাইট টমাচ আৰু পলাই যোৱাৰ বিষয় আগতে উল্লেখ কৰা হৈছে। হাৰ্নি পতন। এতিয়া তেওঁলোকৰ অশ্বিন অৱস্থালৈ মন কৰক।

তেওঁলোকে দিনে বাতৰে বাট বুলি চতুৰ্থ দিনা দামেস্কৰ সীমা চেৰাট নিৰাপদ বুলি ভাবি এঠাইত জ্বাৰটছিলে গৈ। খালিদে খেদি সেই দিনাট তেওঁলোকক তাত পালেগৈ। দুই দলৰে তয়াময়া বণ লাগিল। বণত টমাচ আৰু হাৰ্নি দুয়ো পৰিল। সম্ৰাটৰ জীয়েক এজনী বন্দী হ'ল। সম্ৰাটে জীয়েকৰ মুক্তি প্ৰাৰ্থনা কৰি কটকী পঠাই দিয়াত, সেনাপতি আবুওবায়দাই তেওঁক এৰি দিলে।

দামেস্কৰ পতন হোৱাত, গোটেই বোম ৰাজ্যত হুৱাহুৱা লাগি পৰিল। ইয়াৰ হোৰ ভুলিবলৈ সম্ৰাটে তেওঁৰ গোটেই শক্তি মোছলিমবিলাকৰ বিৰুদ্ধে আব্দুল এদেশ বিজয় পঠাবলৈ আদেশ দিলে। দামেস্ক-বিজয়ৰ পাচত, —ক'ল-বণ, ১২ টি:। মোছলিম সৈন্য আব্দনব (Jordan Valley) কালে গৈ, কাহ্ন নামেৰে ঠাই এখনত ব'লগৈ।

ৰোমান সৈন্যই তেওঁলোকক গৈদি আব্দনৰ দাঁতিৰ বিছানা
 নগৰত খুপ খালেগৈ। মোছলিম সৈন্যৰ বল-বিক্ৰম আৰু
 সাহ-পিত দেখিয়েই ৰোমানবিলাকে সন্ধিব প্ৰস্তাৱ কৰাত,
 মাআজক তেওঁলোকৰ ওচৰলৈ কটকী স্বৰূপে পঠোৱা হ'ল।
 মাআজে গৈ দেখিলে যে, বহিবলৈ সোণালী পাত-কাপোৰ
 পাৰি গৈছে। গ্ৰীকবিলাকে তেওঁক বৰ আথে-বেথে আগ-
 বঢ়াই নি সেই কাপোৰৰ ওপৰত বহিবলৈ অনুৰোধ কৰিলে।
 মাআজে ক'লে, “দুখীয়া বায়তৰ ভেজ শুহি এই ‘কবচ’
 কৰা হৈছে, মই তাত বহিব নোখোঁজে।” এই বুলি তেওঁ
 মাটিতে বহিল। ৰোমান সৈন্যবিলাকে অৰাক হৈ চাই থাকিল।
 মাআজে ক'লে, “ইছলাম গ্ৰহণ কৰি ন-জাৱন লাভ কৰক
 —নামাজ পঢ়ক, মদ খাবলৈ এৰক। তেনেহলেই আপোনা-
 লোক আমাৰ ককাট-ভাই-বৰ একে প্ৰয়োজন নাই।
 এনে ধৰ্মপ্ৰাণ গোঁড়া কটকীৰ লগত সন্ধিব আলোচনা অসম্ভৱ
 বুলি ভাবি, ৰোমানবিলাকে আবুওবায়দাৰ ওচৰলৈ তেওঁলোকৰ
 এজন কটকী পঠালে। সেই কটকী গৈ আৰু অৰাক হ'ল।
 সৈন্যৰ মাজৰপৰা কোনজন নো সেনাপতি চিনাৰ উপায় নাই।
 সকলো সৈন্যৰ লগত একে লগ হৈ সেনাপতি মাটিত বহি
 আছে। কটকীয়ে ক'লে—“ক্ষতিপূৰণ স্বৰূপে সৈন্যই পতি
 ছুটা ছুটাকৈ সোণৰ মোহৰ দিওঁ, আপোনালোক উভতি বাওক।”
 আবুওবায়দাই এনে সন্ধি কৰিবলৈ সৈমান নোহোৱাত,
 ১৪ হিজৰীৰ জেলকা'দ মাহত দুই পক্ষৰে তয়া-ময়া বণ
 লাগিল। বণ-ক্ষেত্ৰ ভেজেৰে বজাই পৰিল। পাচত আব্দন

প্ৰদেশ মোচ্‌লিমবিলাকে অধিকাৰ কৰে। উয়াত পক্ষাশ হাজাৰ সৈন্যই প্ৰাণ হেৰুৱায়। হতবত ওপৰৰ আদেশ মতে ৰায়তবিলাকৰ ধন-প্ৰাণৰ নিৰাপত্তা আৰু ধন্যৰ স্বাধীনতা দোষণা কৰা হ'ল।

দায়েৰ-আবিল-বুদ্দুচ দামেস্কৰ পৰা ৩০ গাইল জীভব ।

তাত এজন গুস্তান সন্নাসী আছিল।
 তেওঁক দৰ্শন কৰিবলৈ কেউফালৰ পৰা চামে
 কুচ্‌চল। -চামে মানুহ আছে। ইয়াৰ প্ৰকৃত তলা-নলা

জানিবৰ কাৰণে, আবুওনায়দাই আক্ষুন্নাহ
 বেন্‌-জা'ফৰক পাঁচ শ বৌৰচালাৰ দি তালৈ পঠালে। সেই
 সময়ত ত্ৰিপোলীৰ বজাই তেওঁৰ অবিবাহিতা জীয়েক আৰু
 জৌৱায়েকক লৈ, সেই সন্নাসীৰ লগত দেখা কৰিবলৈ
 আহিছিল। তাত গুস্তান, ইলদী গ্ৰীক আদি দহ হাজাৰমান
 মানুহ গোটনাইছিল। মোচ্‌লিম সৈন্যক দেখিয়েই, শোধ-পোচ
 নকৰাকৈ তেওঁলোক সকলোৱেই লগে-ভাগে সেই সৈন্যৰ
 ওপৰত উৰুবি-খাই পৰি তেওঁলোকক বিবুদ্ধি ধুৱালে। এই
 বাতৰি পায়েই বীৰবৰ খালিদে বান্ধবেগেৰে গৈ আবিল-বুদ্দুচত
 ওলালগৈ। খালিদৰ বীৰত্ব-কাহীণী সকলোৱে আগৰেপৰা
 শুনি আছিল। তেওঁৰ কবাল নুষ্টি দেখিয়েই, বিপক্ষ দল
 পলাবলৈ ধৰিলে। খালিদে সিংহ-বিক্ৰমেৰে শত্ৰুৰ ওপৰত
 পৰিল। ত্ৰিপোলী বজা বণত পৰিল। মোচ্‌লিম সৈন্যই
 জয় লাভ কৰি বিজয়-নিচান উৰাই দিলে। সন্নাসীক সন্মানেৰে
 মুক্ত কৰি দিয়া হ'ল। খালিদ দামেস্কলৈ উভতিল।

।য সময়ত নো'মানে ইছলামৰ গোঁবৰ-জোঁউতি বিস্তাৰ কৰি ইৰাণৰ (পাবস্ত্য) বগক্ষেত্ৰত নিজৰ জীৱন উছৰ্গি আলৌকিক বীৰত দেখুৱাইছিল আৰু নোহায়েমে নগৰৰ পাচত হালব অধিকাৰ। নগৰ অধিকাৰ কৰি ককাচচ্ (Caucasus) পৰ্বতৰ কাষত থলকনি লগাই দিছিল, সেই সময়ত বাঁৰ শ্ৰেষ্ঠ আবুগুৰায়দাই দায়েব-আবিল-কুদ্দূচ, কেনেসিন আৰু আল্-হাদিদত ইছলামৰ জয় ঘোষণা কৰি, হালব (Aleppo)মুৱা হৈছিল। যাওঁতে বাটত, যোচিয়াৰ আৰু আন দাঁতি-কাষৰীয়া মানুহবিলাকে ইছলামৰ সৌন্দৰ্য্যত ভোগগৈ ইছলাম গ্ৰহণ কৰে। উক্তৰ চিৰিয়াৰ মাজত হালবৰ কোঁঠ সকলোতকৈ স্পৃহু আছিল। ইয়াৰ শাসন-কৰ্তা আছিল—ইউকেন্ন আৰু তেওঁৰ ভায়েক জোহান। জোহান সন্ন্যাস-ত্ৰত অবলম্বন কৰি নিচ্ছৰ্নত বাস কৰিছিল। মোছলিম সৈন্য অহা বাতৰি শুনি ভাবী-বিপদ আগত দেখি, তেওঁ ইউকেন্নাক সন্ধি কৰিবলৈ অনুৰোধ কৰিলে; কিন্তু ইউকেন্নাই ক'লে “আৰব সৈন্য তিনি ভাগ হৈ, এভাগ চেচেৰিয়া, এভাগ দামেস্ক আৰু আন ভাগ মিচিৰ (Egypt) প্ৰদেশৰ কালে যাত্ৰা কৰিছে বেতিয়া সিহঁত আগতকৈ বহুত দুৰ্বল হৈ পৰিছে। শত্ৰু দলৰ কণ'কঠীয়া মাৰি আৰাও-পুখাওৰ গোঁবৰ বচাবৰ এয়ে সোণাময় ছেগ।”

মোছলিম সেনাপতিয়ে কাআবক এহাজাৰ সৈন্য দি আগবাঢ়ি যাবলৈ আদেশ দিলে। কাআবে বাটত এঠাইত

জিবাউলিল, এনে সময়ত ইউকেম্মাই নাব হাজ্জাব সৈন্য লৈ
অতর্কিত ভাৱে পকা মোচ্‌লিম সৈন্যৰ ওপৰত পৰিল। সেই
দিনা ১৫০ জন মুছলমান “শহীদ” হ’ল আৰু বহুত মানুহ
যুন্নীয়া হ’ল। ইউকেম্মাইৰ এনে অচৰণ দেখি, আৰু ভাবা
বিপদলৈ ভয় কৰি, হালবৰ মুখল নামুহনিলাকৈ গোটেপিও
খাই সন্ধিব প্ৰস্তাৱ কৰি, ৩০ জন মানুহ তেওঁলোকৰ প্ৰতিনিধি
স্বৰূপে আবুওবায়দাব ওচৰলৈ পঠলে। এই ৩০ জন মানুহ আহি
ক’লে, “আমি ইউকেম্মাইৰ উপহুৱত জলাকমা তৈ আপোনাৰ ছাঁৰ
তলত জিবাউলিলে আহিছে। আমাক এই অত্যাচাৰ্য্যৰ হাতৰ
পৰা বক্ষা কৰক। আমি প্ৰতিজ্ঞা কৰিছোঁ যে, মোচ্‌লিম
সৈন্যক বচদ-পাতি দি সকলো প্ৰকাৰে সহায় কৰিম।”
ইউকেম্মাই এই সন্ধিব উৱাদিহ পাট, বণৰ সঙ্কল্প এৰি তেওঁৰ
সৈন্যবিলাকক লৈ কোঠৰ ভিতৰত সোমাল। আনেকদিনা
পুৱাই এই সন্ধি কৰাৰ নিমিত্তে, তেওঁ তিনি শ মানুহক
নিৰ্দ্ধয়ৰূপে বধ কৰিলে আৰু জোহানে তেওঁলোকৰ প্ৰাণভিক্ষা
কৰাত পিতাতে তৰোৱালোৰে মূৰ চিঙ্গি তেওঁকো সিকলীয়া
কৰিলে।

আবুওবায়দা আৰু খালিদ আহি কাছাবৰ লগ খৰিলে
আৰু ‘শহীদ’ সকলক ‘দফন’ (সমাধিস্থ) কৰি, খালিদে
নগৰৰ ফালে খোজ ললে। ইউকেম্মাই অলেখ সৈন্য লৈ
তেওঁক আগচিলেহি। দুই দলৰে ভয়ানক বণ লাগিল।
ইউকেম্মাই তিনি হাজ্জাব সৈন্য জয়পাতে কয় হ’ল। ইয়াত

ভয় খাই, বাকী সৈন্য লৈ তেওঁ কৌঠত সোমাই নগৰ
 তৱাৰ বন্ধ কৰি দি, দেৱালৰ ওপৰৰপৰা ছেদভেদ নোহোৱাকৈ
 শিল দলিয়াই বহুত মুছলমানক মাৰে। মোছলিম সৈন্যই
 নগৰ অববোধ কৰি থাকোঁতেই, এবাতি হঠাৎ ইউকেয়াৰ
 এদল সৈন্য ওলাই আহি অৰ্দ্ধিক ভাৱে থকা মোছলিম
 সৈন্যৰ ওপৰত পৰি। তেওঁলোকৰ ৬০ জনক বধ কৰে আৰু
 ৫০ জনক বন্দী কৰি নিয়ে। পাঁচদিনা মুছলমান সৈন্যক
 দেপুৱাই এই ৫০ জনকো বধ কৰে। আনফালে তেওঁলোকৰ
 আন এদল সৈন্যই বচন-পাতি বিচাৰি যোৱা মুছলমান
 সৈন্যৰ ওপৰত পৰি। ১৩০ জনক বধ কৰি বয়-বস্তুবোৰ
 লুটি নিয়ে। এট মটনাৰ বাতৰি বীৰণৰ খালিদৰ কাণত
 পৰাত, তেওঁ গৈ শত্ৰুবিলাক কৌঠৰপৰা বাহিৰ হোৱা বাটত
 খাপলৈ থাকি, এদল সৈন্যই নাজলৈ ওলাওঁতেই তাৰে
 তিনি শক বন্দী কৰে আৰু বাকীবিলাকক বধ কৰে। বাতি-
 পুৱা হ'লত শত্ৰুৰ কঠোৰ আচৰণ অনুসৰি বন্দীবিলাকক
 কৌঠৰ আগতে মাৰি পেলায়।

হালৰ অববোধ কৰি থাকোঁতে, দিনেও মোছলিম সৈন্যৰ
 সংখ্যা ক্ৰমে টুটা দেখি, আবুওবায়দা বৰ চিন্তিত হ'ল।
 ইয়াৰ কাৰণ কি? তলে তলে আটকাল লোৱাত শত্ৰু
 পক্ষৰ এজন গুপ্ত চোৰাংচোৱা তেওঁৰ সৈন্যৰ মাজত ধৰা
 পকিল আৰু দুজন অলপ আগেয়ে কৌঠলৈ উভতি গ'ল।
 মুছলমানবিলাকে পূৰ্ব পাঁচ মাহ কৌঠ অববোধ কৰি থাকিল।

কেনেত্ৰিন আৰু আল্‌হাদিদৰ জয় আৰু হালবত মোচ্‌লিম সৈন্য-কয়ৰ বাতৰি পাই, খলিকাট সৈন্য-সাহায্য পঠালে। এই সৈন্যৰ মাজত দামেচ নামেৰে এজন বৰ নামজলা বাঁৰ আছিল। তেওঁ বেতিয়া দেখিলে যে, ৪৭ দিনটো কোঁঠ অধিকাৰ কৰা নহ'ল, তেতিয়া ৩০ জন সাহিয়াল বগুৰু লগত লৈ বাতি ওলাই গ'ল আৰু তেওঁলোকৰ সহায়ৰ নিমিত্তে পুৱাই এদল ঘোঁৰাচাৰীৰ পঠাবলৈ আবুওবায়দাক অনুৰোধ কৰিলে। বচদ-পাতিৰ পৈলা কান্ধত বান্ধি, চাগলীৰ ছালেৰে পিঠি আৰু কান্ধ টাকি আৰু এডোখৰ শুকান কটিৰ বাকলি হাতত লৈ, বগুৱাবাই গৈ কোঁঠৰ ওচৰ পালেগৈ। কোনো মানুহ ওচৰলৈ অহা গম পালেই, সেই কটিৰ বাকলি ডোখৰ মুখেৰে কুকুৰে হাড় চোবোৱাৰ দৰে চোবাই শব্দ কৰে। তেওঁৰ লগবীয়াবিলাকেও সেই দৰে লুকাই পাচে পাচে যায়। কোঁঠৰ ওচৰলৈ গৈ দেখে যে, তাৰ ওপৰত উঠা অসম্ভৱ। তেতিয়া তেওঁ কোঁঠৰ দেৱালৰ কাষত বহি এজনক তেওঁৰ কান্ধৰ ওপৰত তুলিলে, এইদৰে ইজনৰ কান্ধত সিজনক দি সাতজন মানুহক তুলিলে। ওপৰৰ জনে দেৱালৰ ওপৰত উঠি দেখিলে যে, তিনিজন প্ৰহৰীয়ে ভিন ভাইত মদ খাই ওৰঘোৰ মৰ-টোপনিত পৰি আছে। খিতাতে কেউজনকে বধ কৰি দেৱালৰ বাহিৰত পেলাই দিলে আৰু নিজৰ কাপোৰ এখন ওলোমাই দি, এজন এজনকৈ লগবীয়া কেউজনকে ওপৰলৈ তুলি নিলে। কোঁঠৰ

দুৱাঁক অকলে পুই দামচে বধ কৰি দুৱাঁব মোকোলাই
দিল আক লগবীয়াবিলাকক দুৱাঁব অধিকাৰ কৰিবলৈ
আদেশ দিলে । কোঁঠৰ ভিতৰত মানুহবিলাকে কেনেবাকৈ
ইয়াৰ গৱ পোৱাত . তেওঁলোকৰ মাজত ছৱা-দুৱা লাগি পবিল ।

ফে ছ-জালি দিয়া মাত্ৰকে, খালিদৰ ঘোঁৰাচাৱাৰ বিলাকো
তাত ভুমুক দিলেহি । তাকে দেখি দামেচ আক তেওঁৰ
লগবীয়াবিলাকে উলাহতে গজ্জনি মাৰি “আল্লাহো আক্বব”
ধ্বনি কৰি উঠিল আক তাৰ লগে লগে ঘোঁৰাচাৱাবিলাকে
বিজুলী-বেগেৰে গৈ কোঁঠৰ ভিতৰত সোমাল । কোঁঠৰ
ভিতৰত পকা মানুহবিলাকে ভয়ত পেপুৱা লাগি অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ
এৰি বশ্ৰতা সীকাৰ কৰিলে । জয় জয়তে ইউকেম্মাই পৱিত্ৰ
‘কলমা’ পঢ়ি মুচলমান হ’ল । দামেচৰ এনে প্ৰত্যাংপন্নমতিত্ব
বলত দুৰ্গম অজেয় হালৰ কোঁঠ টিপাতে মুচলমানৰ পদানত
হ’ল ।

হালৰ অধিকাৰ কৰি, মোছলিম সেনাপতি আবুওবায়দাই
আজাজলৈ যাত্ৰা কৰিলে । সন্নাটৰ দদায়েকৰ
আজাজ কোঁঠ পুত্ৰক খিওডবাচ আজাজৰ শাসনকৰ্ত্তা ।
ইকেম্মাই আবুওবায়দাৰ অমুমতি লৈ এম
আবব বগুৱাবে সৈতে আগবাঢ়িল । তেওঁ তিনি মাইল মান
ঘোৱাৰ পাচত, আবুওবায়দাই তেওঁৰ আও-ভাও বুজিব
নিমিত্তে আক আৱশ্যক হ’লে সময়োপযোগী সহায় কৰিবলৈ,
মালেক আলেক্তাবক এহাজাৰ সৈন্য দি পঠালে । খিওডবাচক

সুৱা দিবৰ নিমিত্তে, ইউকেম্বাট লগৰ আবৰণবিলাকক ধুস্তান
 সৈন্তৰ সাজ-পাৰ পিন্ধালে। মুছলমান সৈন্তৰ মাজত পিওডবাচৰ
 এজন চোবাংচোৱা আছিল। সি 'কাচেদা' (বাস্তা-বাহক)
 পাৰৰ পাখীৰ তলত চিঠি বান্ধি দি অজ্ঞাত কোঠালৈ সকলো
 বাতৰি পঠাই আছিল। গতিকে, পিওডবাচে আগেয়ে টউকেম্বাৰ
 অভিপ্ৰায় জানিছিল।

পিওডবাচে তিনি হাজাৰ গ্ৰীক অকমত হাজাৰ আৰন
 সৈন্তেৰে সৈতে মুছলমানবিলাকৰ লগত ৭৭ দিবলৈ সাজ
 হৈ আছে। পিওডবাচে টউকেম্বাক দেখিয়েই গোঁৱাৰপৰা
 নামি দাঁদলদি পৰি প্ৰণাম কৰি, তেওঁৰ গোঁৱাৰ বেকান
 চুমা খাব খোজাৰ ভাওজুৰি গোঁৱাৰ পটি কাটি তেওঁক
 মাটিত পেলাই দি, পিতাতে বন্দী কৰি পেলালে। গোটেই
 মোছলিম সৈন্ত শত্ৰুৰ হাতত বন্দী হ'ল।

আব্বাবেন্দান নগৰৰ শাসনকৰ্তা লুকাচে পাঁচ শ বোঁৱ-
 চাৱাৰ লৈ পিওডবাচক সহায় কৰিবলৈ আঠোতে, বাটতে
 মালেকে সিঁতক পাই, সকলোকে মাৰি ধাৰুতা কৰি লুকাচৰ
 অহা বাতৰি দিবলৈ বুলি তাৰেক-আল-গচ্ছানিক পিওডবাচৰ
 ওচৰলৈ পঠাই দিলে। তাৰ পাচত মালেকে, নিজৰ সৈন্ত-
 বিলাকক শত্ৰুৰ সাজ-পাৰ পিন্ধাট হাতত সিঁতৰ নিচান দি,
 কোঠৰ কালে খোজ ললে।

পিওডবাচৰ লিওন নামেৰে এজন পুত্ৰক আছিল। লিওন
 বেতিয়া হালবত আছিল, তেতিয়া ইউকেম্বাই তেওঁক পোহ-

পাল দিচ্ছিল। লিওনে ইউকেল্লাক বন্দা অৱস্থাও দেখি মুক্ত কবিব পোছাত, ইউকেল্লাই ক'লে “বদি তুমি পৱিত্ৰ ইচ্ছামব পোহব পাট মোক মুক্ত কবিব ধুজিট্টা, তেস্তে তোমাৰ ইচ্ছা অম্বুসৰি কাম কবিব পাৰ্বা, নতুবা পাৰ্গিব স্বাৰ্থৰ নিমিত্তে নিজৰ জীৱনক বিপদত নেপেলাৰ্বা। “আত্মাঃ মানুহবিলাক মোৰ প্ৰিয়, কিন্তু ধৰ্ম্য প্ৰিয়তম’ -এই বুলি লিওনে সকলো মুচল মানব বান্ধনি মোকোলাট দিলে আৰু অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ দি তেওঁলোকক আত্মাৰ নাম লৈ বাহিৰ হবলৈ ক'লে। মোচ্‌লিম বন্দীবিলাক মুক্ত হৈ শত্ৰুবিলাকৰ ওপৰত উবুৰি খাই পবিল। কোঁঠৰ ভিতৰত ভয়ানক হাট উৰুনি লাগিল।

মালেকে এও চিঞৰ-বাধৰ শ্বনি আৰু প্ৰকৃত ঘটনা কি তাৰ আটকাল লৈ, বিজুলীবেগেৰে গৈ মুচলমানবিলাকৰ লগত লগ-খাট সহজে কোঁঠ অধিকাৰ কৰি ল'লে।

লিওনৰ ককায়েক লুকে নিজৰ পিতাক খিওডবাচক বধ কৰিলে—এই কথা মালেকে শ্বনি বৰ আচৰিত হ'ল। সোধাত লুকে ক'লে, “আমি ল'ৰা-কালত এজন সন্ন্যাসীৰপৰা মহাত্মা মোহম্মদৰ আৰু তেখেতৰ ধৰ্ম্ম সম্বন্ধে বহুত প্ৰশংসা শুনিছিলোঁ। তেওঁ কৈছিল যে, মুচলমানবিলাকে এসময়ত এই কোঁঠ অধিকাৰ কৰিব আৰু গোটেই চিৰিয়া (শ্বাম) প্ৰদেশত সেই সত্য ধৰ্ম্মই পোহব দিব। সেই দিনখৰি মোৰ মনৰ পৰিবৰ্ত্তন ঘটিছে। এই ছেগতে মই আত্মাৰ ভক্তসকলৰ মাজৰ এজন হুবলৈ আশা কৰি এনে কাম কৰিছোঁ।” মালেকে এটি দীঘলীয়া জ্বমুনিয়াহ কাঢ়ি

ক'লে —“হে বনিবল আলোমান ! তুমিয়েই সকলো নস্তুৰ সূচী
তুমিয়েই আকৌ ধ্বংসকাৰী ! কাম সমাধাৰকাৰ আগেয়ে
তুমিয়েই তাৰ কাৰণ নিকপিত কৰা। তোমাৰ কল
কৌশল মানব বুদ্ধিৰ অগ্ৰগা।” তাৰ প'চত ককাই-ভাই
দুয়ো ইচ্ছামত দীক্ষিত হ'ল। এই দুটোৰ পাচত, চাটন-বেন
-আমিবক এশ সৈন্য দি কাঠৰ শাসন-ভাৰ দি মালেক
তাৰপৰা গ'ল।

হাম্ভ, নগৰ মূৰ্ত্তিপূজকবিলাকৰ এখন ত'খন্দান। ইয়াৰ
আগৰ নাম হেম্ বা এনেচা আছিল। গেচ্ছান
হাম্ভ, আলহাদিন আৰু সম্প্ৰদায়ৰ ছাবালা এবনোল আয়তামে
কেনেছিন নগৰৰ লগত তেওঁৰ পৰিয়ালেৰে সৈতে মদিনালৈ গৈ
স'ক, ১৪ হি:
খলিফাৰ ওচৰত ইচ্ছামত দীক্ষিত হৈ কাঁকি
ফুকা কৰি বাতিয়েট পলাই আহে। পাচত তেওঁ গ্ৰীক শত্ৰু
বিলাকৰ লগত মিলি ইয়াতে আছিল। এই বিষয়ে খলিফাৰপৰা
চিঠি পাই, আবুওবায়দাই এই নগৰৰ ওচৰতে ৬৩৫ খৃঃ অব্দৰ
নবেম্বৰ মাহত কোঠ মাৰি থাকে।

যেই দিনাই আবুওবায়দা সেই খিনি পালেগৈ, সেই দিনাই
তাৰ শাসন-কৰ্ত্তাৰ মৃত্যু হয়। এই নগৰৰ দাঁতিত মুছলমান
বিলাকৰ লগত এখন বণ লাগে। এই বণত মুছলমানবিলাকে
ঘোঁৰা, উট আদি ভালোমান বয়-বস্তু পায় আৰু ৪০০ চাৰি
খ মানুহ বন্দী কৰে। এই বন্দীবিলাকক হিয়া-খুনি কন্দা

* এইকাৰে লিখা হজৰত মোচম্মদৰ উত্বা-কাণ্ডৰ ২০ x — ২৭ x পিঠি চাওক।

দেখি, আবুওবায়দাই সিঁঠ তক নিজৰ বয়-বস্তু ওভোতাই দি, এৰি দিলে । সেনাপতিৰ এনে দয়া আৰু উদাৰতাৰ বিষয় কেউফালে বিয়পি পৰাত, হাম্‌ছ, আল্‌হাদিদ আৰু কেনেস্ৰিনৰ মানুহ-বিলাকে এবছৰৰ নিমিত্তে মোছলিম সেনাপতিৰ লগত সন্ধি কৰে । ইয়াৰ পাচত আবুওবায়দাই বা-আল্বাক (Bullbuk)লৈ * যাত্ৰা কৰিলে ।

বা-আল্বাক নগৰৰ শাসনকৰ্ত্তা হাৰ্কিৰচে ভালমান সৈয়দ
লৈ মুছলমানবিলাকক আক্ৰমণ কৰিলেহি ।

বা-আল্বাক অধিকাৰ.

১৫ ৩১ ।

হাৰ্কিৰচে তৎ নেপাট নগৰৰ ভিতৰত সোমাই
আশ্ৰয় লবলৈ বাধা হ'ল । আবুওবায়দাই
নগৰ অববোধ কৰি তেওঁলৈ নিজৰ অভিপ্ৰায়
জনািলে । তেওঁ চিঠিখন ডোখৰ ডোখৰ কৈ কালি দৃত জনক
খেদাই দিলে । পাচত দুই দলৰে দোৰ্ণোৰ বণ লাগিল ।
চোহায়েল-এব্‌নে-চাবাহ নামেৰে মোছলিম বীৰ এজনৰ সোঁ
বাঁউসিটি কটা বোৱাত, তেওঁ বোঁবাৰ পৰা নামি, ওচৰৰ পৰ্ব্বতৰ
টিং এটাত উঠিল । তেওঁ ভাবপৰা দেখিলে যে, একালে
আবুওবায়দা আৰু তেওঁৰ লগত পকা সৈয়দবিলাকক, শত্ৰু-সৈয়দ
জলা-কলা কৰিবলৈ খৰিচে আৰু জান কালে দেবাৰ আৰু
ছা'আদ-এব্‌নে-জায়েদে ছুৱাৰ মুখত নিটাল মাৰি মনে মনে বহি
আছে । তেওঁ ভেতিয়া আৰববিলাকৰ চিৰ-প্ৰচলিত নিয়ম

* বা-আল্বাক চুবিয়ান শব্দ অৰ্থ 'বেলি নগৰ' । এই নগৰকে গ্ৰীক
বিলাকে 'বেলিওপলিচ' বুলিছিল ।

অমুসবি গছৰ কেঁচা পাতনোৰ গোটাই জুটি দি ধোঁৱা তুলি দিলে । দেবাৰ আৰু ছা'আদে এই চি'য়াৰ পাট ধোঁৱা চেকুৰাট নিজৰ সৈন্তৰে সৈতে আবুওবায়দাৰ ওচৰত ওলাই শৰু-সৈন্তৰ ওপৰত পৰিল । শৰু-সৈন্তট অলপ পৰ বণ কৰিয়েই পলাই পৰ্বতৰ নিজ্জাল সন্ন্যাস গপ এটাত আশ্রয় লৈগৈ । ছোতা-য়েলৰ প্ৰভাৎপন্নত্ৰ শলাগিবলগায়া । হাৰ্মিচে নেতিয়া দেখিলে যে, সন্ন্যাসাশ্ৰমত আছৰক্ষা কৰা টান । তেতিয়া তেওঁ বশ্যতা সীকাৰ কৰি, আবুওবায়দাৰ লগে সন্ধি কৰে । কিছু ইয়াৰ দিনচেবেকৰ পাচতে তেওঁৰ উপদ্রৱৰ নিমিত্তে প্ৰজাবিলাকে তেওঁক বধ কৰি, মুছলমানবিলাকক তেওঁৰ শাসন-ভাৰ লবলৈ অমুবোধ কৰে । বফি-এব্-নে-আদুলাই সেনাপতিৰ আদেশ মতে নগৰত সোমাই নিজে শাসন-ভাৰ গ্ৰহণ কৰিলে । এই দৰে ৬৩৬ খৃঃ অক্ষৰ ২০ জাম্বুৱাৰীত (১৫ হিজৰ্বা) বা-আল্-বাক্ মুছলমানৰ হাতলৈ আহিল ।

হাম্ছৰ সন্ধিৰ নিৰ্দ্ধিষ্ট সময় উকলি গলত, আবুওবায়দাই নিজৰ সৈন্ত লৈ সেই নগৰ অৱবোধ কৰি, হাম্ছ নগৰ অৱবোধ । তাৰ শাসনকৰ্ত্তালৈ লিখি পঠালে —“আপোনা-লোকে উচ্ছলাম গ্ৰহণ কৰি, আমাৰ সকলো সৌভাগ্যৰ অধিকাৰী হওক. নাটনা নিৰ্দ্ধিষ্ট কৰ দি আপোনা-লোকৰ সকলো ধন-সম্পত্তি হেলাবান্ধে ভোগ কৰি থাকক ।” এই চিঠি পাট বিপক্ষ সেনাপতিৰ খণ্ডে গৈ মূৰৰ চুলিৰ আগ পালে । তেওঁ বক্তত সৈন্তৰে সৈতে নগৰৰ বাজলৈ আহি

হঠাৎ মুসলমানবিলাকৰ প্ৰেৰণত উৰুবিধাই পৰিল। ছেম-ভেম
নোহোৱাকৈ তুমুল কল লাগিল। সঁজ লগাত বণ ধমকা মাৰিল।

বাতিপুৱা আবুঐবায়দাই বিপদ সেনাপতিলৈ কৈ পঠালে
যে, পাঁচ দিনৰ জোখাবে বচন পালে, তেওঁলোক নগৰ অবৰোধ
নকৰি গুচি যাব। গ্ৰীকবিলাকে ভেতিয়াই পাঁচ দিনৰ জোখাবে
বচন পঠাই দিলে। এই বচন পাই আবব-সেনাপতিয়ে আকৌ
কৈ পঠালে যে, তেওঁলোক বহুত দূৰ যাব লাগিব, এতেকে
তেওঁলোকক আক বেচিকৈ বচন দিলে ভাল। এই কথা
শুনি গ্ৰীক সেনাপতিয়ে সমুখ বিপদৰ পৰা হাত-সাৰ্বিৰলৈ
জাবিজোকাবি গোটাইখোৱা গোটেই বচন দি পেলালে।

আবুঐবায়দাই হাম্‌ছ্ এৰি আবেস্তান নগৰৰ মানুহবিলাকক
ইচ্ছাম গ্ৰহণ কৰিবলৈ আহ্বান কৰিলে,
আবেস্তান নগৰ
অধিকাৰ।
কিন্তু কোনেও তেওঁৰ কথালৈ কাণ-সাৰ নক-
ৰিলে। পাচত তেওঁ স্বায়েজাবৰ কালে বাওঁ

বুলি প্ৰচাৰ কৰি, কুৰিটা কাঠৰ পেড়াৰ ভিতৰত দেবাব, আকুই-ই-
মান, আকুল্লাহ-এবনে-জাকব আদি কুৰিজন বীৰক অন্ত-মন্ত্ৰ দি
ভৰাই, ভিতৰৰ পৰা মোকোলাৰ পৰাকৈ বাজৰপৰা সঁচাৰ কৰ
কৰি, সেই পেড়া কেইটা দিনচেবেক থৈ দিবলৈ বুলি শাসন-
কৰ্ত্তাক অনুৰোধ কৰিলে। শাসনকৰ্ত্তাই আবব পত্ৰৰপৰা বচনা
পাবলৈ তৎক্ষণাত তেওঁৰ অনুৰোধ গ্ৰহণ কৰিলে। তাবুৰ্বায়দ-
দাই খালিদক ল'চবেক সৈন্ত দি বাজত এঠাইত লুকাই-
থাকিবলৈ আদেশ দি, বাকী সৈন্ত লৈ নগৰ এৰিলে।

গ্ৰীকবিলাকে সমুখ বিপদৰ পৰা বন্ধা পালে। বুলি ভাবি, ঈশ্বৰক ধন্যবাদ দিবৰ নিমিত্তে গীৰ্জাত গোট-পিত খাই আনন্দ কৰিবলৈ ধৰিলে। গীৰ্জাৰ দণ্টাৰ মাত্ৰ আক আনন্দ-ধ্বনি বেতিয়াই উঠিল, পেড়াবপৰা আবব বাঁৰ কেউজন বাহিৰ হৈ শাসনকৰ্ত্তাৰ তিবোতাবপৰা ছুৱাবৰ সঁচাৰ-কাঠা উলিয়াই ললে। আক্দুলাই ১৪ জন বাঁৰ লৈ গীৰ্জাৰ ছুৱাব বন্ধ কৰি, সেবাবে বাকী চাৰিজন বাঁবেৰে নগৰৰ ছুৱাব মোকোলাই দি “আল্লাহো আকুব্ব” ধ্বনিৰে গোটেই নগৰ প্ৰতিধ্বনিত কৰি তুলিলে। খালিদে এই কোঁহাল শুনা মাত্ৰকে লুকাই থকা ঠাইবপৰা ওলাই নগৰৰ ভিতৰলৈ গৈ শত্ৰু দলক ঠাইতে বন্দী কৰি পেলালে। এই দৰে বিনা বস্ত্ৰপাতে আবেস্তান নগৰ মুছলমানসকলৰ হাতৰ মুঠিলৈ আহিল।

আবেস্তান-বিজয়ৰ পাচত মোছলিম সৈন্য খায়েজাবলৈ গ'ল। সেই নগৰৰ মানুহবিলাকে মুছল-
 মানবিলাকৰ দিখিজয়-বাতৰি শুনি, আগেয়ে
 বায়েজান নগৰ
 অধিকাৰ।

পেপুৱা খাই আছিল। এতিয়া তেওঁলোকক আশ্ৰতে দেখি, চুলিৰ আগে খাভু উকিল। তেওঁ নোহোৱা হৈ আশ্ৰসমৰ্পণ কৰিবৰ নিমিত্তে শাসনকৰ্ত্তাক বৰকৈ ধৰাত, তেওঁলোকে ডাবিছে খালে। কিন্তু নগৰৰ সকলো মানুহে একে-গোট হৈ শাসনকৰ্ত্তাক বন্দী কৰি, আবব সৈন্তৰ বশ্যতা স্বীকাৰ কৰিলে।

আবেস্তান আৰু স্বামজাৰত বিজয়-নিচান উৰাই, আবব
 সেনাপতি হান্‌হ্, নগৰলৈ উভতিল। তাৰ
 হান্‌হ্, ধৰিকাৰ। মানুহবিলাকে আবব সৈন্যক দুনাই হঠাৎ তাত
 দেখি হতবুদ্ধি হ'ল। তেওঁলোকে আগেয়ে
 গোটেই বচন-পাতি বেচি দি মুৰ্ত্তাৰ কাম কৰিছিল। যি
 হওক নহওক, দুই দলৰে তয়া-ময়া বণ লাগিল। খালিদৰ
 তবোৱাল ভাগি ডোখৰ ডোখৰ হ'ল। তেওঁ অলপ পৰ
 নিবস্ত্ৰ হ'ল হয়, কিন্তু খিতাতে সিংহৰ দৰে গৰ্জিত একে
 জাপে ওচৰৰ শত্ৰু সৈন্য এজনৰ হাতবপৰা তবোৱাল এখন
 কাটি লৈ, আকৌ বণ কৰিবলৈ ধৰিলে। শত্ৰু কালৰ পৰা
 হাজাৰ হাজাৰ কাঁড় আহি আবব সৈন্যৰ ওপৰত পৰি সিহঁতক
 বিচুৰ্ত্তি খুৱাবলৈ ধৰিলে। অৱশ্যে বৃজি, তীক্ষ্ণবুদ্ধি খালিদৰ
 ইঞ্জিত মতে আবব সৈন্যই পাচ-কোঁঠকিবলৈ ধৰিলে। ইয়াকে
 দেখি শত্ৰু সৈন্যই শাবী ভাঙ্গি কোনোৱে তেওঁলোকক খেদা
 দিলে। কোনোৱে তেওঁলোকৰ শিবিৰ লুটিবলৈ গ'ল। এনেতে
 খালিদে চিঠীৰ দিয়া মাত্ৰকে আবব সৈন্যই ছেদেলি-ভেদেলি
 হৈ যোৱা শত্ৰু সৈন্যৰ ওপৰত উবুৰি খাই পৰি “আল্লাহো
 আকুব্ব” ধ্বনিৰে গোটেই বণ-ক্ষেত্ৰ কঁপাই তাক শত্ৰু তেজেৰে
 বুৰাই পেলালে। শত্ৰু সেনাপতি বণত পৰিল। অগত্যা শত্ৰু
 সৈন্যই আত্মসমৰ্পণ কৰিলে।

মুছলমানবিলাকৰ ওপৰা-উপৰি বিজয়-বাতৰি শুনি
 সজ্জাট হিৰাকলৰ (Hiraklun.) পেটতে হাত-

মোহ'লিন্দেই ভবি লুকাল। এতিয়া কেনেকৈ ইস্তব
হাৰ্ছ, এৰা। অম্বাৰতীয়েন বিতোপন চিবিয়া দেশখন

নিৰাপদ কৰা যায়, তেওঁ তাৰ চিন্তা কৰিবলৈ ধৰিলে আৰু
চিচেবিয়া, ট্ৰয়, চুছম, আৰ্কা, জাক্কা, ত্ৰিপোলী, বেক্ত,
টাইবেৰিয়া আদি সমুদ্ৰৰ পাণ্ডিকাম্বায়া নগৰবোৰলৈ একোদল
আৰু কেল্চেভিন বন্ধা কৰিবলৈ এদল সৈন্য পঠালে। আৰু
সৈন্যক সমূলি নিৰ্মূল কৰিবলৈ বুলি ৮০ হাজাৰ বাচকবনীয়া
সৈন্য লৈ সেনাপতি ম্যানুয়েল আগবাঢ়ি গ'ল। জাবালা-
এব্ৰোন-আয়হামে (৯) ৬০ হাজাৰ আৰু সৈন্য লৈ ম্যানুয়েলক
সহায় কৰিবলৈ আহিছে আৰু সম্ৰাটৰ পুত্ৰক কনষ্টেণ্টাইনে
৪০ হাজাৰ সৈন্য লৈ চিচেবিয়াৰ ওচৰ চাপিছেহি। শত্ৰু
এই বিৰাট আয়োজন-বাতৰি পাই, আৰু সৈন্যৰ অলপ বুকু
কঁপিল। ভেতিয়া ভেওঁলোকে হাম্ছ, নগৰ এৰি আৰু
সীমাত থকা দ্যাকমুকলৈ যাত্ৰা কৰিলে।

হাম্ছ, এবাৰ আগেয়ে আবুওবায়লাই খন-ওঁৰালী হৰিব-
বেন্-মোহ'লিমাক তাৰ অ'মুছলমান-প্ৰজাবপৰা যি 'জিজিয়া',
আদায় কৰা হৈছিল, তাক সিহঁতক ওলোটাৰ দিবৰ নিমিত্তে
হুকুম দিলে—কাৰণ, এই কৰ সিহঁতক বন্ধা কৰিবৰ নিমিত্তেহে

(৯) এই জাবালাই হজৰত ওমৰৰ ওচৰত ইছলামত প্ৰীক্ষিত হৈ যতাব কা'ৰা-জোঁতাক
কৰোঁতে এটা চৰা মাহুহক চৰ এটা মনাত দোৰী সাৰাত মোতাৰ, পলাই আহি শত্ৰু
সৈন্যক জনত কোঁৱ দিলেহি। হজৰত মোহ'লিম জীৱকীৰ উত্তৰা-কাণ্ডৰ ২৩ x - ২৭ x পিঠ
চাৰু।

ভোলা হৈছিল । মুহলমানবিলাকে এতিয়া সেই তাব ল'বলৈ
অক্ষয় হোৱাত, এই আদেশ মতে হবিবে আদায় কৰা কৰ প্ৰজা-
বিলাকক ওলোটাই দিয়া হ'ল । এনে ভাগব আহি জগতত বিল ।

বিলায়ৰ সময়ত হাম্‌ছৰ গুষ্ঠান প্ৰজাবিলাকে মুহলমান-
বিলাকক দুনাই আহি হাম্‌ছ অধিকাৰ কবিলৈ বহুত কাৰ্বো-
কোকালি কবিলে । ইছদী প্ৰজাবিলাকে শপত নাই কবলৈ
ধবিলে—“আমাৰ জীৱন থাকে মানে, কায়ছবক হাম্‌ছত
সোমাবলৈ নিদিওঁ ।” দবাচলতে কাৰ্বা কেত্ৰত সিহঁতে
তাকেই কবিতিল ।

বিবোধে মুহলমানবিলাকৰ লগত সন্ধিসূত্ৰেৰে বাজুখাই
আছিল বা তেওঁলোকৰ হাতত আক্সসমৰ্পণ
কবিছিল, বাটত সিহঁতৰ ষাংকে পাইছিল,
জাবালাই তা'কে নথৈ অত্যাচাৰ কৰাত,
মতাৰীৰ খালিদে সক এদল সৈন্য লৈ
জাবালাক আক্ৰমণ কবিলেগৈ । শত্ৰু সৈন্য
এই বণত হাবিল হয়, কিন্তু এজিদ, বকি আক দেবাব
সিহঁতৰ হাতত বন্দী হ'ল ।

সম্ৰাট-সৈন্য ক্ৰমে চমু চপাত, সন্ধিব প্ৰস্তাৱ উঠিল ।
খালিদৰ কাই উদ্দেশ্য এজিদ, বকি আক
এজিদ, বকি আক , দেবাবক উদ্ধাৰ কৰা । তেওঁ সন্ধিব শৰ্ত্ত
সেবাবৰ উদ্ধাৰ ।

ঠিক কবিক-নিমিত্তে এশজন ধৌবহাৱাব
লগত লৈ ম্যানুয়েলৰ শিবিৰত ওলায়গৈ । খালিদে ক'লে,

“ଆପୋନାଲୋକେ ଆମ୍ଭାକ ଅଭିତୀୟ ଆକ ହଜବତ ମୋହମ୍ମଦକ ଡେଓଁବ ବହୁଳ ବୁଲି ମାନି ଲଲେଇ, ଆମାବ ଲମତ କୋନୋ ବକମ କୁସାବିବ କାବଣ ନେଧାକେ ।” ମାନ୍ସୁୟେଲେ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବତ ମାନ୍ସୁ ନୋହୋରାତ, ଚୁଇବୋ ଧକା-ଧୁଲ୍ଲା ଲାଗିଲ । ଧାଲିନେ ଉନ୍ଦେଜିତ ହେ କ’ଲେ, “ସର୍ବସାଧାରଣ ସକଲୋରେ ଏଦିନ ଦେଖିବ ସେ, ଡିକ୍ରିତ ଜର୍ବା ମେବିୟାହି ମାନ୍ସୁୟେଲକ ହଜବତ ଓମବବ ଓଚବଲେ ଡାନି ନିକ୍ତା ହେହେ । ତାବ ପାଚତ ବିଧ୍ୟନ୍ତୀସକଲବ ଶିକ୍ତା ସକ୍ଷମେ ଡେତଁବ ସୁବ ହିନ୍ନା ହବ ।” ଏନେ ଗଞ୍ଜପ ଗୁନି ମାନ୍ସୁୟେଲ ଧନ୍ନତ ଜାଲି ଉଠିଲ, କିନ୍ତୁ ଧାଲିନ କଟକୀ ହେ ଅହାବ ବାସେ, ଡେଓଁକ ଆକ ଡେଓଁବ ସନ୍ନୀବିଲାକକ କମା କବିଲେ ; କିନ୍ତୁ ମୁହଲମାନ ବନ୍ଦୀ କେହିଜନକ ଡେତିୟାହି ବଧ କବିବଲେ ଆନେମ ଦିଲେ । ଧାଲିନେ ହତାଶ ହେ ଡେତିୟାହି ଆମ୍ଭାବ ଲମତ ଧାହି କ’ଲେ, “ସଦି ସେହି ବନ୍ଦୀ କେହିଜନବ ଏଧାନମାନୋ ଜାନି ହସ, ମହି ନିଜ ହାତେବେ ଏହି ଠାଟିଡେ ମାନ୍ସୁୟେଲବ ପ୍ରାଣ ବଧ କବିମ ।” ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଚାବଡେ ମୁହଲମାନ ବିଲାକବ ହବୋରାଲବୋବ କାକବ ପବା ଓଲୋଟି ଶୁନ୍ନତ ଡିକ୍ରିକାବଲେ ଧବିଲେ । ମାନ୍ସୁୟେଲେ ଡେଓଁଲୋକବ ଏନେ ଯବ-ସାହ ଦେଖି ଡୟଡେ କୌଚମୋଚ୍ ଧାଲେ ଆକ ମହାନ୍ତା ଧାଲିନ ନିଜବ ସୈନ୍ୟବ ଲମତ ମିଲିଲହି । ମାନ୍ସୁୟେଲେ ହେହିମ-ବେନ୍-ଜାବାଲାବ ଲମତ ମୋହଲିମ ବନ୍ଦୀସକଲକ ଆନ୍ତାକିୟାଲେ ପଠାହି ଦିଲେ ।

ରୋମ ରାଜାବ ପ୍ରତୋକ କେନ୍ନ ଆକ ପ୍ରତୋକ ଠାହିବପବା
ଲେକ୍ତୋ ପକରାବ ଦବେ-ଜାଲୀଲାଗି ସୈନ୍ୟ ଆହି

ଶାବନୁକ-ବନ,

୧୫ ହି: ।

ଆନ୍ତାକିୟାତ ଗୋଟି ଧାଲେହି । ଆନ୍ତାକିୟା
ସୈନ୍ୟେ ଠାହି ଧାଲେ । ଏହି ବାବ ଡୀବଗଡକେଓ
ଡୀବଗଡବ ବଣବ ଯୋ-ଜା ହେହେ । ଏହି ବାବ ଡିବିୟାବ-ଡାଲ୍ୟା-ପବୀରାବ

সময় উপস্থিত। দুই দলের সেনাপতিয়ে খারম-শোরন এৰি চিন্তিত। এই বিৰাট সজ্জাট-সৈন্যৰ আগত থিয় হবলৈ খালিদেই সম্পূৰ্ণ উপযুক্ত। সট দেখি, গোটেই সৈন্যপখিচালন-ভাৰ বীৰবৰ খালিদৰ ওপৰতে পৰিল। এই সময়ত সীদিনাৰ পৰা চইন-বেম-আমেৰ আৰু আমব-বেম-আ'ত নিজ নিজ সৈন্ত ললেৰে সৈতে আহি ওলালহি।

চায়ফুমা গাভী খালিদে নিজৰ সৈন্তক উপদেশ দি থাকোঁতেই, সিকালে বগ-শিক্কা বাজি উঠিল। মোছলিম সৈন্তয়ো তাক শুনি সাজু হ'ল। এক পক্ষ আৰু বীৰসকলক নিশ্চল কৰাৰ আশা আৰু আন পক্ষ ভগতত সত্যমৰ্ম বিস্তাৰৰ ইচ্ছা সদয়ত লৈ উত্ৰাৱল হৈ উঠিল। দুই দলেৰে ভয়ানক বগ লাগি গ'ল। বগ-ক্ষেত্ৰ এটা উন্নতৰ দৃশ্যত পৰিণত হ'ল। একালে সমুদ্রৰ দৰে দুই লাখ স্তম্ভিত স্তম্ভিত গ্ৰীক সন্ত, অক আন ফালে ৩০ হাজাৰ আল্লাৰ ভক্ত নানং নবদ্বন্দ্ব মকবাসী আৰু বীৰ। শত্ৰু পক্ষৰপৰা এনে দৰে কাঁড় বৰিবলৈ ধৰিলে যে, মোছলিম সৈন্য জুকলা হৈ পৰিল। সেই দিনা প্ৰায় ৭০০ সাত শতকৈ বেচি মুছলমানৰ, কোনোৰ এচকু কোনোৰবা দুই চকু কণা হ'ল। সেই বুলি, সেই দিনক আৰবখিলাকে 'ম্বাওমোত্তিব' (কণা দিন) আৰু গ্ৰীকখিলাকে "The day of Blinding." নাম দিয়ে। মুছলমানখিলাকে তৎনেপাই তিনি বাৰ পলাবলৈ উদ্দান কৰিছিল; কিন্তু বেজিয়েপতি তেওঁলোকৰ ভিবোভাখিলাকৰ

পরিহন। আৰু ঈভকবৰ্চনিব ভাপত বগলৈ উভতি আহিছিল । * এই ধৰে কেইবানিনো চেপ্তেম নোচোৱাটক বগ চলিব ধৰিলে । আৱাৰ মহিমা কোনে বুজে ! চাহকুৱা খালিদৰ ভীষণ আক্ৰমণৰ আগত, গ্ৰীক সৈন্য ডিকিব নোৱাৰি কৰ্বিং ভিটিকা দিলে । খশ্বেকতে মুছলমান সৈন্যই, এই চাই লাখ জুবনবিখ্যাত মুক্কাইন সৈন্যক তিনিজুবন দেখুৱাই, ইচ্লামৰ গৌৰৱ-নিচান আকাশত উৰাব ধৰিলে । এই বগত এক লাখতকৈ বেচি শত্ৰু সৈন্য সিপৰীয়া হ'ল, ম্যানুয়েলে। তাৰে মাজৰ এজন । চল্লিশ হাজাৰ আৰববিলাকৰ হাতত বন্দী হ'ল আৰু বাকী সৈন্য পলাই পৰাং দিলে । চাৰি হাজাৰ ত্ৰিশ জন মুছলমান "শহীদ" (মৃত্যু) হ'ল ।

পাচত সন্ধিৰ প্ৰস্তাৱ চলিল । ৰোমান কটকা ভৰ্ত্ত মোছলিম শিবিবলৈ আহি, নামাজৰ বিশেষত্ব দেখিয়েই স্তোল গ'ল । তেওঁ হজ্জবত ইচ্ছা সম্বন্ধে আবুওবায়দাক গোটাটোকেক প্ৰশ্ন সুধি টুকুৰিয়াই চালে । আবুওবায়দাই কোবআনত ইচ্ছা নবাব বিষয় যি আছে, তাকে পঢ়ি বুজাই দিলে । ভৰ্ত্তে ইচ্ছাম সঁচা ধৰ্ম্ম বুলি বিশ্বাস কৰি, খিতাতে মুছলমান হ'ল । ইচ্ছাম-প্ৰহৰৰ পাচত তেওঁ ৰোমান শিবিবলৈ উভতিব সুখুজিছিল ; কিন্তু বিশ্বাসঘাতক বুলিব-বুলি আবুওবায়দাই তেওঁক বৰকৈ বৰাই-বুজাই পঠাই দিলে ।

জানেকাসিমা গালী খালিদে নিজেই শত্ৰু-শিবিবত উপস্থিত হোৱাত, ৰোমৰ সেনাপতি 'বাহানে' বীজুব নাম লৈ গ্ৰীক

এই গ্ৰীক বন্দীৰ মাজত দেখাব তমীকেক 'কাভলা' আৰু 'ভবিয়া'ৰ নাম বিশেষ উল্লেখৰোগ্য ।

এই বন্দীসকলৰ-মাজত-গালী খালিদা-বেক-আপুজেকহোলে আহিল ।

সম্রাটৰ স্তম্ভ নৰ্ণাবলৈ আৰু সৈন্য-বল ধন-বলৰ দস্ত কৰিবলৈ
 ধৰিলে। খালিচ এনে ডাক্তোপ মৰা কথা শুনি ক'লে,
 "আমি যাক নেভা বুলি মানি লৈছোঁ, তেওঁ যদি চুলি
 এডালমানো আপোনালোকৰ সম্রাটৰ দৰে প্ৰভুত্ব ইচ্ছা
 প্ৰকাশ কৰে, তেন্তে তেতিয়াই আমি তেওঁক পদচূতা কৰি
 পেলাম। আল্লাব কোনো অংশী নাই; তেওঁৰ তিবোতা
 নাই—সম্ভানো নাই। তেওঁ এক আৰু অদ্বিতীয়। এই সত্য
 জগতৰ আগত প্ৰচাৰ কৰিবলৈ অ'মাৰ নবা কৰিমে (দঃ)
 আমাক আদেশ দিছে। মিলোকে এই সত্য গ্ৰহণ কৰিব,
 তেওঁ আমাৰ সহোদৰ ককাই-ভাইৰ দৰে হ'ব। যি নকৰে,
 'জিজিয়া' দিবলৈ সৈমান হ'ব লাগিব। এয়ে আমাৰ স্বৰ্ভ।"
 এই কথা শুনি খুস্তান প্ৰজাবিলাকে দলে দলে মুছলমানৰ
 বশ্যতা স্বীকাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে। এই দৰে য়াবমুকৰ বণত
 ৬৩৬ খৃঃ অক্ষৰ নবেম্বৰ মাহত (১৫ শ হিজ্জবী) সম্রাট আশা-
 নিবাসাৰ আথাই সাগৰত চিবকাললৈ ডুবিল।

আবুওবায়দা য়াবমুকৰপৰা আকৌ হাম্‌ছলৈ গ'ল। তাৰ
 হাম্‌ছ আদিত প্ৰায় সকলোৱে সহজে ইচ্ছাম গ্ৰহণ
 ইচ্ছাম প্ৰচাৰ। কৰিলে। ক্ৰমে শ্বিৰাজ আৰু মা'বতুন্নামানেও
 মুছলমানৰ বশ্যতা স্বীকাৰ কৰিলে।

য়াবমুক-বিজয়ৰ পাচত আবুওবায়দাই এমাহতকৈ বেচি
 দিন দামেস্কত থাকি, খলিকাৰ আদেশ মতে
 জেক্‌জেলাম অধিকাৰ, এজিদ্-বেন্-আবুছুকিয়ানক পাঁচ হাজাৰ সৈন্য
 ১৬ হিঃ। দি জেক্‌জেলামৰ কালে পঠালে। এজিদে
 নগৰৰ সম্মুখপৰা তাৰ মানুহবিলাকলৈ লিখি পঠালে

'আপোনালোকে ইছলাম গ্ৰহণ কৰক. নাটবা কৰ দি আমাৰ বশ্যতা স্বীকাৰ কৰক। ভেনে কৰিলে আপোনালোকৰ ওপৰত আমাৰ অত্যাচাৰ কৰা 'জাবাম' হ'ব।" নগৰৰ মানুহবিলাকে এই প্ৰস্তাৱ দলিয়াট পেলালে। পাচত আবুওবায়দাই বাকী সৈম্ভ লৈ তাত ওলালগৈ। দুহ দিনৰ মূৰত তেওঁ আকৌ একে প্ৰস্তাৱে কৰি পঠালে। তেতিয়াও ভেঙলোকে সেই প্ৰস্তাৱ অগ্ৰাহ্য কৰিলে।

মুছলমানবিলাকে চাৰি মাহ ভীষণ জাবৰ প্ৰকোপ নেওচা দি, নগৰ অববোধ কৰি নিটাল মাৰি নহি থাকিল। মুছলমান-বিলাকক তাৰপৰা লৰচৰ কৰা নেদেখি, মন্থশুক চক্ৰোনিয়াচে আবুওবায়দালৈ কৈ পঠালে, "পৱিত্ৰ নগৰ জেকাজেনাম অতীজৰ পৰাই সাধুসকলৰ পৰা ঠাই। ইয়াত ভালেমান পয়গান্ধৰ কৰৰ আছে। আজিলৈকে যেয়ে ইয়াৰ বিক্ৰমে ঠিয় হৈছে, তাৰ ওপৰতেই আল্লাৰ 'গজব' (অভিশাপ) পৰিছে। সেই দেখি, আপুনি এই ছুবাশা এৰি দিয়ক"। আবুওবায়দাই উত্তৰ দিলে, "ই পৱিত্ৰ নগৰ বুলি আমি ভালকৈ জানোঁ, ইয়াৰ পৰাই শেষনবী হজৰত মোহাম্মদ (সঃ) 'মো'বাজ স্বৰিকলৈ গৈছিল, সেই হেতুকে ইয়াৰ ওপৰত আমাৰ দাবি অগ্ৰগণি।" মুছলমানবিলাকৰ এনে অটল প্ৰতিজ্ঞা দেখি, চক্ৰোনিয়াচে ভয়ত কৌচমোচ খাই ভেঙলোকৰ হাতত নগৰ এৰি দিবলৈ মন কৰি ক'লে, "আমাৰ শাস্ত্ৰত আছে যে, তিনি আধববুস্ত নাম থকা মহাপুৰুষ এজন

এই জেক্জেলাম অধিকাৰ কৰিব। আপোনালোকৰ খলিকাৰ
অনাওক। আমাৰ শাস্ত্ৰত উম্বুকিউৱা চিন-ছাব তেওঁৰ গাত
পালে, তেওঁৰ হাতত নগৰ এনেই গতাই দিম।”

আবুওবায়দাহ এই সকলো কথা লিখি পঠোৱাত, মহামাণ্ড
খলিকা হজ্জৰত ওনৰে সামাণ্ড ভিকতৰ সাজ-পাৰ পিন্ধি,
উট এটাত উঠি, এটি মাথোন চাকৰ লগত লৈ, গোটেই
গুফানবিলাকৰ ভৰিৰ কেন্দ্ৰস্থল পৱিত্ৰ জেক্জেলামলৈ যাত্ৰা
কৰিলে। উটৰ ঢুফালে দুটি পৈলা—এটিত যৱধান আৰু ময়দা,
আনটি শুকান ফলেৰে ভৰা আৰু ওপৰত খলিকা আৰু চাকৰ।

বাটত যাওঁতে, তেওঁ এজন মুছলমান আৰবে একে
সময়তে বাটে-ভনা ত্ৰয়োৰো ত্ৰিবোতা স্বৰূপে বখা জানি
ক’লে, “ইচ্ছামত এনে কৰা আটোবধ।” এই কথা শুনা
মাকে সেই মানুহজনো এজনী তেতিয়াই এৰি দিলে।
আৰু এদিন তেওঁ দোঁখলে যে, এজন মুছলমানে জনচেবেক
ছখীয়া নিছলা মানুহক, মাটিৰ কৰ দিব নোৱাৰাত, অতি
চোকা ব’দত বহুৱাই নগুবশাস্তি কৰিছে। তেতিয়া তেওঁ
কোব্‌আনৰ এই আয়তটি (শ্লোকটি) পঢ়িলে—“যি পৃথিৱীত
আনক কষ্ট দিয়ে, আল্লাই তেওঁক ‘কিয়ামত’ৰ (মহাবিচাৰ)
দিনা নবকায়েত শাস্তি দিব।” সেই মানুহজনো খিতাতে
সিহঁতক মুক্ত কৰি দিলে।

জেক্জেলামৰ ওচৰত ‘জাবিয়া’ বোলা ঠাইখনতে হজ্জৰত
ওমৰ ব’লগৈ। এজিদ-বেন-আবছকিয়ান. খালিদ-বেন-আলি

আদি সেনাপতিসকলে তেওঁক আগবাঢ়ি আনিলে। তেওঁৰ অভ্যর্থনাৰ নিমিত্তে বৰ্তমান পাশ্চাত্য জাতিৰ কচিকৰ কোনে বকম ধুমধাম কৰা ন'হল; কাৰণ খলিফাসকলে বাস্তৱিক কিতাহি গণ কৰিছিল। নিশা'ল সাম্ৰাজ্যৰ অধীশ্বৰ হৈহে, সামাগ্ৰ ভিকচৰ সাজ-পাৰ পিন্ধি চীন কটোৱাটো, তেওঁ গৌৰবজনক মনত ভাবিছিল। জনদৈনিক মুছলমানে যাবমুক বণত পোৱা বহুমূলীয়া ধূনায়া নানা ভবহৰ মন্মল আৰু বেচন্ কাপোৰেৰে কাচি-পাৰি বমক্ ক্ৰমক্ৰমে গুফন্দি চালি ধৰি তাত ইফালে-সিফালে ফুৰিছিল। মহামাগ্ৰ খলফাৰ চকু তেওঁলোকৰ ওপৰত পৰা মাত্ৰকে, তেওঁ ত্ৰেতিয়াই দোঁৰাৰ পৰা নামি, তেওঁলোকক দলিয়ানলৈ ধৰিলে আৰু তললৈ মুখ কৰি বোকাৰ ওপৰেদি টানি লৈ যাবলৈ আদেশ দি, কবলৈ ধৰিলে, “বৰ চুখৰ বিষয় ! তোমালোকে ইমান সোনকালে আমাৰ পোনপতীয়া অভ্যাস এৰি এনে অভ্যাস ধৰিলাঁ।” এই দৰে তেওঁলোকৰ মিছা ভ্ৰম গুড়ি কৰি ত্যাগৰ উচিত শিক্ষা দিলে।

চক্ৰোনিয়াচে যেতিয়া শুনিলে যে, খলিফা ‘জাবিয়া’ পালেহি, তেওঁ খলিফাক মাতি পঠালে। মোহ্লিম সৈন্তই বিপদৰ আশঙ্কা কৰি খলিফাক জেকজেলামৰ ভিতৰলৈ যাবলৈ হুকু দিয়াত, তেওঁ ক’লে, “আল্লহতা’আলাই অদৃষ্টত বি লিখি থৈছে, তাতকৈ বেচি একো ঘটিব নোৱাৰে। সকলো মুছলমানে তেওঁৰ ওপৰত অটুল বিশ্বাস কৰা উচিত।”

জনচেবেক প্রধান প্রধান গুস্তান জাবিয়ালৈ আহি খলিফাব লগত কথা বহুবা হৈ সন্ধি কৰিলে ।

তাৰ পাচত আববৰ নামাৰাত—শ্যামৰ সম্ৰাট—হজৰত ওমৰ -ফাককে খোজ কাঢ়ি জাবিয়াবপৰা জেকজেলামলৈ যাত্ৰা কৰিলে । নগৰৰ ওচৰ চপাত, মুছলমান বিলাকে আগবঢ়াবলৈ আহি খলিফাৰ এনে সাজ-পাৰ দেখি, গুস্তানবিলাকক দেখুৱাবৰ নিমিত্তে, তেওঁক অলপ বমক্-জমক্ কাপোৰ পিন্ধিবলৈ অন্বুবোধ কৰিলে । খলিফাই উত্তৰ দিলে, “ইচ্ছামেই মোৰ সন্মান, এয়ে যথেষ্ট. আন সন্মানৰ আৱশ্যকতা নাই।”

এই সন্ধিৰ পাচত পৃথিবীৰ সৰ্দৌ গুস্তান, ইহুদী আৰু মুছলমানৰ লক্ষ্যস্থল, প্ৰাচ্য ভূভাগৰ গোঁৱন ভূমি জেকজেলামলৈ বা ইলয়া নগৰ মহামান্য খলিফা হজৰত ওমৰৰ হাতত শোধাই দিয়া হ'ল । আগেয়ে বহুত বাৰ ৰোমানবিলাকে এই পৱিত্ৰ নগৰ অববোধ কৰিছিল । টিটাচৰ দ্বাৰা ধ্বংস হলেও, হাৰ্ডিয়ানে চুনাই ইয়াৰ গোঁৱন বন্ধা কৰিছিল । কিন্তু এইবাৰ চিৰকাললৈ মহাপৰাক্ৰান্ত জাতিৰ অধীনতাত ই বন্ধ হ'ল

সন্ধি-কাৰত স্বাক্ষৰিত হোৱাত, হজৰত ওমৰে নিজ হাতেৰে এখন শান্তি-পত্ৰ লিখি দিলে আৰু সেই মুহূৰ্ত্ততে (৬৩৭খৃঃ, ১৬ হিজ্জবী) নগৰৰ দুৱাৰ মুকলি কৰা হ'ল । খলিফাই

* জেকজেলাম হিছ শব্দ অৰ্থ শান্তিৰ নগৰ (City of Peace.) । মুছলমান বিলাকে ইয়াকে ‘বয়তুলমোকাদ্দছ’ (পৱিত্ৰ নগৰ) বোলে ।

হাতত লাঠি লৈ নিজৰ সৈন্য আৰু চক্ৰোনিয়াচক লগত
 লৈ হজ্জবত চোলেমান (Prophet Solomon) প্ৰতিস্থিত
 নগৰত সোমাল। তেওঁ বয়তুল-হাৰ (Temple of
 Resurrection) * পৰিদৰ্শন কৰি, তাৰ মাজত দ্বিত্ব হ'লগৈ।
 নামাজৰ সময় হ'লত, চক্ৰোনিয়াচ ক'লে, “আপুনি ন'ও
 দ্বিত্ব হৈ আছে, তাতে নামাজ পঢ়ক।” কিন্তু খলিফাই তাত
 নপঢ়িলে। চক্ৰোনিয়াচে তেওঁক কনষ্টেণ্টাইন (Constantine)
 গিৰ্জাতলৈ নি নামাজ পঢ়বলৈ ‘জাফনা’ (নামাজ পঢ়া আসন)
 পাৰি দিলে। খলিফাই তাতো নপঢ়ি আগত গিৰ্জাৰ পূব
 দুৱাৰৰ খটখটিৰ ওপৰতে নামাজ পঢ়িলে। পাচত তেওঁ
 চক্ৰোনিয়াচক ক'লে “মই অ'গেয়ে প্ৰতিজ্ঞা কৰিছোঁ যে
 অপোনালোকৰ এটি গিৰ্জাত অধিকাৰ নকৰোঁ। যদি মই
 ইয়াৰ কোনো এটি গিৰ্জাত নামাজ পঢ়িলোঁহেঁতেন, তেন্তে
 মই উভতি যোৱাৰ পাচত, মুছলমান বিলাকে পৱিত্ৰ বুলি
 ভাবি, বলেবে সেট ঠাই অধিকাৰ কৰি ললেহেঁতেন।”
 যি ঠাইত তেওঁ নামাজ পঢ়িলে, সেই ঠাই লৈ যাকে আগলৈ
 কোনো দন্দ-খৰিয়াল নেলাগে। তাৰ নিমন্তে মুছলমানবিলাকক
 লিখা তকুমেবে নিষেধ কৰি দিলে,— ধৰ্ম্মভীকতা আৰু
 প্ৰতিজ্ঞা-পালনত তৎপৰতাৰ ই এটি উৎকৃষ্টতম দৃষ্টান্ত।
 মহামতি খলিফাই য'ত হজ্জবত চোলেমানে নামাজ পঢ়িছিল,

* এছকাবে দেখি আহিছে।

সেই ঠাই বিচাৰি উলিয়াই, তাত এটি সুন্দৰ মছজিদ * সজোৱাই দিলে। ক্ৰমে খলিফাসকলৰ দ্বাৰা ই সুশোভিত হৈ সৌন্দৰ্য্যত কৰ্ণাভা মছজিদৰ তুলতে ঠাই অধিকাৰ কৰিছে।

হজ্জৰত গমৰ দহ দিন ভেক্‌ভেলামত থাকি, শ্বাসনৰ সুবধাৰ নিমিত্তে চিৰিয়া প্ৰদেশক দুভাগ কৰিলে — ফাল-চেতিন (Palestine) আৰু ভূমধ্যসাগৰৰ দাঁতি-কাষৰীয়া সকলো নগৰলৈ দক্ষিণ চিৰিয়া আৰু হাওবাণ, আলেপ্পোৰ মাজ ডোণবলৈকে উত্তৰ চিৰিয়া গঠিত হ'ল। ধৰ্ম্ম-প্ৰচাৰ আৰু ৰাজ্য-শ্বাসনৰ সকলো দিহা-পোহা কৰি আৰু আমৰ-বেন-আ'ছক ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ কৰিবলৈ মিচিবলৈ (Egypt) পঠাই, সেই একে দুৰ্গীয়া ভিকটৰ সাত্ত-পাবেৰে কাককে-আজম মদিনালৈ উভতিল।

বাটত এজনী বুঢ়ীক লগ পাই 'কাকক-আজমে সুখিলে, "বুঢ়ী! গমৰৰ কিবা বাতৰি জানানে?" বুঢ়ীয়ে কলে, "শ্বামৰ পৰা সি মদিনালৈ উভতি গৈছে। তাৰ সৰ্বনাশ হওক, সি ইমান দিন মোলৈ কাণ-সাৰ নকৰিলে!" মহামতি কাককে ক'লে, "এই দূৰ দেশৰ কথা তেওঁনো কেনেকৈ জানিব?" বুঢ়ীয়ে উত্তৰ দিলে, "প্ৰজাৰ অৱস্থাকে যদি জানিব নোৱাৰে, খলিফানো কেলেই হৈছে?" বুঢ়ীয়ে যেতিয়া জানিলে

* এই মছজিদ এতিয়ালৈকে নাহে, গমৰৰ মছজিদ বুলি জনাজাত। দিবকে দেখি আহিছে।

যে, ৩৩ আনিকল্ মো'মেনীন হজৰত ডুমৰ। তেতিয়া বুঢ়ীৰ খাতু উবিল, বুঢ়ীয়ে ধক্ধক্কে কঁপিবলৈ ধৰিলে। খলিকাই বুঢ়ীক চেঁচনি দি, তেওঁৰ যি অভাৱ আছিল তাক পূৰণ কৰি শুচি গ'ল।

এদিন যেতিয়া ধন্য সূকনৰ কিংগ্ৰ আবদ মকভূমিৰ টোকাৰো পছাত পৰিছিল, তেতিয়া কোনে জানিছিল যে, ক্ৰমে ই বিয়পি সদৌ জগত জ্বালকাই সকলোকে ত্বধ লগাব যি আবদ এদিন ডকাইটি, চুৰি, কটা-কটি আদি গৰ্হিত কামত বাঞ্জে একো নেজানিছিল। সেই আবেবে আজি একতা আৰু ধন্য-বলত পলীহে অলৌকিক কামবোৰ সাধন কৰিবলৈ ধৰিছে। সেই প্ৰতিভাশালা ধন্যদাঁৰসকলৰ যত্ন আৰু অধ্য-ৱসায়ৰ প্ৰভাৱত নগৰৰ পাচত নগৰ, দেশৰ পাচত দেশ ক্ৰমে তেওঁলোকৰ পদানত হব ধৰিলে! আল্লাৰ কি অপাৰ মহিমা! এমুঠি সৈন্য লৈয়ে, যেনেকৈ অলেখ শত্ৰু সৈন্যৰ লগত বণ দি বিজয় লাভ কৰিছিল, তেনে আজিলৈকে আন কোনো জাতিয়ে কৰিব পৰা নাই, আৰু কৰিব পৰাও অসম্ভৱ।

ইউকেন্নাই এতিয়ালৈকে কোনো গৌৰবজনক কাম কৰি জ্বলিকিব নোৱাৰাত লাজ পাই, অলপ সৈন্য আনুৱাৰণা কৰি লৈ আন্ত্যাকিয়া (Antioch)ৰ ফালে যাত্ৰা কৰিলে। অলপ দূৰ যাওঁতেই, তেওঁক সম্ৰাটৰ সৈন্যই বন্দী কৰি সম্ৰাটৰ ওচৰলৈ লৈ গ'ল। সম্ৰাটে ইউকেন্নাক দেখিয়েই ফেঁকুৰিবলৈ ধৰিলে আৰু ক'লে,

আনুৱাৰণা কৰি লৈ
১৭ চিঃ।

‘ইউকেল্লা ! মই শুনিচোঁ, বোলে তুমি খুফুধৰ্ম্ম এৰি, মোৰ বিক্কাচৰণ কৰিবলৈ ধৰিছাঁ ?’ ইউকেল্লাই পানীৰ ওটেজা সাজি ক’লে, “সেটোটা মাথোন মুছলমান সৈন্যৰ হাতৰপৰা বন্ধা পোৱাৰ ফাঁকতি। বন্দীয়ে নিজৰ প্ৰভুৰ বিশেষ কান সাধনা কৰিবলৈ পলাই আহিছোঁ।” সম্ৰাটে তেওঁৰ কথা শুনি ভোল গ’ল। ইউকেল্লাই এইদৰে সকহে সবকিল।

জাবালাৰ পুত্ৰক হেহমে দেৱাৰ আৰু তেওঁৰ দুশ সৈন্যক বন্দী কৰি অ’স্ত্ৰাকিয়াতৈ অনাত, তেওঁলোকক সম্ৰাটৰ আগত ‘ছিজ্দ্দাহ’ (সাক্ষাৎ প্ৰণাম) কৰিবলৈ আদেশ দিয়া হ’ল; কিন্তু তেওঁলোকে তালৈ আওকাণ কৰি থিয়হৈ থাকিল। ইয়াৰ কাৰণ সোধাত দেৱাবে উত্তৰ দিলে, “আমি কোনো স্মৃষ্ট বস্তুৰ আগত মূৰ নোদোৱাওঁ। আমাৰ নবী-কৰিমে (দঃ) মাথোন আল্লাৰ আগতহে তেনে কৰিবলৈ আমাক শিক্ষা দিছে।” সম্ৰাটে এনে উত্তৰ পাই তৰখ খাই ভাবিবলৈ ধৰিলে যে, এই কথাটি শুকতৰ। তেওঁৰ মনত উগুল-ধুগুল লাগিল। তেওঁ নবীয়ে-আক্ৰমৰ আলৌকিক ক্ৰিয়া সম্বন্ধে হৰেক প্ৰকাৰ প্ৰশ্ন কৰিলে আৰু তাৰ উত্তৰ আশাসুধীয়াকৈ শুনিবলৈ ধৰিলে। এনেতে, তাত এজন বিখ্যপ (Bishop খৃষ্টান প্ৰধান ধৰ্ম্ম-যাজক) ওলালহি। নবী-কৰিমৰ গুণ-কীৰ্ত্তন শুনি তেওঁৰ গাত বিহ লাগিল। তেওঁ নবী-কৰিমক (দঃ) ভগু ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰক বুলি নিন্দা কৰিবলৈ ধৰিলে। এনে শুক-নিন্দা শুনি দেৱাৰৰ গা কঁপিবলৈ ধৰিলে। তেওঁ যে বন্দী অৱস্থাত আছে তালৈ পাহাৰ সেই বিখ্যপ জনক

আক্ৰমণ কৰিব খোজোঁতেই কেউফালৰ পৰা গুফাঁন সৈন্য
বিলাকে তেওঁৰ মূৰৰ ওপৰত তৰোৱাল ছোকাৰিবলৈ ধৰিলে।
বিশ্বপৰ অনুবোধত সম্ৰাটে দেৱাৰক বধ কৰিবলৈ আদেশ
দিলে। ইউকেল্লাই ক'লে, “চিকা মাৰি হাত গোন্ধোৱা অনুচিত,
ই এটা সামান্য সেনাপতি, তাক বধ কৰিলে আমাৰ বিশেষ
লাভ নহব, কিন্তু বণত কেতিয়ক কেনেকাক আমাৰ নাম
জলা বীৰ বিপক্ষৰ হাতত বন্দী হ'লে, ইয়াৰ সলনি তেওঁক
মুক্ত কৰিব পাৰিম।” সম্ৰাটে তাকে যুক্তিসম্মত বুলি ভাবি
দেৱাৰক বধ কৰা আদেশ বহিত কৰিলে।

এনে সময়তে সেনাপতি আবুওবায়দাই গোটটো 'চিৰিয়'
প্ৰদেশ অধিকাৰ কৰি, আশ্ৰয়কাৰীৰ ওচৰ পালেহি। ৰোমান
গুফাঁনবিলাকে ভিন্ ভিন্ ঠাইৰ পৰা খেদাখাই আহি এই
ৰাজধানীতে আশ্ৰয় লৈছিল, কিন্তু এই বাতৰি শুনি, সিহঁতৰ
বুকুৱে ধান বানিবলৈ ধৰিলে। সম্ৰাটে ভয় খাই নগৰ বন্ধা
আৰু সমুদয় সৈন্য-পৰিচালন-ভাৰ ইউকেল্লাইৰ হাতত দি, তেওঁ
বিশ্বপেৰে গোটখাই দেৱাৰ আৰু তেওঁৰ সৈন্যবিলাকক
এটা গিৰ্জালৈ নি গুৰুধৰ্ম্মত দীক্ষিত কৰিবৰ অভিপ্ৰায়েৰে
বৰকৈ উৎসাহিত কৰিবলৈ ধৰিলে। কিন্তু যি এবাৰ অমৃতৰ
সোৱাদ পাইছে, তেওঁক গুড়ৰ সোৱাদ লবলৈ অনুবোধ
কৰা বলিয়ালি মাথোন।

বিশ্বপ—“গুৰুধৰ্ম্ম গ্ৰহণ কৰিবলৈ তোমালোকক কিহে
বাধা দিছে?”

দেৱাৰ—“আমাৰ ধৰ্ম্মৰ সত্যতাই।”

সম্রাট—“খলিকা ওয়াবে এতেবোব ধন-সম্পত্তি আক
মান ডাক্তৰ বাজাব আধিপতিহেও, আন আন বজাব
বে বহুমূলীয়া সাজ-পাব নিপিকাব কাৰণ কি ?”

দেবাব—“তেওঁ এই পাৰ্থিব বস্তুবোৰ অকিঞ্চিৎকৰ বুলি
জ্ঞান কৰে। তেওঁ মাথোন পৰকালৰ মঙ্গলৰ আশাধাৰী—
মাল্লাৰ মগনিয়াৰ।”

সম্রাট—“তেওঁ কেনে দৰঙ পাকে ?”

দেবাব—“বোকাৰে লিপা সামান্য টোকাৰো পজাত থাকে।”

সম্রাট—“তেওঁৰ লগৰীয়া কোন ?”

দেবাব—“কজাল নিঠকরা মগনিয়াৰবিলাক।”

সম্রাট—“তেওঁৰ আবৰণ কি ?”

দেবাব—“ন্যায় আৰু সমতা।”

সম্রাট—“তেওঁৰ সিংহাসন কি ?”

দেবাব—“খোৱা-বোৱাত সংযম আৰু সত্য-জ্ঞান।”

সম্রাট—“তেওঁৰ ধন ভঁৰাল কি ?”

দেবাব—“আল্লাত অটল বিশ্বাস।”

সম্রাট—“তেওঁৰ গা-বখীয়া কোন ?”

দেবাব—“ত্ৰিভুজ (Trinity) অশীকাৰকাৰীবিলাকৰ মাজত যি
সকলোতকৈ সাহিয়াল’

এনে কুট প্ৰশ্ন কৰাতো, দেবাবৰ এনে জ্ঞান-গভীৰ উত্তৰ
পাই, সম্রাটৰ মনত উত্তলধ্বংস লাগি পৰিল। মৰিয়ুজি
চেফ্টা কৰিও নিখপে একো কৰিব নোৱাৰিলে, মাথোন

এজন ডেকা মুছলমানক এজনী সোণাবিগটী দিপ্লিপ্ হোৱালীৰ কান্দত পেলাই ঘূৰাব পাৰিছিল। ইউৰোপৰ বুৰঞ্জী লিখকসকলে তথা লাগি অনেক ঠাটত লিখিছে যে, আন ধৰ্ম্মাবলম্বী কোনো মানুহ এবাৰ ইচ্ছামত দীৰ্ঘকত হ'লে, আন ধৰ্ম্মই তাৰ মতি-গতি লবচৰ কৰা টান।

সম্ভাটে এই বন্দী মুছলমান সৈন্যবিলাকক এৰি, গিৰ্জ্জাৰ বাহিৰলৈ গৈ, বি'গিক বিগিক এদল মুছলমান সৈন্য অহা দেখা পালে। তৎক্ষণাত কোঁঠৰ বাহিৰত সম্ভাটৰ সৈন্যবিলাকে নানা ভাগত শৰী পাত্তি থিয় হ'ল। প্ৰত্যেক দলৰ আগত বীছৰ কাঠৰ মূৰ্ত্তিৰে সৈতে এটি এটি সৰু ভৰুনাগাৰ আৰু ইউকেম্বাৰ আগত প্ৰধান গিৰ্জ্জাৰ বহুমূলীয়া সোণৰ মূৰ্ত্তি স্থাপিত হ'ল। এই সোণৰ মূৰ্ত্তি কোনো বিশেষ উপলক্ষত বাজে কোনেও দেখিবলৈ নেপাইছিল।

আবাস্তেচ (Orontes) নৈৰ ওপৰত বন্ধা শিলৰ সাকো * আন্ত্যাকিয়া বন্ধাৰ ঘাট উপায়। এই সাকোৰ দুই কালে দুটি দুৰ্জ্জয় কোঁঠ। এই কোঁঠ দুটি জয় কৰিব নোৱাৰিলে আন্ত্যাকিয়া অধিকাৰ কৰা অসম্ভব। ইয়াতে তিনি শ গ্ৰীক সৈন্য আছিল। এদিন এই সৈন্যবিলাকে ফটিকা খাই মতলীয়া হোৱাৰ নিমিত্তে, ভেঙলোকে গাইপতি পঞ্চাশ্ পঞ্চাশ্ কৈ বেট খাইছিল। এই অপমানে ভেঙলোকৰ মনত বৰ আঘাত কৰিলে। সেই

* এই সাকো বৰ মজবুত আছিল বুলি ইয়াক লোৰ সাকো (iron bridge) বুলিছিল।

দেখি, তেওঁলোকে মঠখৰি মুছলমান সৈন্যক সাকো পাব
হোৱাত হেঁ-হেঁকো একো নেমাতিলে ।

সম্ভাটে এই স্মৃতিৰ স্মৃতি বৰ অধীৰ হ'ল । জাবালাই

ক'লে যে, গলিফা ওমৰৰ প্ৰাণ বিনাশ নকৰিলে

খলিকাক বধ কৰাব আৰু একো উপায় নাই । সম্ভাটে এই

শব্দবহু - ৪৩৩ ২৪ প্ৰস্তাৱেও চৰিত্ৰৰ দ, ৱাত্তক-বেন্-মোছাকিব

৪৩৩ নাম ব্ৰহ্মণ নামেবে এজন আবদ-গুস্তান ডেকাক সেই

কাম সম্পাদন কৰিবলৈ মদিনালৈ পঠাই দিলে ।

কিন্তু সেই বহুমানুৰ্বহিমৰ কি উপাৰ মহিমা ! ৱাত্তকে

মদিনালৈ গৈ ইছলামত দীক্ষিতহে হ'ল । প্ৰবাদ আছে—

যি বাটো দ হজ্জৰত ওমৰ ককৰৰ নামাজ পঢ়িবলৈ মছজিদলৈ

যায়, ৱাত্তকে তেওঁক বধ কৰিবলৈ ছেগ বিচাৰি, সেই বাটৰ

কাষতে একোপা গছত উঠি লুকাই আছিল । সেই দিনা

খলিকাই নামাজ পঢ়ি ৰাতিপুৱা হাৱা খাবলৈ ওলাই গৈ

সেই গছ জোপাৰ তলতে জ্বিৰালে । তাত বহি থাকোঁতে

থাকোঁতে তেওঁৰ কলাঘুমটি আছিল । ৱাত্তকে এই চলতে

ভবোৱাল এখন আটি-মুটিকৈ উলিয়াই মনে মনে গছৰ পৰা

নামিৰ খোজোঁতেই হঠাৎ দেখিবলৈ পালে যে, এটা সিংহই

তেওঁৰ কেউফালে ঘূৰি ঘূৰি কুৰিছে আৰু মাজে মাজে আহি

ভৰিত্বখন চেলেকিছে । তেওঁ সাৰ পালত, সেই সিংহটো

হাবিলৈ স্তুচি গ'ল । ৱাত্তকে গছৰপৰা নামি, তেওঁৰ

ভৰিত দীঘলদি পৰি সকলো কথা কৈ কমা প্ৰাৰ্থনা কৰিলে

আৰু ইছলামত দীক্ষিত হ'ল ।

মুছলমান সৈন্যই শিলা সাকো অধিকাৰ কৰি আগবাঢ়ি
 যাবলৈ ধৰিলে। নেস্তৰিয়ান নামেৰে এজন
 দামেচৰ লগত খুস্তান সেনাপতিৰে আৰু হালব-কোঁঠ বিজ্ঞতা
 দামেচেৰে বন্দুক আৰু তেওঁৰ মুক্ত।
 দামেচ বন্দী হ'লত, হোশাক নামেৰে এজন মুছলমান বীৰ
 গৈ নেস্তৰিয়ানক গৰামাৰি ধৰিলে। দুইবে ভয়ানক ছোঁটা-
 পোটা লাগিল। এই মুক্ত চাবলৈ খুস্তান সৈন্যৰ মাজত
 উতুলি-মুতুলি লাগি পৰিল। এই উদ্বুদ্ধাৎ নেস্তৰিয়ানৰ
 তন্থু মাটিত বাগৰি পৰিল। শিবিংত মাথোন তিনি জন প্ৰহৰী
 আছিল। সিহঁতে প্ৰভুৰ কোপানলবপবা বন্ধা পাবৰ নিমিত্তে
 তন্থুটো বহুত পুৰুষাৰ্থ কৰিও তুলিব নোৱাৰি, দামেচৰ সহায়
 পাবৰ আশাবে, তেওঁৰ ভবি-হাতৰ বান্ধনি মোকোলাই দিলে।
 দামেচ মুক্ত হৈয়ে, তিনিওটা প্ৰহৰীকে মূৰত টঙ্গনিয়াই বধ
 কৰি, নেস্তৰিয়ানৰ সাজ-পাৰ পিন্ধি আৰু তেওঁৰ ঘোঁৰাত উঠি
 মোছলিম সৈন্যৰ লগত গিলিলগৈ।

যি সময়ত বাহিৰত এই ঘটনা ঘটিছিল, তেতিয়া নগৰৰ
 ভিতৰত ইউকেম্লাই দেবাৰ আৰু তেওঁৰ লগৰায়া বন্দী-বলাকক
 মুক্ত কৰি দিলে। বাতি সন্নাট হিৰাকলে সমাজিকত দেখিলে
 যে, এজন সুন্দৰ দীঘল ডেকাই তেওঁক বাজ-পাটৰ পৰা
 ঠেলা মাৰি পেলাই দিলে আৰু তেওঁৰ বাজ-মুকুট মাটিত
 বাগৰি পৰিল। এই সমাজিক দেখি শোৱাপাটিৰ পৰা ভয়
 খাই উঠি, মনে মনে মনস্ত উঠি এস্তাশুললৈ (Constantinople)

পলাই গ'ল । বাতিপুরা আবুওবায়দাই গোটেই সৈন্য লৈ
কৌঠব ভতবত সোমাল । বণৰ কোনো আৱশ্যকতা নহ'ল ।
৬৩৮ খৃঃ অক্ষব ২১ আগষ্টত চিৰিৎাব ৰাজধানী আন্তাকিয়া
(Antioch) চিৰকাললৈ মুছলমানৰ পদানত হ'ল । এই
দৰে বৃকা, জুমাভূজী, কব্ৰ্, দলুক, বাবান আদি অলপ
দিনতে ইছলামৰ সাম্ৰাজ্যত ভুক্ত হ'ল । জুমাৰ মানুহবিলাকে
'জিজিয়া'ৰ সলনি বণত সহায় কৰিম বুলি প্ৰতিজ্ঞাবদ্ধ হ'ল ।

ক্ৰমে গ্ৰীক সম্ৰাটৰ স্ত্ৰুথ-ৰবি মাৰ যাবলৈ ধৰিলে ।
আন্তাকিয়া মুছলমানে অধিকাৰ কৰিলে । কেউকালে ইছলামৰ
দ্বয়ধৰনি আকাশ ভেদ কৰি উঠিবলৈ ধৰিলে । মোছলিম
সৈন্যই এতিয়া দিনচেৰেক আন্তাকিয়াত জিৰাবলৈ পাই,
অনেক ৰূপহী গ্ৰীক ছোৱালীবোৰ বিয়া কৰিবলৈ হেঁপাহ
কৰিলে । জানোচা এই অমায়্যা-পুৰী আন্তাকিয়াৰ হৰেক
বৰমৰ ভোগ-বিলাসৰ বস্তু পাই আৰু গ্ৰীক ৰমনীবিলাকৰ
মনোহাৰিনী ৰূপত মুগ্ধহৈ, ধৰ্ম্ম-বাটৰপৰা তেওঁলোক আঁতৰ
হৈ যায়, এই ভাবি সেনাপতি তিন দিনতকৈ সৰহ দিন
তাত নেথাকিল । মহামাণ্ড খলিকাই আন্তাকিয়া মোছলিম
ৰাজ্যত ভুক্ত হোৱা বাতৰি পাই, অধিকৃত প্ৰদেশবিলাকত
যাতে মুছলমানবিলাকে ভোগ-বিলাসত মত্তলীয়া নহয় আৰু
আল্লাহ-ছোৱাহীবিলাক পলাবলৈ নেপায়, তালৈ মন দিবলৈ
আবুওবায়দালৈ দঢ়াই দঢ়াই লিখি পঠালে ।

আবুওবায়দাই ফোৰাত (Euphrates) নৈৰ পাঁচিকাষীয়া
 বাব্বা আৰু বলচ্, এই দুখন নগৰ অধিকাৰ
 কৰি, চিৰিয়াৰ পৰ্বতায়া ঠাটবোৰত উচ্চাম
 অধিকাৰ। প্ৰচাৰ কৰিবলৈ মন কৰিলে। এই ঠাটবোৰ
 প্ৰায় গোটেই বছৰেই বৰফে ঢাকি পয়।
 তালৈ মায়চাবা-বেন্-মচ্ৰু আৰু দামেচক পঠালে। অলপ
 দূৰ গৈয়ে সেনাপতি হুজনে শুনিবলৈ পালে যে, ৭ মাইল
 দূৰৈত সত্ৰাটৰ বহুত সৈন্য সাজ হৈ আছে। আবুওবায়দাই
 এই বাতৰি পাই, তেওঁলোকক সহায় কৰিবলৈ ততালিকে
 খালিদ আৰু আমাদ-বেন্-গানামক পঠালে। অলপে শত্ৰুৰ
 লগত মায়চাবা আৰু দামেচে নবগত শৰণ দি উঠি-পৰি যুঁজিছে,
 তেওঁলোকৰ অৱস্থা বৰ সঙ্কটাপন্ন আৰু আনত্ৰাসাৰ-বেন্-হোজাফা
 শত্ৰুৰ হাতত বন্দী হৈছে। এনেহে, খালিদ তাত ওলালগৈ।
 তেওঁৰ কবাল মুক্তি দেখিয়েই শত্ৰু সৈন্যটো বণ এৰি নিজৰ
 শিবিৰত আশ্ৰয় ললেগৈ। গহীন নিশা তম্বুবোৰ তাতে এৰি,
 সিহঁতে আক্ৰমণ কৰি এস্তাখুললৈ চিটিং মাৰিলে।

আক্ৰমাহ হজৰত বহুল-কৰিমৰ (দঃ) দদায়েকৰ পুতেক
 আৰু হজৰত ওমৰৰ প্ৰিয় বন্ধু। মুছলমানবিলাকে শত্ৰুৰ
 তম্বুবোৰলৈ উভতি আহিল। শত্ৰুৰ হাতত আক্ৰমাহ বন্দীহোৱা
 শুনিয়েই, খলিকাই তেওঁক এৰি দিবলৈ অনুৰোধ কৰি
 হিৰাকলৈ লিখি পঠালে।

এই চিঠি পাই, সত্ৰাটৰ মনত হৰ্ববণি লাগিল। আক্ৰমাহ
 তেওঁৰ আগলৈ অনাই ক'লে যে, বীছুখুৰ্টৰ মুস্তিক, উপাসনা

কৰোঁতে, অলপ ভক্তি দেখুৱালেই, তেওঁক মুক্ত কৰি দিয়া
গাব। কিন্তু আক্ৰুমাৰ্হ এই প্ৰস্তাৱ অগ্ৰাহ্য কৰিলে। ইয়াতে
সম্ৰাটে খদ্ৰ উঠি বন্ধা গাহৰি মগ্ৰহ আৰু কটিকা তেওঁৰ
আগত থৈ তিন দিন তেওঁক নিজৰ্ন গোটালা এটাত বন্ধ
কৰি ধলে।

সম্ৰাটে চতুৰ্থ দিনা দুৱাৰ মোকোলাই দেখিলে যে, বেনে
বস্ত্ৰ তেনেই আছে। তেওঁৰ এনে অটল ধৰ্ম্ম-ভক্তি দেখি,
সম্ৰাটে তেওঁক ভালেমান উপহাৰ দি মুক্ত কৰি দিলে আৰু
খলিকালৈ এখন বহুমূলীয়া ডাঙ্গৰ হীৰা পঠাই দিলে।
খলিকালি সেই হীৰা শন নিজে নেবাধি বাজহুৱা ধন-
ভঁৰালত দিলে।

আমব-বেন্-মা'চে ফেল্চেতিন (Palestine) অধিকাৰ
কৰি, ধৰ্ম্ম-প্ৰচাৰ কৰিবলৈ চিচেৰিয়ালৈ গ'ল। চিচেৰিয়াত
সম্ৰাটৰ পুতেক কনকেটাইনে বহুত সৈন্য
চিচেৰিয়া অধিকাৰ লৈ বণৰ নিমিত্তে সাজুহৈ আছিল; মুচল-
১৭ হি:। মান সৈন্য অহা বাতৰি পাই, তেওঁ এজন
ধুকোন পাছুবীক আমবৰ ওচৰলৈ পঠালে।
আমবে নিজেই হজ্জবত বিলালক লগত লৈ তেওঁৰ ওচৰলৈ
গৈ তেওঁক ইছলাম-ধৰ্ম্ম গ্ৰহণ কৰিবলৈ, নাইবা কৰ দি
বশ্যতা স্বীকাৰ কৰিবলৈ অনুৰোধ কৰিলে। কনকেটাইনে
কোনোটোভে মান্তি নোহোঁৱাত, দুই পক্ষই কা দিবলৈ সাজু
'হল। দুই দলৰ মাজত ভালেমান দিন ধৰ্ম্ম-যুদ্ধ চলিল।

শত্ৰু পক্ষই ক্ৰমে হাবিবলৈ ধৰাত, তেওঁলোকে এবাৰি হঠাৎ নিজৰ তাম্বুবোৰ তাতে এৰি পলাই কাট মাৰিলে । এইদৰে সহজে ৬৩৮ গুঃ অক্ষত (১৫ হিজৰীত) চিচেবিয়া মোছলিম সাম্ৰাজ্যত ভুক্ত হ'ল ।

এই ঘটনাৰ দিনচেবেকৰ পাচত, কনষ্টেণ্টাইনৰ সাজাযাৰ নিমিত্তে ক্ৰীত (Crete) আৰু চাইপ্ৰেচ (Cyprus) দ্বীপ-পৰা বহুত বচদ-পাতি আৰু বণৰ আছিলাবে ট্ৰয় অধিকাৰ, খুন্দখোৱা পক্ষাশ্ খন জাহাজ ত্ৰিপোলী নগৰ পালেহি । ইহঁতে চিচেবিয়াৰ পতনৰ বিষয় ঘূনাকবেও শুনা নাছিল । গুটিকে,

ইউকেন্নাই অতি সহজে জাহাজ আৰু তাৰ বয়-বস্তু সকলো-বোৰ পালে । খালিদক তাত দেখি, তেওঁৰ হাতত নগৰখন গতাই দি, ইউকেন্নাই সেই জাহাজেও উঠি ট্ৰয় (Troy) নগৰৰ ফালে গ'ল । তাৰ হাম্মুহবিলাকে তেওঁক কৌঠৰ ভিতৰত পাই, তেওঁৰ অভিপ্ৰায় জানি, বন্দী কৰি পেলালে । এই সময়ত এজিদ-বেন-আবুছুকিয়ান তাত ওলোৱাত, তেওঁৰ লগত বণ লাগিল । বণ চলি থাকোঁতেই সিন্ধালে বেচিল নামেৰে এজন খুন্দানে ইউকেন্নাব বান্ধ মোকোলাই দিলে ।

এই বেচিল ডেকা-কালত ভালমান দিন এস্তাখুলত বাহিৰা সন্যাসীৰ লগত আছিল । তেতিয়া এই সন্যাসীৰ মুখৰপৰা হজৰত বহুল-কবিমৰ (দঃ) বহুত কথা শুনিছিল । তেওঁ এই সোণাময় ছেগতে মুছলমানবিলাকক সহায় কৰি ইছলামৰ পৱিত্ৰ হাঁত জিৰালেহি ।

মুক্ত হৈয়ে, ইউকেয়াই কোঁঠব ড়রাব মোকোলাই দিলে । কোঁঠব ভিত্তবত হঠাৎ মুছলমান সৈন্যব “আল্লাহো আক্বব” খ্বনি শুনি, তাব সকলোৱেই ভয়ত পেপুৱা খাই, কেউকালে পলাবলৈ খবিলে । বাকাঁ শত্ৰু-সৈন্যই মুছলমানব বশাত্তা স্নীকাৰ কবিলে । এই দবে, কপহী হেলেনব (Helen) কপত মোহিত হোৱা মেনেলেয়চ (Menelaus) আক প্যাৰিচব (Paris) অভিনয়-ক্ষেত্ৰ ট্ৰয় নগৰ মুছলমানব হাতলৈ আহে । কনষ্টেণ্টাইনে সাগবেদি এস্তাঙ্গুললৈ পলাই যায় ।

চিচেৰিয়া, ট্ৰয় আদি অধিকাৰ কৰাব পাচত, মুছলমান-বিলাকে ক্ৰমান্বয়ে বাম্বলা * , একাব, স্বাক্ফা, আছকালন, গাঞ্জা, চিচেম, তায়বাব (টাইবেৰিয়া), বায়বোজ্জিদান, জাবান্না, আক নোদিচিয়া অধিকাৰ কবিলে । হ বছৰব ভিত্তবতে ঐশ্বৰ্যশালী বিশাল চিৰিয়া প্ৰদেশ (স্বাম শ্ববিক) মুছলমানব হাতলৈ অহাত, ইচ্লামব গৌৰব-ববিয়ে তাত 'ব্লাহ্‌দানিয়তব' (একমেবদ্বিতীয়মব) জেউতি দি পোহৰ কবি পেলালে ।

* এই বাম্বলাতে হজ্জবত চালেহ আলোইহেজ্জালাকব কবব শ্ববিক আছে । পৃথকাবে জিয়াবত কবি আহিছে ।

শ্ৰামত মাউৰ জগা ।

১৮ হিঃ ।

সংসাৰৰ লোলা-খেলা সকলোৱেই খন্তেকীয়া । আজি যি
ছালছিগা ভিকহ, কাইলৈ তেওঁ ধনকুবৰ হব পাবে । আকৌ
আজি যি জনক মহা বাজাখিৰাজ বুলি জগতে গজিছে,
দুদিনৰ পাচত তেওঁ বাটৰ মগনিয়াৰ হব পাবে । আমি
কবপৰা কি উদ্দেশ্যত এই মহা মেলাত ভৰি দিছোঁ । যাক
কি লৈবা উভতি যান, সেই বিষয়ত সমূলি উদাসীন ।
হেতুকে, উভতিবৰ সময়ত মহা অভাব আৰু 'আগল ত
(কৃত কৰ্মক্ষমত) বাঞ্চে আৰু একো আমাৰ লগত নাযায় ।

সংসাৰৰ স্তম্ভ আশা কৰি নৰে

আপোন পাহৰি লৰিছে হায় !

কাবোবা ভাগ্যত কলিছে সপোন

কাবোবা ভাগ্যত একোৱেই নাই ।

কি লাভ ইয়াত খন্তেকীয়া স্তম্ভে

—গন্তেকৰ পাচে আঁতৰি যায় ?

মৰুৰ মাজত নিয়ঁবৰ কণা

পলাই পুৱাৰ পৰশ পায় ।

১৮ হিজৰাত চিৰিয়াৰ কেউকালে ভয়ানক মাউৰ লাগিছিল ।

এই মহা কালৰ হাতত আবব সেনাপতিয়ে ২৫ হাজাৰ সৈন্য হেৰু-
ৱালে, আৰু চাব্জাখিল-বেন্-হাছানা, এজিদ-বেন্-আবুছুকিয়ান

এই 'ফেনা' (নশ্ব) চুনিয়া চিবকাললৈ এৰি গ'ল। আবব-
বিলাকে এই বছৰৰ নাম দিছিল 'আশ্মোল বামাদা' (ধঃসৰ বছৰ)।
এতিম-বেন-আবুছুকিয়ানৰ ওকাত'ৰ (মৃত্যুৰ) পাচত তেওঁৰ
ঠাইত মাৰিয়া-বেন-আবুছুকিয়ান নামৰ * শাসনকৰ্তা হ'ল।

— :::—

মহাস্থা খালিদৰ ওকাত।

ত্ৰিভূবনজয়ী কত বজা আহি
কালৰ কোলাত মিহলি হ'ল
জলিল চাকিটি শুমাল আকৌ
পোহৰৰ মাথোঁ স্মৃতিটি ব'ল।

এই ঘটনাৰ তিনি বছৰৰ পাচত মহাস্থা খালিদৰ ওকাত
হয়। এই সময়ত আছন্নাত নামেৰে এজন আবব কবিয়ে
তেওঁৰ চিৰিয়া-বিজয় কাহিনী আৰু নানা প্ৰকাৰ তেওঁৰ গুণ
বৰ্ণনা কৰি এখনি কাব্য ৰচনা কৰিছিল। বীৰববে সম্বন্ধে
হৈ সেই কবিক দহ গজাৰ দেব্‌হাম (সোণৰ মোহৰ)
বঁটা দিছিল। তাকে হজৰত ওমৰৰ কাণত পৰাত, তেওঁ
চৰকাৰী টকা অপব্যয় কৰিছে বুলি সন্দেহ কৰি তেওঁক
পদচূত কৰে। অজীৱণ ৰণে ৰণে ফুৰোঁতে, অস্ত্ৰৰ আঘাতত
তেওঁৰ দেহা জুকলা হোৱাত, লগৰীয়া বীৰসকলৰ অকাল

* এই মাৰিয়াৰ পুতেকেই ইছলাম-সোৱী এতিম।

মৃত্যুত মন ভাগি যোৱাত আৰু তাৰ উপৰি এই বৃঢ়া কালত কামৰ পৰা বৰ্খাস্ত হোৱাৰ অপমানত, তেওঁৰ সান্ধা একে-বাবে ভঙ্গ হৈ পৰিল। তেওঁৰ 'ওকাত'ৰ পাচত, হজৰত ওমৰে যেতিয়া জানিব পাৰিলে যে, মাপোন বণৰ সজুলি, এটি ঘোঁৰা আৰু এটি দাসত বাজে মহান্ধা খালিদে ইহ-সংসাৰত আৰু একো গৈ যোৱা নাই, তেতিয়া তেওঁৰ হকে নিতান্ত অবিচাৰ কৰা হ'ল বুলি বুজিব পাৰি, খলিফাট হুসেইন নগৰলৈ গৈ তেওঁৰ কবৰত বৰ নিলাপ কৰিছিল।

— ০:##:০

ইৰাক-বিৰূহ।

যি সময়ত মুছলমানবিলাকে জেকছেলান অববোধ কৰিছিল, সেই সময়ত মোছলিম সেনাপতি ছাহাদ-বেন্-ৰাক্বাছে ইৰাণৰ আল্-জিৰ-বন, সীমাবৰা তাৰ ভিত্তকৰা অগ্ৰায় আচৰণবোৰৰ বৰ্তান, ১০ হিঃ। ওপৰত চকু দি টলকামাৰি চাই আছিল।

৬২৮ খৃঃ অক্ষত চিবোৱাই (Sirves) বড়যত্ন কৰি বাপেক খুছকপব্ৰেজক গৰাই পেলাই, নিজে ইৰাণৰ বাজ-পাটত বহে। ছৰাছা চিবোৱাই নিজক নিৰাপদ কৰিবৰ নিমিত্তে আৰু ভূবনবিখ্যাত ৰূপলাৱণ্যবতী স্বীৰিক বিয়া কৰিবৰ আশাবে নিজৰ ১৭ জন ককাই-ভাইক বধ কৰে। কিন্তু খাৰিয়ে

এই নবান্বন হাভবপবা সবকিবলৈ আত্মহত্যা কবে ।
 ৮ মাহৰ পাচত চিবোৱাৰ মৃত্যু হ'ল । তেওঁৰ পুত্ৰক
 আদ্দিনীৰ বাজ-পাটত বহে । কিন্তু তেওঁকো অলপ দিনৰ পাচতে
 গুপ্তনাভকে মাৰে । তাৰ পাচত শাহ্বেয়াৰ নামেৰে এজন
 মানী মানুহ সম্ৰাট হ'ল । তেওঁকো গুপ্তনাভকে মাৰে ।
 তাৰ পাচত খুচুকৰ জীয়েক তুবাণ-দখ্ৎ বাজ-পাটত বহে ।
 তুবাণ-দখ্ৎতে দেড় বছৰ মাপোন বাজত কৰিবলৈ পায় । তেওঁৰ
 দদায়েক শাহ্বেনান্দাই তেওঁক ভাগি নিজে পাটত বহে ।
 মন্ত্ৰীসকলে গোট-পিত খাই ৬৩২ খৃঃ অক্ষত আব্জামি-দখ্ৎ
 নামেৰে খুচুকৰ আন এজনী জীয়েকক পাটত বহুৱায় ।
 এই সময়ত টাইগ্ৰীচ (Tigris) নৈৰ দাঁতিকাষৰীয়া
 মদায়েন (টেচিকোন) নগৰ ইবাণৰ (Persia) বাজধানী আছিল ।
 খালিদে শামলৈ যোৱাৰ পাচত, খলিকা আবুবকৰৰ আদেশ
 মতে, মোছান্নাই কোবাত (Euphrates) নৈৰ দাঁতিকাষৰীয়া
 ছোৱাদৰ (ইবাকি-আববৰ) শাসনকৰ্তা হৈছিল । হজ্জবত
 ওমৰে খিলাকতৰ দায়িত্ব-ভাৰ লৈয়েই, ইবাণৰ এই অন্তৰ্ভিন্নবৰ
 সময়ত ইছলাম প্ৰচাৰ কৰিবলৈ আবুওবায়দা-ছাক্কীক দহ-
 হাজাৰ সৈন্য দি ইবাকলৈ পঠালে । আব্জামিদখ্ৎ মহা-
 বাগীয়ে খোবাছানৰ (Khogamman) শাসনকৰ্তা বোস্তম-বেন্-
 ফাবে-বাখ্জাদক 'উজ্জিবে-হবব্' (বণ-মন্ত্ৰী) কৰি ৩০
 হাজাৰ সৈন্য দি মুছলমান সৈন্যক একেবাৰে খেদাই দিবলৈ
 আদেশ দিলে আৰু আববৰ অজাত শত্ৰু জাপানক সেনাপতি

কবি তেওঁক সহায় কৰিবলৈ পঠালে। ‘নমাবেক’ নামেৰে ঠাই এখনত দুই দলৰে ভয়ানক বণ লাগিল। বোস্তুম বণত হাবি পলাই গ’ল আৰু জাপান বন্দী হ’ল। কিন্তু জাপানে ফাকতি কৰি আত্ম-পৰিচয় লুকুৱাই মুক্তি-পণ দি কথমপি সাৰি গ’ল। তাৰ পাচত চকাতিয়া আদি ঠাইত পনচেবেক বণ লাগে। কেইওখনতে শত্ৰু সৈন্য হাবি পলাই পিয়ঁপি দিলে।

এই পবাজয়ৰ পাচত, মহাবাণীয়ে “বীৰনাহ্মন” মব্ৰানখাহক তিনি হাজাৰ সৈন্য আৰু ৫০ টা হাতীৰে সৈতে বোস্তুমক সহায় কৰিবলৈ পঠালে। ‘মকহাত’ দুটোদল মুখা-মুখি হ’ল; কিন্তু মাজতে এখন নৈ পৰিল। মব্ৰানখাহে নৈৰ সিপাৰবপৰা মুছলমানবিলাকক বণলৈ আহ্বান কৰিলে। “এই ‘মাজুছীয়ে’ (Majun অৰ্থাৎ জুই পুত্ৰক) আমাক এনেকৈ আহ্বান কৰিব আৰু আমি আগবাঢ় নেযাম, ট সম্পূৰ্ণ অসম্ভব’, এই বুলি ছাক্কীয়ে নাওৰে সাকো বান্ধি নৈ পাৰ হ’ল। এমনৰ বজা আত্ৰাহাই যি বগা হাতীত উঠি কা’বা শৰীফ ধ্বংস কৰিবলৈ গৈছিল, মব্ৰানে সেই হাতীতে উঠি ছাক্কীক আক্রমণ কৰিলেহি। ছাক্কীৰ তবোৱালে এই বগা হাতীৰ শুড়’ডাল দোডোখৰ কৰি পেলালে; কিন্তু ভৰি পিছলি যোৱাত, তেওঁ হাতীৰ ভলত পৰি ‘বহীদ’ হ’ল। ছাক্কীৰ প্ৰাণ গ’ল হয়; কিন্তু মোছাম্মাই এনে সিংহ বিক্রমেৰে শত্ৰু-সৈন্যৰ ওপৰত পৰিলেহি যে, সিহঁতে পলাবলৈ ‘তৎ নেপালে। ন হাজাৰৰ মাজত হাজাৰ শত্ৰু সৈন্য এই বণত সিকলীয়া হয়। সাকো

দাক্ষিণ্য নৈ পাৰ্বতী বণ কৰাৰ নিমিত্তে, এই বণক ‘আল্‌জুছিব’ (সাকৌ) বণ বোলে। ১৩ হিজৰীৰ বৰ্জান মাহত এই বণ গটে।

এই বণৰ পাচত, মোছাৰ্ছাই ফোবাত নৈৰ দাঁতিৰ দৌবাৰ্ছা নিবাৰণ কৰিবলৈ নাওঁতে, ইবাণী সৈন্য আহি আৰব সৈন্যক কুফাৰ ওচৰত ‘নোয়েব’ বোলা ঠাই খনতে ধৰিলেহি। এই বণত বহুত আৰব পুস্তান আহি মোছাৰ্ছাক সহায় কৰিছিল।

টুছলাৰ্গী বণৰ নিয়ম -- সেনাপতিয়ে প্ৰথম বাৰ “আল্‌হোআকুব” কৰি কৰিলেই সৈন্যবিলাকে অন্ত-অন্ত লব লাগে; দ্বিতীয় বাৰত অন্ত তুলি আক্ৰমণৰ নিমিত্তে সাজু হ’ব লাগে; তৃতীয় বাৰত আক্ৰমণ কৰিব লাগে। কিন্তু মোছাৰ্ছাই দ্বিতীয় বাৰ “আল্‌হোআকুব” কৰিলে নোপাওঁতেই, ইবাণী সৈন্যবিলাকে মোছাৰ্ছাই সৈন্যৰ ওপৰত পৰিল। মোছাৰ্ছাই সৈন্যৰো উদ্বেজিত হৈ সেনাপতিৰ আদেশলৈ বাট মেচাই আগ বাঢ়িল। মোছাৰ্ছাই তেতিয়া বিদ্রোহ কৰিলে ধৰিলে, “সান্নাখান ! ইছলামক কলঙ্কিত নকৰিবা। মোছাৰ্ছাৰ এই মাত্ৰ স্তম্ভনা মাত্ৰকে, মোছাৰ্ছাই সৈন্যবিলাকে আকৌ নিজ নিজ শাৰীত আহি থিয় হ’লহি। তাৰ পাচত সেনাপতিৰ আদেশ মতে মোছাৰ্ছাই ইবাণী সৈন্যক আক্ৰমণ কৰিলে। এই বণত মছ’উদ ঘাইল হৈ মাটিত পৰি গলত, তেওঁৰ ককায়েক

মোছান্নাই কবলৈ ধৰিলে, “যাব সন্মান-জ্ঞান আছে. তেওঁ এনেকৈয়ে জীৱন দান কৰে।” আৰু সেই বাৰ মচ্-উদে অস্তিম সময়ত চট্ফট্ কৈ মাটিত বাগবি বাগবি কবলৈ ধৰিলে. “মোৰ প্ৰাণ গিঞ্জে কি নি লৈছে. তেওঁবেই ওচৰলৈ যাওঁ । সাৱধান ! তোমালোক কেৱেঁ সাহ নেহেক হাবী।” অৱশেষত ইবাণৰ নামজলা বাঁৰ ব্ৰহ্মবব্বাজ আৰু সেনাপতি মোহ্বাণ মৰা পৰিলত, শত্ৰু সৈন্য পলাই পত্ৰ দিলে ।

এই পৰাজয়-বাতৰি ইবাণী দৰবাৰীসকলে শুনি, আৰু জামিদখ্তক ভাঙ্গি এজ্-দেগেদক পাটত বহুৱালে । এজ্-দেগেদক খুচ্-কপবৱেজব নাতিয়েক । এই কান্দেছিয়া মহাৰণ. সম্ৰাট হোৱা মাত্ৰক উচ্-লামৰ গৰুৰ খৰুৰ ৩৩৬ ৪: ১৫ হি: কৰিবৰ নিমিত্তে, বোস্তমক এক লাখ কুৰি হাজাৰ সৈন্য দি পঠালে আৰু এফল সৈন্য আল্-হাব্-জামানৰ তলত দি আবুচামা-আল্-আশাবিৰ আও-ভাও বুজিবলৈ পঠালে । এই বাতৰি শুনি, হজ্জবত ওমবে মহাবীৰ চাআদ-বেন্-ৰাজাজক চ হাজাৰ সৈন্য দি মোছান্নাক সহায় কৰিবলৈ আদেশ দিলে । কিন্তু চাআদ মোছান্নাব লগত মিলিব তিন দিন-পাচত, মোছান্নাব ‘ওফাত’ (শূভা) হয়

বাৰ মোছান্নাই কৈছিল—“মই ইবাণীবিলাকৰ লগত ইচ্-লাম ঐইণৰ আগেয়েও ইজিহেঁ আৰু পাচেও ইজিহেঁ ।

সেই বিশেষত্বকে বুঝিব পাৰিছোঁ যে, ইচ্ছামৰ অবিভাবৰ আগেয়ে এশ 'আজমা' (অনাবল) চাকৰিৰ আবেদন সমান আছিল । ইচ্ছাম গ্ৰহণৰ পাচত, সেই আবেদনবিলাকৰ এজন এজন, প্ৰাণৰ দৰে দৰ্শনতকৈও বোচ বলা হৈছে ।" ইয়াৰ কাৰণ কি ? যাবমুকৰ জুট প্ৰাণৰ সময়ত এজন বুঢ়াই ধিয়হৈ থাক সন্নাট হিবাকলৰ দৰ্শনত কৈছিল- "আবেদনবিলাক চৰিত্ৰ-বলত বলা । তেওঁলোকে বাঁও আল্লাৰ 'এবাদত' (উপাসনা) কৰে, দিনত বোজা বাখে, কাকো অত্যাচাৰ নকৰে । তেওঁলোকৰ গাফলত সামা নিবাজমান । সেইবাবে, তেওঁলোক সাহিয়াল, সফলত পলতৰ দৰে এটল আক বণ-ক্ষেত্ৰত বলিয়া হাতৰ দৰে হয় । আক আমাৰ অৱস্থা ? আমি মদত নতলায়, সকলো কু কামতে লিপ্ত । প্ৰতিজ্ঞা ভগ্নত আক অত্যাচাৰ কৰাও পাচ নোহোঁহকোঁ । আমাৰ ধৈৰ্য বা সাহ একো নাই ।" ইয়াতে এট প্ৰশ্নৰ উত্তৰ পোৱা যায় ।

হজৰত ওমবে সেনাপতি হাআদলৈ লিখি পঠালে—“ইচ্ছামৰ শিক্ষা আক সৌন্দৰ্য্য বুজাই দি, 'মজুছী' (জুইপূজক)বিলাকক ইচ্ছামৰ ফালে আহ্বান কৰিবা । পাবসা পৰবাত যিসকলে এই সত্য ধৰ্ম্ম গ্ৰহণ কৰিব, তেওঁলোকক সৰ্ব্বোচ্চ পৰায়ে প্ৰদান কৰিব । যি সকলে ইচ্ছাম কবুল নকৰিও 'জিজিয়া' দিবলৈ মান্তি হ'ব, তেওঁলোক আমাৰ মিত্ৰ । আক যিসকলে ইচ্ছাম গ্ৰহণ কৰিবলৈ, নাইবা 'জিজিয়া' দিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিব, তেওঁলোকৰ মিসমিস্তে উদং তৰোৱাল ।”

খলিকাৰ 'কন্মান' (তুকুম) মতে চাআদে ইবাণৰ বাস্তবান-মোদায়েনলৈ জনদিয়েক প্ৰতিনিধি পঠালে। না'মান-বেন-মক্ববে চমুকে ইচ্'লাগব শিক্ষা আৰু সৌন্দৰ্য্য বাখা কৰি সম্ৰাট এভ্'দেগেদে'ক ইচ্'লাম গ্ৰহণ কৰিবলৈ অনুৰোধ কৰিলে। সম্ৰাটে ক'লে, "তোমালোকে পাহৰি গলানে যে, তোমালোক পৃথিবীৰ মাজত সকলোতকৈ নিকট জাতি?" তেতিয়া মুগীবা-বেন-জৰ্বাৰাট উঠি ক'লে, "সঁচা, আবনবিলাক তেনে আছিল। কিন্তু সেউজন 'লাখবাক বহ'মানুব'হিম'খ কি অপাৰ মহিমা! তেওঁ দয়া কৰি আমাৰ মাজত বিশ্ব-পয়গাম্বৰ দি আমাক উন্নত কৰিলে, আমি এতিয়া সত্য পোহৰ দেখিবলৈ পাইছোঁ। আৰু আপোনালোককো তালৈ আহ্বান কৰিছোঁ।"

এট কণা-বতৰাৰ পাচত, সম্ৰাটে মুছলমানৰ বশ্যতা স্বীকাৰ কৰাৰ ভাব দেখুৱাত, মোছ'লিম প্ৰতিনিধিয়ে চাআদৰ ওচৰলৈ উভতি গ'ল।

পাচত এভ্'দেগেদে' মুছলমানবিলাকক ইবাণ সাত্ৰাজ্যৰ সীমাৰপৰা বাহিৰ কৰি দিবলৈ, বোস্তমক আদেশ দিলে। বোস্তমে সৈন্তৰ বিৰাট বাহিনী লৈ কাদেছিয়া পালেহি। ছাআদে সন্ধিৰ প্ৰস্তাৱ কৰি বোব'ই-বেন-আমিবক বোস্তমৰ ওচৰলৈ পঠালে। কটকীয়ে দৰবাৰলৈ আহি থিয় হৈ, "স্বষ্ট জীৱৰ সলনি সৃষ্টি-কৰ্ত্তাৰ 'এবাদত' (পূজা) হওক" বুলি চমুকে কৈ সন্ধিৰ কথা উলিয়ালে। সেই দিনা সন্ধিৰ বিষয়

একে মীমাংসা নহ'ল। তা'র পাচত আকৌ এদিন দৰ্ভাব হ'ল। সুগাঁবাই মোচ্‌লিম কটকীহে দৰ্ভাবলৈ আহি দেখিলে যে. বোস্তুমে কেউকালে পাত্ৰ-মিত লৈ ওখ সিংহাসনৰ কেপ-কৰাত বহি আছে। তেওঁ একেদৰে বোস্তুমৰ কাষতে আসন ললেগৈ। দৰ্ভাবীবিলাকে মুখ নিকটা-বিকটি কৰিবলৈ ধৰিলে তথ; কিন্তু তেওঁ তালৈ কাণ নকৰি, তেওঁলোকক সম্বোধন কৰি ক'লে, “এজন মানুহে নিজেই ‘খোলা’ হৈ বহিব আৰু আন আনবিলাকে তেওঁৰেই দাসামুদাসহৈ মূৰ সোৱীটী থাকিব, এনে দৃশ্য আমাৰ ইচ্‌লামৰ আগত অসম্ভৱ।” বোস্তুমে এট উক্তি শুনি নানা প্ৰকাৰ বাংবিং কৰাৰে আৰু অৰ্থলোভ দেখুৱাই তেওঁক কুচুলাবলৈ চেষ্টা কৰিলে। কিন্তু তেওঁ ভয় নকৰি কবলৈ ধৰিলে —“ইচ্‌লামত আক্সসমৰ্পণ কৰক, নাইবা ‘জিজিয়া’ দিনলৈ মান্দি হওক। তাকে নকৰিলে, আপোনালোকৰ আৰু আমাৰ সম্বন্ধৰ মীমাংসা. এই তবোৱালেই কৰিব। গতিকে, সন্ধিব আশাৰ ঠাইত তেতিয়াই বণ-শিক্ষা বাজি উঠিল —জন্‌ জন্‌ আৰু বম্‌ বম্‌ শব্দ হবলৈ ধৰিলে।

দুই পক্ষৰ সৈগ্ৰ আহি মুখামুখি হ'ল। তিন দিনেবানেপেৰাকৈ বণ চলিল। চতুৰ্থ দিনা এনেদো পচোৱা বতাহ ববলৈ ধৰিলে যে, ধুমুহাৰ কোবত বালি উৰি বোস্তুমৰ উশাহ বন্ধ কৰি দিলে। তৎনেপাই বোস্তুম তখুৰ ভিডবত গইনা ললে। তখুটো বতাহে উকৰাই নৈত পেলাই দিলে আৰু তেয়েঁ পানীত পৰি গ'ল। হেলাল নামেৰে

এজন আৰম্ভ বীৰ আৰ্হি তেওঁক পানীৰ পৰা টানি টোঁচেৰাট
আনি তেওঁৰ টেঁটু ছিঁসি পেলালে। সেনাপতিৰ এনে গাতি
দেখি, বিপক্ষ সৈন্যটো ভয়ত পলাবলৈ পৰিলে। এই বণত
ত্ৰিশ হাজাৰ ইবাণী আৰু সাত হাজাৰ মোচ্‌লিম সৈন্য
সিকলীয়া হ'ল। তাৰপৰিলাকে ভালেমান বস্তু লুণ্ঠনা
পালে।

এই বিখ্যাত মহা বণৰ পাচত, খলিফাৰ আদেশ
মতে, চাআদ বিজিত প্ৰদেশত কব নিজাববাব, মচ্‌জিদ
সজাবৰ আৰু মক্কা বিহুৱাবৰ নিমিত্তে দিনচেৰেক
তাতে থাকিল আৰু শাসনৰ গ্ৰন্থম, বুৰ্জি আব্দুল মেন ৬৬৭ট
বছৰা (Banaan) নগৰ বহুৱালে।

ভগনীয়া ইবাণী সৈন্যবিলাকে বাবুলাত গৈ লুণ্ঠনা কৰিলে।

সিহঁতে নতুন সৈন্য গোটটি আৰম্ভেটো দিবলৈ
মোদায়েন আৰম্ভাব, ৬৩৭ চ. ১৬ চ.। তাত খাপ লৈ আছিল। চাআদে নাটতে
নোবৰ্ছৰ বজা নোস্ত্ৰমক বশ্যতা দীকাৰ
কৰিবলৈ বাধা কৰি, বাবুলত ওলালগৈ। ইয়াত দোমোখ
বণ লাগিল। শত্ৰু সৈন্য পলাই কুছীত গোট খালেগৈ।
কুছীতো শত্ৰুৰ পৰাজয় ঘটিল --- সেনাপতি আহবেয়াৰ বণত
পৰিল।

খোদা দ্ৰোহী নমকদ খয়তানে হজৰত ইব্ৰাহিম আলেক্টে-
হেচ্ছালামক এই কুছীতে বন্দী কৰি গৈছিল। বণ শেষ
হোৱাৰ পাচত, চাআদে হজৰত ইব্ৰাহিম নবীৰ কাটকৰ

‘চনাগোব চৰ্মন কবি, সেই ঠাই অধিকাৰ কবিন পাবিলে
বুলি, আশ্ৰিত্য’লাক ধন্যবাদ জনালে ।

তাব পাচত ‘বাহ্-বা-শ্বেব’ নামেৰে ঠাইখনত বাহুব লগত
ৰণ লাগিল । ইবাণীসলাকৰ এটা পোহনীয়া ভয়খন বাদ
আছিল । সিঠতে সেই বাদটোক মোছলিম সৈন্যৰ আগত
পেলাই দিলে । সিহ হাৰ্মিমে সেই ভয়কৰ বাদটোক
তৰোবালেবে একেএকাৰে কাটি দোডোখৰ কৰিলে । হাজাৰ
চেৰেক ইবাণী সৈন্য বন্দী হ’ল । ছাআদে, এই বন্দীবিলাকৰ
নাম মাম লিখি, সিঠতক এৰি দিলে । বাহ্-বা-শ্বেবো মোছলিম
সৈন্যই অধিকাৰ কৰিলে ।

এই দৰে কাদেছিয়াৰ দাঁতিকাষৰীয়া ঠাইবোৰ তলভীয়া
কৰি, ছাআদে ৬০ বাৰ্টি হাজাৰ সৈন্য লৈ দজ্জা নৈ (Tigris
river) পাৰহৈ ইবাণৰ ৰাজধানী মোদায়েনৰ কালে ইছলাম
প্ৰচাৰ কৰিবলৈ যাত্ৰা কৰিলে ।

বাহ্-বা-শ্বেব পতনৰ পাচত, ইবাণীবিলাকে পলাই নৈৰ সিপা-
ৰলৈ গৈ, নৈৰ গোটেই সাকো ডান্দি পেলালে আৰু পাৰ হোৱা
নাওবোৰ আঁতৰাই একলীয়া কৰি ধলে । কিন্তু সেনাপতি
ছাআদে “ আশ্ৰিত্য আকবৰ ” বুলি ঘোঁৰাৰে সৈতে সেই
উত্ৰাৱল দজ্জা নৈত জাপ দিলেগৈ । গোটেই মোছলিম
বাহিনীয়ে শাৰীৰ শৃঙ্খলা নেভান্দি সেনাপতিৰ পাচে পাচে গ’ল ।
ইবাণী সেনাপতি খব্-আদে নৈৰ দাঁতিৰপৰা মোছলিম সৈন্যক
আগভেটা দিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল । কিন্তু অদমা মোছলিম

বাহিনীৰ আগত টিকিব নোৱাৰি “ দেও আমদাআন্দ, দেও আমদাআন্দ ” অৰ্থাৎ দেও আহিছে, দেও আহিছে বুলি আটাংচ পাৰি ধৰ-কাছটি এৰি পলাবলৈ ধৰিলে । ৬৩৭ পৃঃ অক্ষৰ ১৬ হিছাবীৰ চক্ষৰ মাত্ৰ শুকুববাবে বিনা বন্ধুপাত্ৰে এচিয়াৰ গোটেই বিলাস-ভাণ্ডাৰ ইবাণৰ বাজধানী মোদায়েন মোচ্‌লিমৰ অধীন হ’ল । ইবাণৰ বাজদৰ্‌নাত সোমাই, মোচ্‌লিম বাহিনীয়ে জুমা নামাজ পঢ়িলে ।

কেয়ানী আৰু চাৰ্চানী সম্ৰাটসকলৰ বশকালৰ সাঁচি পেৱা গোটেই ধনবদ্ৰ - হৰমুজ আৰু কোকন্দৰ ‘শক্তৰ’ (এবেৱাল), নওখোৰোঁৱাৰ ‘গাজ’ (মুকুট), ইবাণ সম্ৰাটৰ ‘মুকুত’-খজা সোণৰ ঘোঁৰা ৬ কপৰ উট আৰু ইবাণ দৰ্‌নাবৰ ‘নাহাৰ ফৰ্শ্’ (দলিচা), এই আটাংচোৰ মোচ্‌লিম সৈন্য দিলাকৰ হাতত পৰিল ।

ইবাণৰ সৈত জমলা গণিমুক্তা তাদিলে কোনো সৈন্যট চক্ৰ নিদিলে, য’বে নস্তু ত’তে পৰি আছিল । যজ্ঞ ত্ৰেষ্ঠলোকৰ সংসন্ন ! যজ্ঞ ত্ৰেষ্ঠলোকৰ সম্বৰণ !! অবশেষত সেনাপতিয়ে নিৰ্দ্দিক্ট ভাগ দাকল-খিলাকতলৈ (মদিনালৈ) পঠাই, বাকী নস্তুবোৰ সৈন্যৰ মাজত ভগাই দিলে ।

ইবাণী সেনাপতি খৰ্জাদে মোদায়েন এৰি, জুলুলাৰ কোঠৰ ভিতৰত গইনা লৈছিল । মোচ্‌লিম সৈন্যই জুলুলা অধিকাৰ, সেই কোঠ অববোধ কৰিলে । নাজে মাজে ১৬ শিঃ । সকলুবা বণ জনলৈ ধৰিলে । ছ মাহ অববোধ কৰাৰ পাচত, জুলুলা মোচ্‌লিম সৈন্যট অধিকাৰ কৰে ।

যেতিয়া বাহ্বা খেবত্ব শুয়ানক বণ চলিছিল, তেতিয়া সম্রাট এল্‌দেগেদ' মোদায়েনৰ পৰা পলাই হাল্‌ৱান নগৰত লুকাই আছিল। মোচ্‌লিম্ সৈন্যই জুলুল! অধিকাৰ কৰাত, সেনাপতি হাবেচ জুলুলাবপৰা আক এল্‌দেগেদ' হাল্‌ৱানৰ পৰা পলাই যায়। সেনাপতি চোপ্তি-খুচক-খমুম বণত হাবিলত, হাল্‌ৱানৰ সকলো মানুহে ঠেচ্‌লামৰ আশ্রয় ললে।

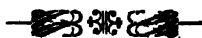
ছাআদে সম্রাট আক হাবেচক খেদি ধৰিবৰ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰি খলিকাৰ অনুমতি বিচৰাত, খলিকাই কৈ পঠালে—“বণত পোণা ধন বহু আদিতকৈ সত্যার্থ্য বিস্তাৰ আক সেই ধন্যাবলম্বীসকলৰ সকলো প্ৰকাৰ মঙ্গল-সাধনা বেচি বাঞ্ছনীয়।”

ইবাণ-কুনেবে বহুত দিনৰপৰা সঁচি খোৱা ধন-বহু মোচ্‌লিম্ সৈন্যই বণত পাই, মদ্দিনাত দ'মাই পৰুতাকাৰ কৰিলে। সেই অলেখ ধন আক বহু দেখি, খলিকা হতবত ওমবে হঠাৎ কান্দি উঠিল। কবলৈ ধৰিলে—“হায়! এই ধনেই মৰম-খেদাৰ ঠাইত পৃথিবীত বিঘলা-খিয়লিৰ সৃষ্টি কৰে।”

- মোদায়েনৰ হাৱা-পানীয়ে মুশুজে বুলি, ছাআদে ভাব আক বেবিলোনৰপৰা বহুত মা-মছলা—খিল কাঠ আদি-আনি কুকা (১) নগৰতে সৈন্যবিলাক থাকিবৰ নিমিত্তে সুন্দৰ সুন্দৰ ঘৰ সজাবলৈ যো-জা কৰিলে। ক্ৰমে তেওঁৰ হিয়াত ইবাণৰ বিলাসিতাৰ প্ৰভাৱ বিস্তাৰ হবলৈ ধৰিলে।

(১) এবাৰ আছে—যা বাৰ পানীৰ (Universal Deluge) সময়ত, হু-নৰী (Noah) এই কুকাতে তেওঁৰ 'কিতী'ত (Ark) উঠিছিল। আক বিহিতত (Garden of Eden) হাৱাই (Eve) সাপৰ কুচুলনিত পৰি 'কুব' (Forbidden Fruit) খোৱাৰ পাচত, ইয়ালৈকে তেওঁ বিলাসিত হৈছিল। সেই দেখি, কাকি-কুকা আক বিলাসনা চকতাত কুকাবানী চিবঙ্গিহ।

হজৰত ওমৰে শুনিলে যে, ছাআদে বিলাস-পৰায়ণ ইৰাণ-সম্ৰাটৰ বিলাস-ভবনৰ দৰে এটা বৰ ওখ বিতোপন কাৰেং সাজি তাৰ চাৰিউকালে প্ৰহৰী বাধি, তাত থাকিব খুজিছে। এইদৰে বহুল-কবিমৰ (দঃ) পৱিত্ৰ বীতি-নীতি পাহৰি, খুহুৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰ খবিব খুজিছে। খলিকাই তেতিয়াই মোহম্মদ নামেৰে এজন সাধুক কুফালৈ পঠাই দিলে। মোহম্মদে তালৈ গৈ, ঘৰ সাজিবৰ নিমিত্তে যি মা-মছলা গোটোৱা হৈছিল, সকলোবোৰ একে লগ কৰি, জুই দি পুৰি পেলালে। ছাআদে আচৰিত হৈ ইয়াৰ কাৰণ স্তম্ভিলে। মোহম্মদে তেতিয়া খলিকাৰ চিঠিখন তেওঁক দিলে। সেই চিঠিত লিখা আছিল —“আপুনি এনে অশ্ৰয় কাম কৰি বহুল-কবিমৰ (দঃ) ‘চুমত’ (বীতি-নীতি)লৈ আওকাণ কৰি, পাবল্য সম্ৰাটৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰ অৱলম্বন কৰিবলৈ খৰিতে। আপোনাৰ হৃদয় কলুষিতকাৰী পাপ পুৰিবলৈ মই মোহম্মদক পঠাইছোঁ। বহুল-কবিমে (দঃ) টোকোৱা পঁজাত থাকি ‘বিহিস্তি’ত (স্বৰ্গত) অতি ওখ আসন পাইছে। পৃথিৱীত আপোনাৰ নিজৰ কাৰণে আৰু বাইজৰ সম্পত্তি বন্ধা কৰিবৰ কাৰণে, মাথোন দুটি ঘৰেই যথেষ্ট ।”

ইবাণ-বিজয়।

খাম আক ইবাক বিজয়ৰ পাচত, হজ্জৰত ওমবে তাৰ
 স্থায়ী শাস্তি আক স্তম্ভাসনলৈ মন দিলে ।
 ৩০ চিঃ। আন কালে বোম আক ইবাণ একেগোটহৈ
 ১০ চিঃ। মোছলিম-শক্তি ধ্বংস কৰিবৰ নিৰ্মমন্তে হল-
 চাঁচিবলৈ ধৰিলে । ওচৰৰ সক সক বজা-
 বিলাককো কেটাই দি তেওঁলোকৰ লগ পুৱালে । জাজিৰাব
 মানুহবিলাকে, কায়তবৰ সহায় পাই, গ্ৰীষ্ম হাজাৰ সৈন্য লৈ,
 ১৬ হিজৰীত হামচ্ আকো অধিকাৰ কৰিবলৈ খামলৈ যাত্ৰা
 কৰিলে । আবুওবায়দাই এই শত্ৰু সৈন্যক আগতেটা দিবলৈ,
 হাম্‌ছবপৰা ওলাই আহিল । চাআদে খলিকাৰ আদেশ মতে,
 পাঁচ হাজাৰ সৈন্য দি আয়াজ-বেন্-গনমক জাজিৰা আক্রমণ
 কৰিমলৈ পঠালে । জাজিৰাব মানুহবিলাকে মোছলিম সৈন্য
 দেখিয়েই ইচ্ছামৰ আজয় ললে ।

মোদায়েন-বিজয়ৰ পাচত মুগীবা-বেন্-খো'বা বহুৰাব
 শাসনকর্তা নিযুক্ত হৈছিল । বহুৰাব দিনক-
 ১০ চিঃ। পোছেয়ান অধিকাৰ, দিনে জেউতি চৰা দেখি, বজা হবমুক্তৰ চকুত
 টোপনি-মহা হ'ল । মোছলিমবিলাকক এতি-
 যাই সমুলি বিলাপ নকৰিলে তেওঁলোকৰ বন্ধা নাই, এই
 ভাবি তেওঁ বিৰাট আয়োজন কৰি তেওঁলোকক আক্রমণ
 কৰিলোহি । অৱশেষত হবমুক্ত বণত হাবি, নিজৰ শাসনা-

ধীন প্ৰদেশৰ অৰ্দ্ধেক এৰি, মোহ্লিম্বিলাকৰ লগত সন্ধি কৰিলে। কিন্তু তাৰ পাচ বছৰ কোনো কাৰণত মুগীবা পদচূত হয়। এই ভেগতে ভগনীয়া সম্ৰাট এক্স্‌পেগেৰ্দ্ৰে উচটাই দিয়াত, হবমুজে সন্ধি ভাঙি তুনাই বণ দিবলৈ সাজু হ'ল। কাবস্তিন, বেবিলোন আদি ভালেমান প্ৰদেশবপবা বানে-বানে সৈন্য আহি হবমুজৰ নিচানৰ তলত পুস্‌ খালেছি। সৈন্যৰ দল্দোপ-হেন্দোল্দোপ্‌ লাগি পৰিল। ভয়ানক বণ আবদ্ধ হ'ল। হবমুজে নগৰৰ বাহিৰত 'আহ্‌ৱাজ' বোলা কোঠাৰ ভিতৰত সোমাই আশ্ৰয় লবলৈ তেঁ নেপালে। আবুমুছা-আশ্‌আৰীয়ে সেই কোঠা অৰবোধ কৰিলে। ঠ মাহ অবকক হৈ, শেহত হবমুজে নিজৰেই খৰা দিলে আৰু আহ্‌ৱাজ (চূচা) * নগৰত ১৯ হিজৰীত উচ্‌লাম-নিচান উৰিল। হবমুজক অতি সন্মানেৰে, সি মণি-মুক্তা-খজা মুকুট আৰু ৰাজ-অলঙ্কাৰ পিন্ধি আছিল, তাৰে সৈতে আমিকল-মো'মেনীনৰ ওচৰলৈ পঠোৱা হ'ল। ৰাজবাটত মানুহে এনে-চকু-জলক-টবক্‌-লগা দৃশ্য দেখি আচৰিত হৈছিল। মসিৱাটলৈ গৈ হবমুজে দেখিলে যে, কটা তাপলিমৰা কাপোৰ পিন্ধি এজন বৃদ্ধা লাঠি এডাল মূৰত শিতান লৈ মাটিতে মছ্‌জিদৰ মজিয়াত শুই আছে। সোধাত, লগত বোৱা কটকী কেই-জনে ছেঙক কুচ্‌কুচ্‌কৈ ক'লে—“এই আমিকল-মো'মেনীন খলিকা হজৰত ওমৰ।” হবমুজে আচৰিতই হুহিলে—

* এই নগৰতে হজৰত দানিয়েল (Daniel) কবৰ আছে ।

“এওঁনো গা-বখীয়া নোহোয়ারাকৈ শোৱেনে ?” তেওঁলোকে ক’লে —“হয়, অকলে অকলে সকলো ঠাইলৈ যায় আৰু ন’তে মন যায়, ত’তে গা-বখীয়া নোহোয়ারাকৈ শোৱে।” হবমুজে আকৌ স্তম্বিলে—“এওঁ বাজ-বিষয়া নলৈ, অকলে বিচাৰ আৰু শাসন সম্পৰ্কীয় সকলো কাম সমাধা কৰিব পাবেনে ?” তেওঁলোকে উত্তৰ দিলে “হয়, এওঁ স্তম্ভনে অকলে অকলে সকলো কাজ কাম নিয়াবিকৈ সমাধা কৰি থাকে।” তেতিয়া হবমুজে তথা লাগি কলে—“পয়গাম্বৰত বাজে আনে এনে কৰা অসম্ভৱ।”

কাৰিক আজমে সাব পাই চকু মেলি কটকী কেইজনক দেখি স্তম্বিলে—“কি বাতৰি আনিচা ? এই বিলাস-পৰায়ণ আটক-ধনীয়া মানুহজননো কোন ?” কটকীয়ে খোজিত্তান-পৰাজয় বাতৰি জনাই পাচ’ত ক’লে—“এওঁ ভাবে বজা হবমুজ।” খলিকাই ক’লে—“এওঁক বাজলৈ নি, এই ‘দোজখী’ (নাৰকী) সাজ-পাৰ বহাই, ইছলামৰ গৌৰবজনক সাজ-পাৰ পিন্ধোৱা।” কটকীয়ে তাকে কৰি খলিকাব আগলৈ আনিলত, খলিকাই তেওঁক ইছলামৰ নিগূঢ় ভাৱ শিকোৱা দি ইছলামত দীক্ষিত কৰিলে। হবমুজে মদিনাতে থাকিবলৈ ধৰিলে।

কিছু নাশ হ’লে জানো কিবা আছে যায় ?

চকিত্ত দেশৰ হ’লে কিন্তু সকলো হেৰাৰ ।

চৰিত্ৰই উন্নতিৰ হেতু, চৰিত্ৰই বল, আৰু চৰিত্ৰ-হীনতাই সকলো অৱনতিৰ মূল। জই চৰিত্ৰই তেতিয়াৰ মোছলিম-

বিলাকৰ উন্নতিৰ দাই সহায় আছিল । মহম্মান
ছাৰাব পক্ষান্তি । খলিফা হজৰত ওমৰ যদিওবা দাকল-
খিলাফত এৰি যাব নোৱাৰিছিল, তেওঁ তাতে
বহি তেওঁৰ দূৰৈত থকা সকলো সেনাপতিৰ ওপৰত ভীক
দৃষ্টি ৰাখিছিল—ঠা কবোতে চমুনিয়াৰ বাতৰি পাইছিল, এই
গছৰপৰা কেঁহ গছলৈকে চকু দিছিল । তব্বীয়ে তেওঁৰ
বুৰঞ্জীত লিখিছে—“হজৰত ফাককৰ ওচৰত কোনো দেশৰ
কোনো কপাই গোপনীয় হৈ নেগাকিছিল । আম, ইৰাক আদিৰ
অকণমান কপাও তেওঁৰ কাণত পৰিছিল । ছানোচা, বিজিত
প্ৰদেশবিলাকৰ ধন-ঐশ্বৰ্য্যৰ মোহত তেওঁলোক গৰ্বিত আক
বিলাস-পৰায়ণ হয়, আৰব জাতিৰ জাতিগত সবলতা আক
সাধুতা লুপ্ত হয়, তাৰ নিমিত্তে তেওঁ সদায় কাণ নিয় কৰি
আছিল । সেনাপতি ছাআদৰ কল্পিত স্তবম্য ভৱনৰ মা-মচ্লা
পুৰি পেলোৱাতো, কেউকালৰপৰা তেওঁৰ বিকছে মানুহে
অনেক কপা বটিবলৈ ধৰিলে । এই বটনিৰ কেতবোৰৰ প্ৰমাণ
পোৱাত, তদন্ত নোহোৱালৈকে সেনাপতিক কামৰপৰা বৰখাস্ত
কৰি পোৱা হ’ল ।

এজ্জদেগেৰ্দ্দে, এই ছেগতে হাহৰপৰা ওলাই যোৱা ইৰাক
ৰাজ্য উদ্ধাৰ কৰি আৰব আক্ৰমণৰ সঙ্কল্প লৈ, হব্বুজব পুতেক
মবন্নানসাহক দেড় লাখ সৈন্য দি নাহৰুন্দলৈ
নাহৰুন্দলৈ অধিকাৰ । পঠালে আক তেওঁৰ লগত সেনাপতি কিবোজ
গ’ল । এই বাতৰি তিনি তলকতে দাকল-

মুঠ নব্বীয়ে এই লগৰৰ কে’টি সংস্থাপন কৰিছিল বুলি আৰ ‘নাহৰুন্দল’ হ’ল ।

খিলাকত পালেগৈ । মহামানা খলিকাই মুখাল মানুহসকলক
 লৈ আলচ কৰিব খবিলে । সেই সৰ্বশক্তিমান আল্লাব মহিমা
 বুজা টান ! আজি যি বাটব মগনিয়াব, কাইলৈ তেওঁ অতুল
 ঐশ্বৰ্য্য গৰাকী হ'ব পাবে, আকৌ দুদিনব পাচতে তেওঁ এমুঠি
 ভাতব নিমিত্তে পৰব দুৱাব মুখে দুৱাব মুখে কুৰিব লাগে ।
 কুৰি বছৰব আগেয়ে যিসকলে আল্লাব প্ৰেমত আত্মহাৰা হৈ
 বিশ্বশ্ৰী আবববিলাকব উপহ্ৰব অতপালিত তৎ নেগাই, ধৰ্ম্মবন্ধা
 কৰিবব নিমিত্তে নিজব জননী জন্মভূমিব মায়া এৰি আবিহিনিয়া,
 মদিনা আদি ঠাইত অনাই বনাই কমনিয়াই কুৰিবলৈ বাধ্য
 হৈছিল, আজি তেওঁলোক ভুবন-বিখ্যাত মহা শক্তিশালী
 ইবাণ-সম্ৰাটব ভাগা চক্ৰ-গতি নিকপণ কৰিবলৈ বহিছে !! আলচ
 মতে, নো'মান-বেন-মাক্ৰিণব হাতত মোছলিম সেনাব পৰিচালন-
 তাব দি, তেওঁক দহ হাজাৰ সৈন্যবে সৈতে পঠোৱা হ'ল ।
 কিবোজে আবববিলাকব বীৰত্ব কথা আগয়েগৱা ভালকৈ
 জনি আহিছিল । তেওঁ এখন ঠাই বাছি লৈ, তাব কেউকালে
 এটা বৰ দ খায়ে খানি, তাক পানীবে চপ্চপীয়া কৰি,
 তাতে কোঁঠ মাৰি থাকিল ।

নো'মান আহি বাবেগতি শত্ৰুপক্ষক বশলৈ আহ্বান
 কৰাতো, টেটোন কিবোজে কোনোপধ্যে নিজব ঠাই নেখিলে ।
 এইদৰে দুমাত নো'মানে শত্ৰুব সন্মুখত কোঁঠ মাৰি থাকিল ।
 অৱশেষত তেওঁ ফাকতি কৰি হঠাৎ এদিন নিজব শিখিব
 আজি পলাবলৈ খবিলে । কিবোজে তাকে দেখি বৰ সতৰ্ক-
 ভাৱে তেওঁৰ পাচে পাচে খেদা দিলে । নো'মানে দুদিনব

বাৰ্ট গৈ যেতিয়া দেখিলে যে, শত্ৰুবিলাক সিঁহঁতৰ ঠাইৰ পৰা বহুত আঁতৰতৈ পৰিছে, তেওঁ আত্মক এইদৰে প্ৰাৰ্থনা কৰিবলৈ ধৰিলে— “হে মোৰ বৰ্কিল আলেমীন! আমি তোমাৰেই সঁচা ধন্য বিস্তাৰ নিমিত্তে ডিঙি আগৰ আছিটো। ইছলামৰ গোবন বঢ়াবলৈ, বণত মোৰ চীৱন গ্ৰহণ কৰি, মুছলমানসকলক জয়লাভ কৰিবলৈ দিয়ঁ।”

আনেকদিনা শুকুৰ বাবে ফেওঁ জালি দিয়াৰ লগে লগে “আম্মাহো আক্বব” ধ্বনিৰে পৰ্বত পাহাড় কপাঁই মোছলিম সৈন্যই শত্ৰুক জুয়ে ধৰা দি ধৰিলেহি। এনটো দেওঘোৰ ৰণ লগাৰ পাচত, ইবাণী সৈন্য জয়পাতে ক্ষয় হ’ল। নো’মানে তেতিয়া চিঞৰি উঠিল— “হে পাক বৰ্কিল-আলেমীন! মোৰ এটা প্ৰাৰ্থনা গ্ৰহণ কৰিছাঁ, এতিয়া কৃপা কৰি মোৰ ইটো প্ৰাৰ্থন্যও গ্ৰহণ কৰি, মোক ‘শহীদ’ৰ পদ দিয়ঁ।” এই বুলি মুকলি তনোৱাল হাতত লৈ সিংহ বিক্রমেৰে শত্ৰুৰ পাচত খেদা দিলে। হঠাৎ পলোৱা সৈন্যৰ মাজৰ পৰা এপাট কাঁড় আহি তেওঁৰ বুকুৱেদি সৰিকি গ’ল—তেওঁ খিতাতে ‘শহীদ’ হ’ল! তেওঁৰ উপদেশ মতে তেওঁৰ ভায়েক হোজায়কা-বেন-ম্যামনে সৈন্য পৰিচালনৰ-ভাৰ গ্ৰহণ কৰিলে। এই বণত ত্ৰিশ হাজাৰ ইবাণী সৈন্য মৰা পৰে আৰু বহুত বন্দী হয়।

এই ইবাণী বন্দীৰ মাজৰ এজন হোজায়কা ক’লে— “মোক মুক্ত কৰি দিলে, গই এটা গুপ্ত বস্তু আপোনাৰ

দিম ।” সেনাপত্ৰিয়ে অভয় দান কৰাত, তেওঁ এটি
নোহা-মৰা (noahā) পেড়া তেওঁৰ হাতত দিলে । পেড়া-
টৰ ভিতৰখন পদ্মবাগ মণি, মুক্তা আৰু অলেখ বহুমূলীয়া
পাথৰেৰে পূৰ্ণপোৱা । এজ্জদেগেদে’ নেতিয়া বায় নগৰলৈ
পলাইছিল, তেতিয়া এই পেড়াটি ভালকৈ নি তেওঁক দিবলৈ
বুলি, এই বিষয়াজনৰ হাতত দিছিল । পেড়াটি বণত পোৱা
বস্তু নতয় বানে, হোজায়কাট খলিফাৰ ওচৰলৈ পঠাই দিলে ।
খলিফাট এই মণি মুক্তাবোৰ দেখি চকু সিৰাই নিলে ।
আৰু তেতিয়াই পেড়াটি ওভোতাই পঠালে । হোজায়কাই
সেনাপত্ৰীকৈৰ মাজত সেই বস্তুবোৰ বিলাই দিলে ।

এই পৰাজয়ৰ পাচত ভগনোয়া ইবাণী সৈন্যবিলাকে
হাম্দানৰ কোঠাৰ ভিতৰত গইনা ল’লেগৈ ।
হাম্দান অধিকাৰ । হাল্‌ৱান নগৰবপৰা খেদাখাই অহা হাবেচ
তেতিয়া ইয়াৰ শাসন কৰা । হাবেচ হোজায়কাৰ
লগত সন্ধি স্ত্ৰেৰে বান্ধ খাই আছিল ; কিন্তু হাম্দানলৈ আহি
তুনাই বণ দিবলৈ সাজু হ’ল, হাবেচৰ এই বিশ্বাসঘাতকতাৰ
বাতৰি মদিনা পালেগৈ । খলিফাই ততালিকে নোহায়েম-বেন-
নাক্‌ৰিণক এদল সৈন্য দি পঠাই দিলে । দুই দলৰে তয়া-ময়া-বণ
লগাত, মিডিয়া ৰাজ্যৰ ৰাজধানী দুৰ্গম হাম্দান নগৰ
মুছলমানবিলাকৰ পদানত হয় ।

নোহায়েম তাৰ পাচত এজ্জদেগেদে’ৰ আশ্ৰয়স্থান বায়
নগৰলৈ গ’ল । এজ্জদেগেদে’ ছিয়াওচৰ হাতত
বায় অধিকাৰ, নগৰখন গতাই দি কাইদাং মাৰিলে ।
২১হিঃ । দুহাজাৰ মুছলমান সৈন্যই সহজে বায় নগৰ

অধিকাৰ কৰি ল'লে। ছিয়াগু বণত পৰিল। ছেটানে
নগৰ-শাসনৰ ভাৰ পালে।

ইবাকৰ সীমা নিৰ্দেশ কৰি, উবাণৰ লগত সন্ধি কৰিবৰ
নিমিত্তে হিজ্জৰত ওমৰে অহো-পুৰুষাৰ্প কৰিছিল। কিন্তু বোম
আৰু ইবাণৰ উপদ্রৱৰ পালী দোপত-দোপে বেচৈকহে চৰি-
বলৈ ধৰিলে। গতিকে, নাহৰন্দ আৰু হাম্‌দান হিজ্জৰত
পাচত, ছাহাবাসকলৰ লগত পৰামৰ্শ কৰি গোটেই উবাণ
ৰাজ্য অধিকাৰ কৰিবলৈ খিৰাং কৰিলে।

২১ হিজ্জবীত ইবাণী সেনাপতি হুন্দ যুদ্ধত হাবিলত
ফেহান অধিকাৰ, ফেহানে (Isfahan) মুচলমানৰ বশ্যতা
২১ হিঃ। স্বীকাৰ কৰে।

ইয়াৰ মাজতে আজৰ-বায়জানৰ (Azerbaijan) মানুহ-
বিলাকে উবাণী সেনাপতি ইম্পিন্দিয়াবৰ
আজৰ-বায়জান আদি অধিনায়কৰ তলত হাম্‌দান আক্ৰমণ
অধিকাৰ, ২২ হিঃ। কৰিবলৈ যাত্ৰা কৰাত, মুচলমান সৈন্যই
আগবাঢ়ি আহি 'ৰদ' নামেৰে ঠাই খনত শত্ৰু-সৈন্যক
আগচিলেহি। ইম্পিন্দিয়াবে বণত হাবি মুচলমানৰ বশ্যতা
স্বীকাৰ কৰিলে। পাচত ২২ হিজ্জবীত ক্ৰমে কোমেচ, দামেখান,
জোৰ্‌কান, জিলান, আব্‌মেনিয়া, তিবাবিস্তান, জৰ্জান আদি
ঠাইত মোচ্‌লিম গোঁব-নিচান উৰিবলৈ ধৰিলে। আব্‌মেনিয়াৰ
ৰজাই 'জিলিয়া'ৰ সলনি বণত সহায় কৰিম বুলি সন্ধি কৰিলে।

২৩ হিজ্জাত আব্-জান, নও'নন্দজান, শিবাজ, চাবু, আস্তখাব, আর্দাশিব, চিস্তান, মক্বাণ, খোবাচান আদি মোচ্-
 লিমব পদানত হয় । ইয়াব লগে লগে ইবাণব
 দাব্-জান আদি
 অধিকা, ২৩ 'ত:।
 প্রসিদ্ধ অগ্নিকুণ্ড 'জবদস্ত-আতশ্-ই-বেহ্বাম'
 চিবকালে লে লুমাল ।

ক্রমে আসব সৈন্ত ককাচচ্ (Caucasus) * পর্বতব
 ফালে গ'ল । এই পর্বত শ্রেণীর মাজতে বিভীষিকা উে-
 পাদনকবাঁ অসভা 'গ্যাগুজ মাজুজ' (Gog and Magog)
 জাতিব । দোবান্নাবপবা বন্ধার্থে, বহুত পুবাণি কোঁঠ,
 দেয়াল আক লোব দুৱাব (Iron Gate or Caspian Gate)
 স্থাপিত হৈছিল । মোছলিম সৈন্তই এই পর্বত-বাট আক
 বাবোল অব্-রাব বা দাব্-বন্দ (Derbent) নগব অধিকা
 কবি ল'লে । আন্দুর'হমান-বেন-বাবেয়াই এই পর্বত-বাট
 চেবাই এটা অঙ্কুত জাতিক লগ পায় । সিইতব লগত যি
 বণ লাগে, সেই বণতে তেওঁ 'শহীদ' হয় ।

* বহুতে ইয়াকে কোহেকাক বোলে ।

† এই অসভা জাতি আব'মেনরা আক দাজববারজান পর্বতব সিকালে আছিল ।
 ইইতব অত্যাচার ব জলাকলাই প্রজাসকলে চেকেন্দব জোদুকবনারমব ওচবত প্রতি-
 কাব প্রার্থনা কবাত, তেওঁ হবাণব সীমা বন্ধার্থে লো আক পিতল গলাই পর্বতব গাত
 দেয়াল কবি দি, ইইতব যি বাট লোব দুৱাবোদি (Caspian Gate) আছিল, তাক
 বন্ধ কবি দিলে । এই দেয়ালকে (Caspian Wall or Alexander's Wall)
 বোলে । ই ৫০ ফাইল দীঘল; ২২ ফুট ওখ আক ১০ ফুট বহল । এবাদ আছে
 যে, এই দেয়াল পাবই 'গ্যাগুজ মাজুজ' বাহিব হলেই 'কিরাযত'ব (বহা প্রলয়)
 দিব গুচব চপাব পূব লক্ষণ ।

এই 'গ্যাগুজ মাজুজ'ব বিবর কোব্-জান ববীকত উমেখ আচে— চুবা ককক,
 ২৫—২৬ আরত; চুবা আখিরা, ২৬ আরত ।

মিচিৰ-বিভাগ

আমৰে বহুত দিন চিৰিয়াঃ পৰ্ব, এতিয় পলিফ ব
অনুমতি লৈ মিচিৰ (Egypt) ৰ ফালে
কাৰিয়া, কাৰকে আগুৱালে। যাওঁতে ফাৰমিয়াত (পলুচিয়ামত)
অধিকাৰ। গ্ৰীক সৈন্যবিলাকে আগভেটা দিলে।
এমহীয়াতকৈ বণ কৰাব পাচত, আমৰে ফাৰমিয়া আৰু মলিফ
অধিকাৰ কৰিলে। তাৰ পাচত মিচিৰৰ পুৰণি ৰাজধানী মেচ্বা বা
মেম্ফিছৰ (Memphis) ৰ ফালে গ'ল। মুছলমানৰ বণ-
কৌশল আৰু শক্তিৰ বিষয় গ্ৰীকবিলাকে আগবেপৰা
শুনিছিল। সেটোবাবে, সিহঁতে মেচ্বা বন্ধা কৰিবৰ নিমিত্তে,
কস্তাভৰ কেউকালে খাৱৈ (Trench) খানি। সেটো খাৱৈত
বহুত লোৰ গজাল পেলাই পৈছিল। আমৰে চাৰি হাজাৰ

* ৩৩৪তম বছৰ-কৰিবৰ (৬) বৃহত্তৰ কেই বছৰৰ পাচত মুছলমানবিলাকে
গ্ৰীক সত্ৰাট আৰু ইৰানৰ খুচৰ পৰন্তেজৰ পৰাভাৱ সাধন কৰি, পোটেট আৰু,
চিকিা আৰু চেলকিয়া ৰাজ্যত উচ্চমানৰ বিজয় নিচান উকতালে। ৬৩২ খৃঃ অব্দত
তেওঁলোকে এচিয়া অতিক্ৰম কৰি আফ্ৰিকাত গৈ আলেক্সেণ্ড্ৰীয়া নবান্বন কেবাউন
(Pharaoh) জীলা জুমী অতি পুৰণিকগীয়া সত্ৰাভাৱ কেন্দ্ৰ মিচিৰ দেশ আক্ৰমণ
কৰিলে।

(f) এই মেম্ফিছৰ নাম পাচত কাহিৰা (Grand Cairo) হ'ল। পৃথিবীৰ
সাতোটা অক্ষত বন্ধন মাজৰ এটা অক্ষত বন্ধ এটা কাহিৰাতে আছে। তাকে 'পিবামিড'
(Pyramid) বোলে। পিবামিড তিনিটা। ৩, ৬ ৩০ খৃঃ আগৰে এশ বছৰৰ ভিতৰত
চিঙপ্ৰ, চেফ্ৰেণ, আৰু মাইকাৰিণ্চৰ দ্বাৰা ক্ৰমান্বয়ে এই তিনিটা পিবামিড নিশ্চিঙ
হয়। ইয়াতে আলেক্সেণ্ড্ৰীয়া নবান্বন কেবাউন (Pharaoh) বজা নাছিল

সেনা লৈল ক্ষম্ভাত নগৰ সাত মাঠ অববোধ কৰিলে । মোকা-
 ৫কাছে, সম্ৰাট জিবাকলৰ প্ৰতিনিধিস্বৰূপে, মিচিব বাজা শাসন
 কৰিছিল । কিন্তু বাৰ্ত্তিবে গ্ৰীকবিলাকৰ লগত লট্-পট্ দেখুৱাই
 ভিত্তৰে কপট ব্যপণ চল । সেই দেশি, তেওঁ মোছলিম
 সৈন্ত অত্যা ন কৰে তেওঁলোকৰ বশ্যতা সূচাব কৰি সন্ধি
 কৰিলে । গালাম্ব কি অপাৰ মতিমা ! এটি মোছলিম জীৱনবো
 অনিষ্ট নগটিল এনেই কাৰ্যবো মোছলিমৰ পদানত হ'ল ।
 মোকা ৫কাছ গ্ৰীক মৰ্দ্যাবলম্বী নাছিল । গ্ৰীকবিলাকে
 কৰ্ম্মালম্বোৰায়েক নগৰত অশ্ৰয় ললেগৈ ।

কাৰ্যবো উচ্চলম্বৰ নিচানৰ তলত মূৰ দোৱোঁৱাত, আমৰ
 কৰ্ম্মালম্বোৰায়েককৈ গ'ল । এই নগৰ
 কাৰ্যবো আৰু আলেকজান্দ্রিয়াৰ মাজত ।
 তিন দিন বণ কৰি ইয়াক মুছলমানে অধিকাৰ
 কৰিলে । গ্ৰীকবিলাকে পলাই আলেক-
 জান্দ্রিয়াত আশ্ৰয় ল'লেগৈ । আমৰে তাতে জীম বিক্ৰমেৰে
 সিঁততক আক্ৰমণ কৰিলেগৈ । ইয়াত দাঁতিকাৰ্বীয়া নগৰবিলাকৰ
 পৰা অসংখ্য গ্ৰীক গোটখাই দোৰোঁৱ বণ
 আবলু কৰিলে । সিঁততৰ আক্ৰমণৰ কোব
 সন্থিব নোৱাৰি, মোছলিম সৈন্তট পাচ হ'হকি-
 বলৈ ধৰিলে । এই বণত বহুত মুছলমান
 সৈন্ত মৰে আৰু ফুনীয়া হয় আৰু সেনাপতি আমৰ,
 মোছলিমা-বেন্-মোকামেল আৰু আমৰৰ বিধাসী চাকৰ বান্দন

কৰ্ম্মালম্বোৰায়েক
 অধিকাৰ আৰু আলেক
 জান্দ্রিয়াৰ অধিকাৰ ।

শত্ৰু হাতত মোছলিম
 সেনাপতি বন্দী হোৱা
 আৰু মুক্তি লাভ ।

শত্রু হাতত বন্দী হয়। আলেকজান্দ্রিয়াৰ শাসন-কৰ্ত্তাই আমৰক সুধিলে—“তোমালোকৰ এই জগত্ৰাপা মহা অভিসানব কাৰণ কি ?” আমৰে ক'লে— “আমি মাপোন সত্ৰাধৰ্শ্ব ইছলামৰ জেউতিবে সদৌ জগতত পোচব পেলাব খুজিছোঁ। বিসকলে আল্লাব সত্ৰাধৰ্শ্ব গ্ৰহণ নকৰে, তেওঁলোকে কব দি ইছলামৰ অবানতা স্বাকাব কৰিলেই. তত্ৰলোকৰ কোনো ভয় নেথাকে”। শাসনকৰ্ত্তাই এনে গণ্ডপ সজিব নোৱাৰি. আমৰব প্ৰাণ বধ কৰিবলৈ আদেশ দিলে। ৬ত্ৰব বান্দানে গ্ৰীক ভাষা জানছিল। এই আদেশৰ গৰ্শ্ব বুক্তি, জোবেবে প্ৰভুব কাণৰ ওচৰত এটা ঘূচা মাৰি. কঠূৰা নাতেৰে ক'লে—“তত কটা ইমান পালিহিনে. ইন্ধ সত্ৰাত ক'চ'ব কুকলি ! এটা সামাগু চাকৰতে. ডান্ধব মাশুহব আগত কপা কবলৈ এতিয়াও এৰা নাই; তোককৈ ডান্ধবক উত্ৰব দিনলৈ নিদিয় কেলেই ?”

হান্দানব কপাব অৰ্ণ বুক্তি. হোচ্‌লিনাই কোমল মাত্তেবে কবলৈ ধৰিলে—“খলিকাৰপৰা সম্প্ৰতি আলেকজান্দ্রিয়াব অববোধ এৰিবলৈ আদেশ আহিছে। এতেকে, আমালোকব সেনাপতি আমৰে মিচিব এৰি যাব। আমাক মুক্ত কৰি দিলে, মাপোনাৰ ওচৰত আমি কেনে সম্ভোষজনক বান্ধাব পাইছোঁ, তেওঁক জনামগৈ।” শাসনকৰ্ত্তাই ভাবিলে যে, গান্ধী মাৰি হাত গোন্ধোৱা অযুগুত। এনে বিবেচনা কৰি সিহঁতক এৰি দিলে। পাচত তেওঁ নিজৰ ভুলটো বুক্তিব পাৰি অন্ততাপ কৰিছিল।

হজৰত ফাককে বহুত দিন কোনো বা-বাতৰি নেপাই
আগবলৈ লিখি পঠালে— “মোৰ বোধত তোমালোকে তাত
থাকি থুন্টানবিলাকৰ দৰে বিলাসী হৈ পৰিছ’।”

আলেকজান্ডাৰ
অধিকাৰ

এই চিঠি পায়ৈই মুচলমানবিলাকে চকুণ
টংসাছেৰে গ্ৰীক সৈন্যবিলাকৰ ওপৰত পবিল ।
আমৰে দাওঁৰে লেগাম ধৰি, চুঠি হাতেৰে হৰোৱাল চলাই
বগ দেৱতাত অৰ্জুপুৰল লীলা দেপুৱাব ধৰিলে । শত্ৰুদলে
তেওঁৰ কবাল নুষ্টি দেখি ভয়ত পেপুৱা খাই, মুচলমান
সৈন্যৰ আক্ৰমণৰ কোন সতা কৰিব নোৱাৰি, পিয়াপি দিবলৈ
ধৰিলে । এই দৰে এবছৰ চাবি মাহ অববোধৰ পাচত, সুবি-
খ্যাত আলেকজান্ডিয়া মুচলমানৰ হাতলৈ আহে । এই বণত
ক্ৰিশ্ হাজাৰ গ্ৰীক সৈন্য মৰে ।

নগৰ অধিকাৰ কৰি আনবে. তাত অলপ সৈন্য থৈ,
আন ফালে গ’ল । এই সোণাময় ভেগতে
গ্ৰীক আৰু মোছলিম ভগনায়ী গ্ৰীকবিলাকে, চুনাই গোটখাই
সৈন্যৰ মাজত চুনাই বগ ।
লগে ভাগে আলেকজান্ডিয়া আক্ৰমণ কৰি,
অধিকাৰ কৰি ললে ।

আমৰে এই বাতৰি পাই তৎক্ষণাত উভতি আহিল ।
ভীষণ বগ লাগিল । অৱশেষত শত্ৰুৰ সমুদায় দৰ্প চূৰ্ণ হৈ
গ’ল । ডালেমান গ্ৰীক মৰা পবিল আৰু ঘুনীয়া হ’ল, বাকী-
বোৰ প্ৰাণ লৈ সাগৰেদি পলায়লৈ উতেনপালে । ৬৪০ খ্ৰঃ.
অৰুত আমৰে আলেকজান্ডিয়া আৰু অধিকাৰ কৰিলে ।

এই বিজয়-বাতৰি মহামানা খলিকাক দিবলৈ আমবে মাৰিয়া-বেন-খবিজক পঠালে। দাকলুখলাকত পাই, মানিয়াই খলিকাৰ ওচৰলৈ নগৈ মছ্জিদত সোমাই বহি আছিল। খলিকাই ইয়াৰ গন পাই, মছ্জিদলৈ আহি তেওঁক ত্ৰাধিলে —“তুমি আহি পোৱা নাৱকে মোৰ ওচৰলৈ গৈ সংবাদ নিদিয়াৰ কাৰণ কি?” মাৰিয়াই কলে - “হজ্জবত আৰামত জানোচা বাগাত হয় বুলি।” কাকক আক্ৰমে উত্তৰ দিলে —“মোৰ সম্বন্ধে তোমাৰ এনে ধাৰণানে? মঠ যদি দিনেঃ টোপনিয়াই কাল কটাওঁ, খিলাফতৰ দায়িত্ব-ভাৰ কোনে বন?”

আলেকজান্দ্রিয়াত ভালেমান মুফতান বন্দী কৈছিল। তেওঁৰত

কাককে লিখি পঠালে - “বন্দীখিলাকক মুক্ত কৰি দিয়া। তেওঁলোকক কৈ দিয়া - নিজেই ইচ্ছাম গ্ৰহণ আৰু শান্তি স্থাপন।

ইচ্ছাম গ্ৰহণ কৰিলে, তেওঁলোকে মুছলমান প্ৰজাৰ অধিকাৰ পাব। যিবিলাকে তেওঁলোকৰ পূৰ্ব ধৰ্ম নেবে, তেওঁলোকে অমুছলমান প্ৰজাৰ অধিকাৰ পাব।”

এনে উদাৰ ঘোষণা-বাণী শুনি আৰু ইচ্ছামৰ সৌন্দৰ্য্যত আকৃষ্ট হৈ, প্ৰায় সকলোৱেই ইচ্ছামত দীক্ষিত হ'ল।

এই নগৰৰ ঐশ্বৰ্য্য বৰ্ণনা কৰা অসম্ভৱ। ইয়াত চাৰি হাজাৰ বাক-প্ৰসাদ, চাৰি হাজাৰ গোটলখানা, আৰু ফল-মূল আদি বেচা বাৰ হাজাৰ পোহাৰ আছিল। মুছলমান সৈন্যই নগৰ লুট-পাট কৰিবলৈ বিতং হৈছিল; কিন্তু সৈন্যপতিয়ে খলিকাৰ উপদেশ স্মৰ্ত্বি তেনে কৰিবলৈ হাক দিলে।

আমবে মহামানা খলিফাব আদেশ আক উপদেশ অনু-
সৰ্ব দেশব সকলে, প্রকাৰ উন্নতি সাধন কৰিবলৈ ধৰিলে।
১৫৩৬ ঠায়ে মচ্ৰ্জিদ আক ঠায়ে ঠায়ে আলহা-শালা আদি
সজোৱালে। এই সেনাপতিসকলব একোত্ৰে বাপ নাছিল--
. তেওঁলোক সামান্য আহ'বতে তৃপ্ত আছিল। বিলাসিতাব
. গাক ভাপ একেবাৰে নাছিল। . তেওঁলোকব আহাৰ আছিল
পানী, গাখীৰ, শুকান কটী, নাটবা ফলাদি। ইন্দ্ৰিয় সুখ
কাক বোলে, তেওঁলোকে সমূলি নেজানিছিল।

গোটেই সাম্ৰাজ্য মুছলমানবিলাকব হাতলৈ আহিব ধৰাত,
সম্ৰাট হিৰাকলব (Heraclius) মনব তাপ
সম্ৰাট হিৰাকলব মৃত্যু বেচি হ'ল। মিচিবব বাজধানীৰ পতনত, তেওঁ
অহোবলিয়া হৈ, সময়ে সময়ে মূচ্ৰ্চ্ খাই
পৰিছিল। আলেকজান্দ্রিয়াৰ পতনৰ পাচত, এমাহ কুৰি দিন
মাথোন তেওঁ জীয়াই আছিল। ৬৪১ খৃঃ অক্ষব ফেব্ৰুৱাৰী
মাহত তেওঁৰ মৃত্যু গটে।

এই সময়ত মদিনা আক তাব দাঁতিকাষৰীয়া ঠাইবোৰত
ভয়ানক ব্ৰহ্ম আকাল হয়। মানুহে ঠা-ঠা-কাকা কৰিবলৈ
ধৰিলে। প্রজাব কষ্ট দেখি প্রজা-ব্ৰহ্মক খলি-
আবত ব্ৰহ্ম আকাল। কাই শোৱন-খাৱন একেবাৰে এৰি দিয়ে।
যিমান দিন আকাল আছিল, তেওঁ ঘিউ আদি
কোনো তৃপ্তিকৰ বস্তু মুখত' নিদিছিল। দুখীয়া প্রজাবিলাকব
অন্নকষ্ট নিবাৰণৰ নিমিত্ত তেওঁ ব'ত ব'ত আকাল হৈছিল,

সেইবোৰ ঠাইব নজ্ঞা কৰি, তাৰ মানুহবিলাকৰ এখন তালিকা
 তৈয়াৰ কৰি 'বয়তুলমাল'ত (Public Treasury) গিমান
 ধন-সোণ আছিল, তাক বিলাই দিছিল আৰু প্ৰাদেশিক শাসন-
 কৰ্ত্তাবিলাকৰ পৰাও ধন-বিত্ত শসাদি অনাট এই দৰে বিলাই
 দিছিল। আমবে মিচিবৰ পৰা উটেবে বহুত শসা মদিনালৈ
 পঠাই দিছিল। শসাদি পঠাবলৈ স্তুবিধাৰ নিমিত্তে, খলিফাৰ
 আদেশ মতে, আমবে নীল (Nile) নৈৰ পৰা লোহিত
 সাগৰলৈকে আশি মাইল দাঁচল এটি খাল খনোৱাটছিল।

আছলামে বৰ্ণনা কৰিছে যে এই সময়ত হজ্জবত ফাৰুৱাকে
 সদায় এইবুলি 'মুনাজাত' (প্ৰাৰ্থনা) কৰিছিল — "হে বৰিস্বল
 আলেমীন! তুমি মোৰ "পুনাহৰ (পাপৰ) নিমিত্তে উন্নতৰ
 সৰ্বনাশ নকৰিবা।"

খলিফাৰ আত্মকথা ।

যি সময়ত ইছলামে ইবাণ আৰু মিচিবত, পূৰ্ণ জেউতি
 বিস্তাৰ কৰিছিল, সেই সময়ত কোনে জানিছিল যে ক'লা মেখে
 হঠাৎ আকাশ ঢাকি পেলাব? জগতত চিবকালেই দিনৰ
 পাচত ৰাতি, পোহৰৰ পাচত আন্ধাৰ, আন্ধাৰৰ পাচত আকৌ
 পোহৰ, আৰু হুখৰ পাচত হুখ, হুখৰ পাচত আকৌ

স্থখ আছে । মদিনাত কিবোজ ওৰফে আবুলুলু নামেৰে এটা 'মজুছী' (জুটপুতক) আছিল । তাৰ মাটিৰ গিৰিহঁতে তাৰ ওপৰত বহুবেকায়া নি কৰ নিৰ্দ্ধাৰণ কৰিছিল, সেইটো অতিপাত বেচি হৈছে বুলি ভাবি, সি মহামান্য খলিফাৰ ওচৰত আপত্তি কৰে । খলিফাই তদন্ত কৰি দেখিলে যে, নিৰ্দ্ধাৰিত কৰ ন্যায় মতে হৈছে । কিবোজে তাতে কুৰাৰি বাগি তিনি দিনৰ পাচত, যেতিয়া খলিফাই মচ্জিদত ফজৰৰ নামাজ পঢ়িবলৈ পিয় হৈছিল, তেতিয়া এই খয়তানে মচ্জিদত সোমাই চোকা চুৰি এখনেৰে তেওঁৰ তলগেটত ওপৰা-উপৰিকৈ তিনিটা খোচ্ মাৰিলে । তৎক্ষণাত তেওঁ হজৰত আব্দুৰ্হমান-বেন-আউফক হাত ধৰি তেওঁৰ মলনি 'ইমামতি' (আচাৰ্য্যৰ কাম) কৰিবলৈ ক'লে । তেওঁ সেই অৱস্থাতে অতি কষ্টেৰে নামাজ পঢ়িলে আৰু তাতে মুচ্কচ্ খাট পৰি গ'ল । তেওঁক ঘৰলৈ অনা হ'ল । তেওঁ যেতিয়া জানিবলৈ পালে যে, তেওঁৰ ঘাতক কিবোজ - 'মজুছী', মুছলমান নহয়, তেতিয়া তেওঁ ক'লে - - "আল্হান্‌তলিলাহ, মোক কোনো মুছলমানে মৰা নাই ।"

যাৰ আঙ্গুলি চিয়ঁৰত হাজাৰ হাজাৰ বাবে অকাতৰে নিজৰ বুকুৰ ভেজেৰে খাম, ইবাক, মিচিব, ইবাণৰ সম্বল জুমি ধুই কেলাইছিল; যাৰ ইঙ্গিতত হাজাৰ হাজাৰ আৰব গাজীয়ে দজ্‌লা (Tigris), কোবাৎ (Euphrates) আৰু নীল (Nile) নৈৰ পানী বাজলী কৰি পেলাইছিল; যাৰ

নাম শুনিলে বনৰ বাবে কঁপিছিল, হায় হায়, স্টেট নং
গাজীসকলৰ নেতা কাকক-আজ্ঞাৰ এনে বিলাট।

বাহিৰে ভিতৰে তলে ওপৰেখি

দেখিছা যিদিন সকলো কঁকি

ভোজবাজী খেল পুতলাৰ নাচ

-মাজত সূৰ্য-ম'হাৰ চাকি।

তাৰ চৌপাশে না'চছে পুতলা

গোটেই জগত মায়াৰ খেল।

চামে চামে জীৱ আহিছে গ'টে

চলিছে উদৰে সংসাৰ লীলা।

উপস্থিত পকা মানুহবিলাকে পাপিষ্ঠ কিবোজক ধৰিব
খোজাত, নবাধমে বেজেন মানুহক বাইল কৰি আত্মত্যা
কবিলে।

কেউফালৰ পৰা “হায় হায়” বৰ উঠিল দুখী-সুখী
সকলোৱে ল'ৰি আহি এনে অৱস্থা দেখি, শুবাওবাৰে কান্দি
এই বুলি বিনাবলৈ ধৰিলে - “হে ইছলাম-গোঁব-
ববি! আপোনাৰ অবিবাম যত্ন আৰু চেফাত ইছলাম
জেউতিয়ে পোহৰ পেলাইছে, আপোনাৰ দয়াত কঙ্গাল
নিঠকৱাই দুবেলা পেট-ভৰি খাবলৈ পাইছে, আপোনাৰ দণ্ড-
ভয়ত চোৰ ডকাইতৰ উপদ্ৰৱ লোপ পাই জগতত শান্তি
স্থাপিত হৈছে, আপোনাৰ নিৰপেক্ষ বিচাৰত আমি পৃথিবীত
অময়া সুখ ভোগ কৰিছোঁ। হায়, হায় আজি আপুনি হঠাৎ
আমাক এৰি গ'ল, আমি কাৰ মুখলৈ চাম ?”

দুখিৰ লিখন কোনে কৰে খণ্ডন ! হজৰত গুৰুৰ দাইল হোৱাৰ তিন দিনৰ পাচত, ৬৩ বছৰ বয়সত, ২৬ জিল্‌তজ, ২৩ হিজ্ৰাত (৬৪৫ গুঃ) দত বছৰ চমাহ ঈঠ দিন খলিকা পদত থাকি এই অনিতা সংসাৰ এৰি অনন্ত সুখ-ধাম 'নিহিন্দু' (স্বৰ্গপুর)লৈ প্ৰস্থান কৰিলে তাক সেই দিনাটো হজৰত আবুলকব চিদ্দিকব কবৰৰ কামতে, তেওঁৰ 'দফন' (সমাধি) ক'ল। হজৰত চোহেৰে 'জানাজা পঢ়িলে।

কোৰ্‌আন মজিদ আল্লাহতালাৰ নাগো। সেই কালত মুছলমানসকলে এই আল্লাৰ 'দালাল' (নাগো) আধৰে আধৰে বিশ্বাস ক'ৰছিল। তেতুকে, ফাকক-আজনে আল্লাহতালাৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা ক'ৰছিল "হে পাক বকিল্, আলেমীম ! গোম'ৰ বাটত -- সতাৰ বাটত, মোক 'খ'হাদে' দান কৰা অৰ্থাৎ মাৰা।" আল্লাহ-তালাই তেওঁৰ কামনা পূৰা ক'বলে।

২:১৬

আদৰ্শ খলিকা।

এই মহা প্ৰায়ণ কালত হজৰত ফাককে কাকো নিজৰ উত্তৰাধিকাৰী কবি নগ'ল। বাইজে যাকে উপযুক্ত ভাবে, তেওঁকে খলিকা পদত লবলৈ পৰামৰ্শ দিলে, আক 'ওকাত'ৰ (মৃত্যুৰ) আগেয়ে ভাবী খলিকাৰ নিমিত্তে ধৰ্ম-নীতি আক ৰাজ-নীতিপূৰ্ণ উপদেশ-কাকত লিখি গ'ল।

তেওঁৰ খিলাফতি কালতে গোটেই শাম (Syria), ইৰাক, ইৰাণ (Persia), খোৰাছান, তিব্বতান, আৰ্মেনিয়া, কেৰ্ভমান, চিন্তান, মক্ৰাণ, মিচিৰ (Egypt) আদি এ মোছলিম গৌৰৱ-নিচান উৰিবলৈ ধৰিলে। মুঠতে কবলৈ গ'লে, ভাৰত আৰু চীন প্ৰদেশ এৰি, এচিয়া আৰু আফ্ৰিকাৰ সভ্য দেশনিলাকত এটা বিশাল সাধাৰণ তন্ত্ৰৰ প্ৰতিষ্ঠা হ'ল। মক্ৰাৰ উত্তৰে ১০৩৬, দক্ষিণে ৪৭৩, পূবে ১০৮৭ মাইল, পশ্চিমে জিহ্মাটলৈকে অৰ্থাৎ ২২,৫১,০৩০ বৰ্গ মাইলত মোছলিম সাম্ৰাজ্য বিস্তৃত হ'ল।

তেওঁ আদৰ্শ বিজয়ী আছিল। তেওঁ সকলো সেনাপতিকে ড়াই ড়াই কৈছিল—“শত্ৰুৰ লগত টেঙবাশি নকৰিবা, তেওঁলোকৰ নাক কাণ নেকাটিবা আৰু ল'ৰা-ছোৱালীবিলাকক হত্যা নকৰিবা।” তেওঁ বাজা নিস্তাৰ কৰিছিল, মনুষ্যৰ মুক্তি আৰু সুখ-শান্তিৰ নিমিত্তেহে।

হজৰত ওমৰ সত্যবাদী, নিঃস্বার্থপৰ, জিহ্মাটলিম, অনায়িক, অটলমতি, গিতব্যয়ী, সাধু, দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ, মহান-হৃদয়, নিৰপেক্ষ, বিচাৰক আৰু প্ৰকৃত দীৰ পুৰুষ আছিল।

পাৰ্শ্বিক বিপদত পৰি অনেক সময়ত অলৌকিক শক্তি পৰা আৰু নব বুদ্ধিয়ক মানুহেও অধীৰ আৰু হতবুদ্ধি হয় : কিন্তু হজৰত ফাকক-আজমৰ জীৱনত তাৰ এখানমানৰো চিন দেখা পোৱা নেযায়। বিশাল সাম্ৰাজ্যৰ অধিপতিহেও, তেওঁ কেনে ধৰ্ম-পৰায়ণ আৰু নিৰপেক্ষ, আদৰ্শ-বিচাৰক আছিল, তলত উল্লেখ কৰা ঘটনাৰপৰা সহজেই বুজা যায়।

হজৰত খালিদ-বেন-অলিদ বীৰত আৰু বণ কৌশলৰ কাৰণে
জগদ্বিখ্যাত। অসাধাৰণ বীৰতৰ নিমিত্তকৈ মোচ্‌লিম জগতত
তেওঁ “চায়ফুন্নাহ” (আন্নাব ওবোৱাল) উপাধি পাইছিল।
তেনে মহাবীৰকো শাস্তি দিবলৈ হজৰত ওমৰে একেবাও
হোঁইঁকা-পিচলা কৰা নাছিল। আৰু সেই মহা-বীৰেও তেনে
কঠোৰ শাস্তিৰ আদেশ নুবত তুলি লৈ হোঁ-হেকো একো
নমতাকৈ কাম কৰিছিল, তিল পৰিমাণে হেমাৰি কৰা
নাছিল—এয়ে ফাকক-আজমৰ শাসনৰ চাৰ্নেকি ।

এদিন খলিকাৰ হিয়াৰ আমঠু পুত্ৰক আবুখাছমাট কুসংসৰ্গত
পৰি ফটিকা খাইছিল বুলি জানি, খলিকাটো পেট ল'ৰাটিক
নিজ হাতেৰে ৮০ ‘দোৰ্বা’ (চমটা) মাৰি গায়ৰ মহালা বন্ধা
কৰিছিল। এই চমটাৰ কোৱ খায়ে, আবুখাছমাৰ প্ৰাণ-বায়ু
উৰিল। * এই দৰে একে অপৰাধতে তেওঁৰ খুলশালি
কেদামাকো ‘দোৰ্বা’ মাৰিছিল। কেদামা এলাপেচা মানুহ
নাছিল—তেওঁ বাহ্বায়েন প্ৰদেশৰ শাসনকৰ্ত্তা আছিল। এনে
শাস্তি আৰু নিৰপেক্ষ বিচাৰৰ আৰ্হি জগতত আছেনে ?

অনেক সময়ত দেখা গৈছিল, খলিকাটো বজাববপৰা
আহিচে— সোঁ হাতত তেওঁৰ সেই বিখ্যাত ‘দোৰ্বা’ আৰু
বাঁও হাতত বজাবৰ বস্ত্ৰৰ টোপোলা। আল্‌ ৱাকিদিয়ে
লিখিছে—“হজৰত ওমৰৰ হাতৰ লাঠি, আনৰ হাতৰ
তবোৱালতকৈও ভীতপ্ৰদ^১ আছিল।”

* কিতাবুল বিখাৰ।

টমান ডাক্তৰ সাহাজৰ গৰাকীকৈও, দাল দৰিদ্ৰৰ দৰে জীৱন কটাইছিল। .লান নে হে য়াক শুক'ন কটা আক পানী তেওঁৰ আতাব আছিল। তেওঁৰ জীৱনত ওচৰত আতাব দেব্‌হান বাও ভৰালবপৰ, আনি দুৰ্গা'য়' নিঠকলক দান কৰিছিল। 'ওলা'ৰ (মুত্ৰাৰ) সময়ত পিঠকৰ পুতেক আকুলাক সেই গোটেই টকা বাক ভৰালত, শষাই দিনলৈ দোৱাই দোৱাই কৈছিল। উপস্থিত পকা মানুহবিলাকে ক'লে, "এই টকা দুখ'য়া নিঠকলৰ সাহায্যৰ নিমিত্তে নেতিয়া খৰত হৈছে, এতিয়া ইয়াত ওভোতাই দয়াৰ ও'বশ্যক জানাত।" ফাকক আজনে উদ্ভব দিলে.- "আপোনালোকে মোৰ ইচ্ছা ও'তকা বাক নিদিব, আপোনালোকৰ ওচৰত মোৰ এয়ে শেষ গোটাই।"

এবাৰ চিৰিয়াবপৰ: তৈজতুনৰ তেল আছিল। এবাৰি এবাটিকৈ সলোবে মাজত সেই তেল ভৰিয়াই নিয়াৰ পাচত, বাটিত অলপ তেল লাগ আছিল। হজ্জবত ওমবৰ পুতেক এটিয়ে সেই বাটিটো, মচি তেলখিনি মূৰত ল'লে। তাকে দেখি, খলিকাটো ল'ৰাটিক পাৰেমানে দাঁত কৰচি ক'লে, "আনৰ তেল মূৰত ল'বলৈ তোৰ বৰ হেঁপাহ!" এই বুলি তেতিয়াই নাপিতৰ হতুৱাটো ল'ৰাটিৰ মূৰ পুৰাই দিয়ালে। সেইহে —

পিন্ধিব পুজিছ। যদি সৌন্দৰ্যৰ হাব,

ছলনা, স্বার্থ আদি কৰা পৰিহাৰ।

অনেক সময়ত দিন চুপৰিয়া, যেতিয়া ব'দৰ তাপত মানুহ পৰৰ বাহিবলৈ যাব নোৱাৰে, তেতিয়া খলিকাটো নিজে

নয়তুলমাল'র উটবোব চবাবলৈ পগাবলৈ নিয়ে । যদি কোনোবাট সোধে, “চাকবে কেলেই নচবায় ?” তেওঁ তাব উত্তব দিয়ে, “চাকবতকৈ মট এট কাম ভালকৈ কবিব পারো ।”

প্রজাব গরন্থা জা'নিগলৈ খলিফাই দিনত আক আঠে-পথে বাতি নগবব কেউফালে চহনেশ ধবি ঘূবি কুবে । এবাতি এট দবে ফুৰোতে, তেওঁ শুনিবলৈ পালে, এটা ঘবব ভিতবত এজনী উপায়তানা তিবোতাই ববকৈ কেঁকাইকে আক দেখিলে এজন মতা মানুহ বাজত আমন-কামনকৈ বহি আছে । খলিফাই গচব চ্যুপি মানুহজনক স্তম্বিলে, “কেনে এইদবে কেঁকাইছে ?গপাইছে আক কি হেছে ?” মানুহজনে ক'লে, “তোমাক নো কেলেট ? মোব তিবোতাই প্রসব-বেদনা হোৱাত বব কই পাইছে ।” খলিফাই তেতিয়াই নিজব ঘবলৈ আহি, নিজব বিবি উশ্বেকুলচুমক ক'লে, “এগবাকী তোমাৰ নিঠকৱা ভনীয়েবে বব কই ভুগিছে, আঠা অলপ সহায় কবাছি ।” এই বুলি উশ্বেকুলচুমক লগত আনি সেই মানুহজনব অমুমতি লৈ ঘবব ভিতবলৈ পঠাই দিলে । অলপ পবৰ পাচত, উশ্বেকুলচুমে ভিতবৰপৰা বিজিয়াই ক'লে, “আমিকল মো'মেনীন ! গিবিইতক জনাই দিয়ক, তেওঁব এটি মতা ল'বা জন্মিছে ।” “আমিকল-মো'মেনীন”—এনে সম্বোধন শুনি মানুহজনে খলিফাক চিনিব পাৰি, ভয়ত সোত'মোচ্ পালে । আক তেওঁব ওচবত কমা প্রার্থনা কৰিলে । খলিফাই চেটনি হাত কুবাই ক'লে, “তুমি একো অসদাচৰণ কবা নাই, ভয় কবিবৰ কোনো কাৰণ

নাই, তয় নকৰিকা।” এই বুলি তেওঁ উপশ্বকুলচুমক লৈ ঘৰলৈ উভতিল। আৰু পাচদিনাবপৰা সেই কেচুৱাৰ আৰু মাকৰ দৈনিক খবচৰ ভাল দিহা কৰি দিলে। আৰু এবাৰ এই দৰে নগৰ পৰিদৰ্শন কৰোঁতে, মদিনাবপৰা তিনি মাইলমান দূৰৈত খলিফাই দেখিলে, এজনী গ্ৰেবোঙৰ ভাত বহাইছে আৰু তেওঁৰ ওচৰতে দুটি এমা-দিমা ল’ৰাই কান্দি মাকক আওখটি কৰিছে। খলিফাই শুধিলে, “এই ল’ৰা দুটিয়ে কেলেই কান্দিছে ?” তিবোতাজনীয়ে ক’লে “খাবলৈ নেপাই, পেটৰ পোৰণিত এনে কৰিছে। সিহঁতক ভুৱা দি সাশ্বুনা কৰিবলৈকে এই উদং টোটা চোকাৰ ওপৰত দি থৈছে।” কাকক-আজমৰ তিয়া পনি গল, তেওঁ ত্ৰেতিয়াই মদিনালৈ আহি ‘বয়তুলমাল’ৰ (বাস্ত-ভঁৰালৰ) পৰা ঘিউ, আটা আৰু খাজুৰৰ টোপোলা বান্ধি আছলমক ক’লে, “মোৰ পিঠিৰ ওপৰত এইটো তুলি দে।” আছলমে ক’লে, “য়া আমিকল মো’মেনীন! মই নিও, আমি পাকোতে আপুনি কেলেই নিব লাগিছে ?” তেওঁ উত্তৰ দিলে--“হয়, এতিয়া এই ভাব ব’ব খুজিছা, কিয়ামতৰ শেষ-বিচাৰৰ দিনা তুমি মোৰ ভাব নোবোৱা।” এই বুলি সেই বোজা নিজৰ পিঠিত তুলি নিজেই সেই তিবোতাজনীক দিলেগৈ আৰু চোকাৰ নিজেই জুই জলাই দিলে।

কান্দিব জানিলে তুমি পৰৰ চুখত,

দেৱতাৰ মান পাবা নব সমাজত।

হজৰত ওমৰৰ জীৱনত এনে ভালেমান ঘটনাৰ উল্লেখ আছে।

হজ্জবত ওমবে সকলো নিব্বয়তে আক সকলো সময়তে .নাগা চাহ'নাসকসব পবামণ লৈহে শাসন কাম সমাধা কবিছিল । তেওঁ কৈছিল “মানুহব সমবেত পবামৰ্শ .নাহোৱাতকৈ গিলা'কত হব নোৱাবে।” হজ্জবত সকলো প্ৰকাৰব সুখ আক 'নল সিতাব অধিকাৰী হৈও হজ্জবত ওমবে, হজ্জবত বহুল-মকবুলব দবে, সমাগু বস্তুতে তৃপ্ত আছিল । এট ভূমিনায়া পুপিলাব জ'কজমক গিণ কবিছিল । মুঠতে কনলৈ গ'লে, তেওঁ হজ্জবত বহুল-কবিমব প্ৰতিচ্ছবি আছিল । যদি কেতিয়াবা জ্ঞানিব পাৰে যে, হজ্জবত বহুল-কবিম (দঃ), নাটবা হজ্জবত চিদ্ধিক-আকনবে এনে আচৰণ কুৱা নাই, তেওঁ তৎক্ষনাত সেট কামব পবা আঁতৰ হয় ।

সেনাপতিসকল যেন পাৰ্শ্বিব সুখ আক স্বাৰ্থপবতাৰ অভিলাষী নহয়. তাব নিমিত্তে খলিফাই সদায় তেওঁলোকক উপদেশ দিছিল -“ভোগা বস্তু আক সাজ-পাব সম্বন্ধে ইবাণীব বিলাসিতাবপবা সাৱধান থাকিবা । তোমালোকব নিজ দেশব নিষ্ঠাৰ পোনপতীয়া সহজ অভ্যাস নেবিবা, আল্লাহ-তা'লাই তোমালোকক সকলো ঠাইতে জয়ী কবিব ।” তেওঁব সেনাপতিসকলো তেনে ধৰ্ম্মভীক আছিল । মচুদিয়ে লিখিছে — “হেম নগবব মানুহবিলাকে তেওঁলোকব শাসন কৰ্ত্তাব বিক্কে হজ্জবত ওমবব দব্বাবত আপত্তি কবিছিল যে, (১) তেওঁ বেলি ওলোৱাব আগেয়ে কেতিয়াও কাবো লগত দেখা নকৰে, (২) বাতি কাবো কোনো কথা শুলুনে,

আৰু (৩) প্ৰতি মাহত এদিন কাৰো লগত দেখা নকৰে । মহাত্মা খলিকাই তেতিয়াই তেওঁৰ কৈফিয়ৎ বিচাৰিলে । তেওঁৰ উত্তৰ—“ (১) মোৰ কোনো বন্দী-বেটা নোহোৱাও । বাতিপুৱা মই নিজেই কটা তৈয়াৰ কৰি লওঁ । (২) বাতি টোপনি নহালৈকে আত্মাৰ 'এবাদত' (উপাসনা) কৰোঁ আৰু কোৰ্আন পঢ়োঁ । (৩) মোৰ মাথোন এটি চৌপা । যি দিনা মই সেইটি খোওঁ, সেই দিনা দৰ্জাবলৈ যাব নোৱাৰোঁ । ” মহাত্মা গুৰুৱে এই কৈফিয়ৎ পাই বৰ আনন্দিত হ'ল আৰু তেওঁৰ যোগোচিত শলাগ ল'লে ।

হজৰত ফাককে নিজৰ জীৱনত সনাতন-হিতকৰ ব্যৱস্থা কাম কৰি গৈছে । যিবিলাক ত্ৰিষোভাটৈ এবাৰ প্ৰসব কৰিছে, সেইবিলাকক বেটা-বন্দী স্বৰূপে বেচা প্ৰথা উঠুৱাই দিয়ে । বহুল-কৰিমৰ (দঃ) আত্মীয় মানুহ, ভক্ত, বিশ্বাসী শিষ্য আৰু বদৰ, শাম, ইৰাণ আৰু মিচিৰৰ বণত নাম কলোৱা সৈন্তবিলাকক জোখাৰে বৃত্তি দান কৰে । বহুল-কৰিমৰ (দঃ) দদায়েক হজৰত আকাছৰ নিমিত্তে ২০,০০০ ; তেখেতৰ বিবিসকলৰ নিমিত্তে ১০,০০০ ; তেখেতৰ নাতি হাছেন আৰু হোছেনৰ নিমিত্তে ৫০০০ দেৰ্হাম বছেবেকীয়া বৃত্তি নিৰ্দ্ধাৰিত কৰি যায় । তেওঁ পোন প্ৰথমতে প্ৰধান কলেক্টৰী আদালতৰ সৃষ্টি কৰে । তেওঁৰ খিলাফতৰ সময়তে, হিজৰী চনৰ গণনা অবস্তু * আৰু মুছলমান

* 'হিজৰত'ৰ ১৭ বছৰ পাচত, ১ লা মোহৰ'ম (৩২২ হঃ ১৩ জুলাই) পৰাই হিজৰী চন আৰম্ভ হয় ।

হাজাৰ নিমিত্তে মুহূৰ্ত্ত প্ৰচলন হয় । ইয়াৰ এপিঠিত সাময়িক খলিকাৰ নাম আৰু আন পিঠিত পাক 'কল্মা' অঁকা আছিল । তেওঁৰ শাসন কালত ৩৬ ছদ্মাত্ম হাজাৰ নগৰ আৰু কৌঠ অধিকৃত হয় । তেওঁ নন নগৰ আৰু বজাৰ বহুৱায়, ভালেমান খাল খনোৱায় আৰু চাৰি হাজাৰ মচ্ছিদে সজোৱায় । মচ্ছিদে পতি আৰবি ভাষা, কোব্‌আন মাজিছ, ২৮টি খৰিক আদি আৰু নামাঞ্জ শিক্ষা দিয়াৰ ব্যৱস্থা আছিল । অকল দামেশ্বৰ মচ্ছিদতে ১৬০০ ছাত্ৰ আছিল । তেওঁ মচ্ছিদে-আচ্চা আৰু মচ্ছিদে-নবৱেঁৰ সংস্বৰণ আৰু অপবাধাৰিলাকক শাস্তি দিবৰ নিমিত্তে ভালেমান বন্দীশাল তৈয়াৰ কৰোৱাইছিল ।

তেওঁৰ শাসনকালত অসদাচৰণ সমূলি লোপ পাই, সত্ৰাৰ অমৃতধাৰা ববলৈ ধৰিছিল । সত্ৰাক মানুহে জীৱনভটকৈও মূল্যবান জ্ঞান কৰিছিল । ইয়াত প্ৰিয় পাঠকৰ ওচৰত ইয়াৰ এটি দৃষ্টান্ত উল্লিখ্যাব খুজিছোঁ । এদিন হজৰত ওমবে বিচাৰ কৰি থাকোঁতে দুজন ডেকাই বমক্জমকৈ সাজপাবেবে ভূষিত এজন সুন্দৰ ডেকাক ধৰি আনিছে । সেই ডেকা দুজনে ক'লে--“হে বিচাৰপতি ! এই ডেকাই আমাৰ বোপাইক হত্যা কৰিছে, আমি তাৰ প্ৰতিশোধ বিচাৰিছোঁ ।” আচামী জনক সোধাত তেওঁ ক'লে--“এওঁলোকে সঁচা কথা কৈছে । মই আৰব মক্কাৰ এজন ভাল মানুহৰ ল'ৰা । আমাৰ ঠাইত উমানক আকাল হোৱাত, এই নগৰৰ গাওঁ

এখনত জিৰাইটোঁহি । আমাৰ এটি মাংগোন অতি মৰমৰ সূক্ষ্মৰ উট আছিল । আকৌতে বাটত সেই উটটো গাতৰপৰা এৰাই এওঁলোকৰ বাৰীত সোমালগৈ । এওঁলোকৰ বাপেকে এডোণৰ শিল মাৰি তাৰ চকু ফুটুৱালত সি মৰে । তাতে আমিও বন্দত এডোণৰ শিল লৈ বাৰীচোৱা কৰাৰ ফালে মাৰোঁ । কেনেবাকৈ সেই শিলডোণৰ এওঁলোকৰ বাপেৰৰ মূৰত লাগিলত, তেওঁ আটাই পাৰি উঠে । পাচত তেওঁ মৰে । তেওঁৰ চিঞৰ শুনি, এট ডেকা দস্তান আহি মোক বন্দী কৰি আপোনাৰ ওচৰলৈ আনিছে । খলিফাই ক'লে—“তুমি মৈ কাঢ়িছা হয়, কিন্তু আটেনৰ নিদান মতে প্ৰতিশোধ ল'ব লাগিব।” আচামীয়ে ক'লে—“মই আপোনাৰ শুকুন মৰব ওপৰত তুলি লৈছোঁ । কিন্তু মৃত্যুদণ্ড আজ্ঞা দিয়াৰ আগেয়ে, তিন দিনৰ নিমিত্তে সময় দি মোক এবাৰ নিজৰ গৰলৈ যাবলৈ অনুমতি দিয়ক । গৰত মোৰ এটি নাবালক সৰু ভাই আছে । মই আন এজন অভিভাবকৰ হাতত সেই ল'ৰাটি গতাই দি উভতি আহিম।” খলিফাই স্মৃধিলে—“তোমাৰ জামিন কোন হব ?” আচামীয়ে কেউকালে চকু তুলতুলিয়া কৈ চাই আবুদাহাব নামেৰে হজৰত বহুলে-খোদাব এজন ছাবীৰ ফালে আঙুলিয়াই ক'লে—“এওঁ মোৰ জামিন হব।” আচামীজন অচিনাকী হ'লেও, অৱস্থা দেখি, আবুদাহাবে (বাঃ) জামিন হবলৈ মান্তি হ'ল । তাৰ পাচত আচামীক এৰি দিয়া হ'ল ।

তিন দিনৰ মূৰত আচামীক অহা নেশেখি, বাদীয়ে খলিফাৰ ওচৰত প্ৰতিশোধ লিভাবিলেহি । অ'বুদাছাবে (বাঃ) ক'লে—
“তোমালোক নিশ্চিন্ত পাকা, আচামা নাহিলে মট আত্মসমৰ্পণ
কৰিম । অ'বুদাছাবৰ মৃত্যুত পুৰ আদেশ হব শুনি, উপস্থিত
পকা সকলো মানুহে কান্দিবলৈ ধৰিলে আৰু বাদীক আৰ্থিক
ক্ষতি পূৰণ লগলৈ অনুবোধ কৰিলে । কিন্তু বাদীয়ে তাত
মান্তি নহ'ল ।

এনেতে আচামী আহি উপস্থিত হৈ ক'লে— “মই
ল'ৰাটি মোমাইৰ কাণ্ড গুৱাই দি আহিছোঁ । এতিয়া যি
দণ্ড দিব লাগে দিয়ক ।” আচামীৰ এনে কথা শুনি বাদীৰ
মনৰ ভাৱ লৰিল আৰু তেওঁলোকে চিঞৰি ক'লে—“আমি
এওঁক ক্ষমা কৰিলোঁ ।” খলিফাই যব সম্বন্ধটোহে বাদী দুজনৰ
বহুত সলাগ ল'লে, আৰু উপযুক্ত বঁটা দিব খুজিলে । কিন্তু
বাদীয়ে বঁটা লবলৈ অস্বীকাৰ কৰিলে ।

হজৰত বহুল-কৰিমে কৈছে—“মোৰ পাচত যদি 'নবী' হোৱাৰ
বিধান থাকিলহেতেন, নিশ্চয় ওমৰ-বেন-খিণ্ডাৱেই 'নবী' হ'ল-
হেতেন । ওমৰ বিহিন্তী (স্বৰ্গী) সকলৰ একুবা বস্তী !”

কোব্‌আন শৰিফ ।

হজ্জবত ওমবৰ অনুবোধত আৰু পৰামৰ্শ অনুসৰি হজ্জবত আবুদকবে ঠাই-ঠাই হৈ থকা লিখি-পোতা 'অষ্টী' শাৰ তত্ৰা-তৈয়াকৈ গোটাট, ত্ৰাক নকল কৰে'দাট কোব্‌আন শৰিফ এটা সম্পূৰ্ণ গ্ৰন্থাকাৰত প্ৰকাশ কৰে। সেই কোব্‌আন হজ্জবত আবুদকবে নিজৰ হাতত দৈছিল। তেওঁৰ 'ওফাত'ৰ পাচত এই মূল মহাগ্ৰন্থ হজ্জবত ওমবৰ আৰু তেওঁৰ জায়েক শিবি হাক্‌চাৰ হাতলৈ আহে। হাম্‌চা ন'ব-ক'ৰিম্ব (৮ :) এগৰাকী শিবি। এই পুথিৰ পৰাট বস্ত্ৰত নকল কৰ নিয়ে। এইদৰে নকল পুথিবোৰ আৰব, খাম, ইৰাক, ইৰাণ আদি সকলো প্ৰদেশতে বিয়পি পৰে।

পনিহাল ।

হজ্জবত ওমবে ক্ৰমান্বয়ে ৯ গৰাকী শিবি নিয়া কৰিছিল। সেই বিবিসকলৰ নাম— জয়নব, কোবেবা, মালিকা, আতিকা, উশ্বেকুলচুম, উশ্বেকলিগ, উশ্বেহাকিম, ফাকিহা আৰু জমিলা। পুভেকসকলৰ নাম— আক্‌দুলাহ, ওবেদুলাহ, আক্‌দুব্‌হ্‌মান, আবুশাহ্‌মা, জায়েদ, আবুভাল্‌হা, আ'ছেম। জীয়েকসকলৰ নাম— হাক্‌চা, বোকেয়া, ফাতিমা আৰু জয়নব।

* একুশকাৰে লিখা হজ্জবত মোহাম্মদ উস্তবাকীওব ১৬ x পিঠি আৰু হজ্জবত ওম্‌মান জিন্নবেটনৰ ১২ পিঠি চাওক।

আৰুতি ।

১৯৩৩ চনৰ এফ্ৰন নব গুণ আৰু বলিষ্ঠ মানুহ আছিল ।
 তেওঁৰ কপালখন গুণ, মুখ খন খান আৰু ডাটি ঘন
 আছিল নুবত নিচেই ঠাণ্ডা চুলি আৰু নবৰ অলপ ক'লা
 আছিল । চুয়োখন হাতেবে সমানে সকলো কাম-কাজ
 কৰিব পাৰিছিল ।

১৯৩৩ চনৰ প্ৰথমৰ কেইআশ্বাৰমান উক্তি ।

(১) খলিফা বজা নহয় যে, প্ৰজাবিলাকক বোজাবোৱা
 ভাৱী কৰিব । খলিফা আল্লাব দাস, প্ৰজাব সেৱক, প্ৰজাই
 মুখ দৰ্শনেৰে আৰু নিৰাপদে শুব পাৰিলেই নিজক সুখী
 মনত ভাবিব ।

(২) যোগা মানুহবিলাকৰ পৰামৰ্শ নোলোৱাকৈ খিলাফত
 হ'ব নোৱাৰে ।

(৩) মাউৰা ল'ৰাৰ সম্পত্তিৰ ওপৰত অভিভাবকৰ
 বিমান দূৰ অধিকাৰ, ব্ৰুতুল-মালৰ (Public Treasuay)
 ওপৰত মোৰ অধিকাৰ সিমান দূৰহে ।

(৪) শাসকসকল প্ৰজাক অত্যাচাৰে কৰিবলৈ নহয়, নবং প্ৰজাক বাট দখলবলৈকে।

(৫) সি কাৰীয়ে (বিচাৰকে) ওমৰ আৰু আন সাধাৰণ মানুহক একে চকুৰে নেচায়, তেওঁ কাৰী পদৰ যোগা নহয়।

(৬) মানুহ জন্মগত স্বাধীন স্বাধীনতা মানুহৰ জন্ম গত অধিকাৰ।

(৭) সেইবিলাকৰ ওপৰত আচাৰ 'গৰুণ' (অভিলাপ) পৰক, যিবিলাকে দাসবিলাকৰ সৈতে একেলগে ভোজন কৰিবলৈ লাজ পায়।

(৮) মুখৰ পৰা ওপাই যোৱা কথা, মেশুৰ পৰা ওলাই যোৱা কাঁড়, জাঁপনৰ সৰ্ব্বত নীয়া গাম্ৰ এলাহুও তেওঁকনা চেগ ছনাই উভতি নাহে।

(৯) ধৰ্ম্মবিদ্ভাসত জোৰ-জবৰদস্তি নাহি।

